

සමෝධාන SAMŌDHĀNA

සමාජවිද්‍යා හා මානවශාස්ත්‍ර පීඨ ශාස්ත්‍රීය සංග්‍රහය

Journal of Faculty of Social Sciences and Humanities

2022 ජූනි, 11 වෙනම - I කලාපය
June, Volume 11- Issue I

Journal of Faculty of Social Sciences and Humanities
Rajarata University of Sri Lanka

සමෝධාන

SAMÖDHÄNA

සමාජීයවිද්‍යා හා මානවශාස්ත්‍ර පීඨ ශාස්ත්‍රීය සංග්‍රහය

The Journal of Faculty of Social Sciences and Humanities

ශ්‍රී ලංකා රජරට විශ්වවිද්‍යාලය - මිහින්තලේ

Rajarata University of Sri Lanka - Mihintale

© Editor/SJFSSH/RUSL

Published: 29th August 2023

ISSN 2235-9109

All rights reserved. No part of this Journal may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the express written permission or agreement of the Editors/SJFSSH.

Graphic & Layout design:

Mr. Chathura Gunathilaka

Cover designed by:

Mr. Thusitha Dissanayake

Published by

*Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka,
Mihintale, Sri Lanka.*

සමෝධාන

SAMÖDHÄNA

The Journal of Faculty of Social Sciences and Humanities

Volume 11 Issue I – 2022 (June)

Editor in Chief

Prof. Manjula Ranagalage

Editors

Prof. Senevirathne Bandara

Prof. Ajith Thalwatta

Mr. Sadun Pathirana

Mr. Kolitha Bandara

Ms. Hiruni Samarasinghe

MS. Chathurika Senarathna

Editorial Assistant

Mrs. H.U.K.Dilanjani

Faculty of Social Sciences and Humanities

Rajarata University of Sri Lanka

Mihintale

සමෝධාන
SAMÖDHÄNA
Vol 11, Issue I (June) 2022

List of Reviewers

Prof. Lalitha Dissanayake
Professor, Department of Geography, University of Peradeniya

Prof. Dananjaya Padmapani Gamalath
Professor, Postgraduate Institute of Archaeology

Prof. EMS Ekanayake
Professor, Department of Social Sciences, Rajarata University of Sri Lanka

Prof. Manjula Ranagalage
Professor, Department of Environmental Management, Rajarata University of Sri Lanka

Prof. DSW Gunawardene
Professor, Department of Social Sciences, Rajarata University of Sri Lanka

Prof.KMR.Dasanayaka
Professor, Department of History, University of Peradeniya

Dr.Chandrika Magammana
Senior Lecturer, Department of History, University of Peradeniya

Dr. Eranga M. Wimalasiri
Lecturer, Department of Export Agriculture, Faculty of Agricultural Sciences,
Sabaragamuwa University of Sri Lanka

Dr. T.B. Wijepala
Senior Lecturer, Department of Archaeology and Heritage Management,
Rajarata University of Sri Lanka

Dr. WMSB Wanninayake
Lecturer, Department of Environmental Management, Rajarata University of Sri Lanka

Mr. M. D. I. K. Abeynayake

Senior Lecturer, Department of History and Archaeology, University of Sri
Jayawardenapura

Mr. Thusitha Dissanayake

Lecturer, Department of Humanities, Rajarata University of Sri Lanka

සමෝධාන
SAMÖDHÄNA
Vol 11, Issue I (June) 2022

Contents

Editorial Note	vii
<i>Prof. Manjula Ranagalage</i>	
Utilization of anaerobic digestion for the organic fraction of municipal solid waste treatment in Sri Lanka in the direction of circular economy.	01 - 15
<i>WTR Thathsaranee</i>	
Evaluation of the Impact of Community-Based Disaster Risk Management Applied in Landslide Prone Area; A Case Study in Badulla District	16 - 38
<i>SBD Samarasinghe; Malani Herath</i>	
Covid 19 Pandemic and Holistic Care Provision in Sri Lanka - Recognition of Social Work Intervention.	39 - 55
Ishari Gunarathna	
දළඳා වහන්සේ හා සබැඳි පූජා චාරිත්‍ර පිළිබඳ විමර්ශනාත්මක අධ්‍යයනයක්	56 - 70
සඳුමාලී උදේශිකා දිසානායක	
උඩරට ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ රජු හා සාමාන්‍ය ජනතාවගේ භූමිකාව පිළිබඳ විමසුමක් (සන්නස්, තුඩපත්, සිට්ටු, ගම්පත්කඩ සහ පූජාපත්‍රවලට විශේෂිතව)	71 - 93
එම්.ඒ ප්‍රසාද් කුමාර	
අනුරාධපුර වාපි පද්ධතිය සංචාරක ප්‍රවර්ධනයේ ප්‍රගමනයට යෙදවීම සඳහා යෝජනාවක්	94 - 120
ශ්‍යාමලී ගුණරත්න	

Editorial Note

It is with great pleasure that we present Volume 11 (Issue I) of "Samodhana," our esteemed journal dedicated to the vast realm of Social Sciences and Humanities. As we delve into the ever-evolving landscape of knowledge, we find ourselves at a crossroads where interdisciplinary research emerges as a beacon of intellectual progress.

In today's interconnected world, societal issues transcend conventional disciplinary boundaries. Our complex challenges demand a multifaceted approach that draws upon the diverse perspectives and methodologies inherent in the social sciences and humanities. The journal aims to encourage the publication of scholars' research on the Social Sciences and Humanities to promote knowledge at the national level. It publishes review papers, book reviews, and original research articles.

"Samodhana," Volume 11 (Issue I) embodies our commitment to showcasing the remarkable diversity and intellectual rigour present in the field. The articles featured in this issue reflect the breadth and depth of research conducted across disciplines, shedding light on critical issues and their societal implications. In volume 11, Issue I, six articles were published covering subjects such as Environmental Management, Sociology, History and Archeology.

We invite you to immerse yourselves in the rich tapestry of insights from our esteemed authors, whose research exemplifies the power of interdisciplinary collaboration by embracing different theoretical frameworks, methodologies, and perspectives. We believe fostering a holistic intellectual environment is crucial for advancing knowledge and facilitating informed discussions.

As we embark on this intellectual journey together, we extend our gratitude to the diligent authors, reviewers, and editorial board members who have contributed their expertise and dedication to make this edition of "Samodhana" possible. We also thank our readers, whose unwavering support and engagement inspire us. Special thanks should go to Rev. Ginikatuwewe Vipula Thero for proofreading.

We hope this "Samodhana" Volume 11 (Issue I) will broaden your horizons and ignite a curiosity that transcends disciplinary boundaries. Let us embark on this journey of interdisciplinary exploration, embracing the vast tapestry of the social sciences and humanities.

Prof. Manjula Ranagalage

Editor-in-Chief

Samodhana – The Journal of Faculty of Social Sciences and Humanities

SAMODHANA JOURNAL
Faculty of Social Sciences and Humanities,
Rajarata University of Sri Lanka
Mihintale

2022

Volume 11

Issue I

Utilization of anaerobic digestion for the organic fraction of municipal solid waste treatment in Sri Lanka in the direction of circular economy

WTR Thathsaranee¹

Received Date: 30th June 2022

Accepted Date: 10th March 2023

Published Date: 29th August 2023

Abstract

Solid waste management remains a major concern in Sri Lanka due to unavoidable and unmanageable waste generation. Various treatments have been initiated and implemented in Sri Lanka to manage this rising waste. Among these, anaerobic digestion is a treatment that is ideal for the treatment of Municipal Solid Waste (MSW) due to its higher amount of organic content. Although anaerobic digestion has been identified as a key strategy for the circular economy, it is only used by a few local authorities in Sri Lanka. Thus, it is critical to discover and be concerned more about the anaerobic digestion of the Organic fraction of Municipal Solid Waste (OFMSW) in Sri Lanka. The present study intended to review the utilization of anaerobic digestion for managing OFMSW in the circular economy. The published secondary data on global and local contexts in anaerobic digestion were utilized and reviewed to assess their applicability in the Sri Lankan scenario. The results revealed that energy and nutrients could be recovered from the OFMSW using anaerobic digestion, which is crucial for easing Sri Lanka's present energy and economic crisis. Accordingly, the anaerobic digestion of OFMSW creates both positive and negative impacts on the environment. The favourable impacts can be

¹ Department of Environmental Management, Faculty of Social Sciences & Humanities, Rajarata University of Sri Lanka rasangikathathsaranee91@gmail.com

improved by upgrading the nutrient recycling and energy recovery facilities. Therefore, there is a high potential to utilize anaerobic digestion for managing waste in Sri Lanka. Thus, it is an environmentally friendly approach. Finally, these findings will help to make decisions and put these technologies into practice in the field of waste management to cater to the current and future needs of Sri Lanka.

Keywords: Anaerobic digestion, circular economy, municipal solid waste, organic fraction

Introduction

Waste generation has increased drastically over the last few decades due to the rising population, unplanned urbanization, rapid industrialization, improvement of living standards, and economic growth (Laurent et al., 2014; Samarasiri et al., 2021). As Pavi et al. (2017) reveal, 1.3 billion tonnes of municipal solid waste (MSW) was generated, estimated to reach 2.2 billion tonnes by 2025. Accordingly, the generation of MSW increased drastically from 0.64 kg per person in 2002 to 1.2 kg per person in 2012 (Samarasiri et al., 2021). This unavoidable and uncontrollable waste generation has caused severe social, economic, health, and environmental issues. (Nishanthi et al., 2021; Saja et al., 2021). To eliminate or reduce those negative impacts, it is necessary to find efficient and effective MSW management strategies. Different traditional and novel treatment methods have been initiated and implemented for managing waste globally. Composting, anaerobic digestion, landfills, sanitary landfills, incineration, gasification, pyrolysis, open dumping, and burning are frequently used in waste management (Behrooznia et al., 2020). Although the objective of MSW management is to reduce the consequences of waste, there are unavoidable impacts associated with those management strategies. Therefore, selecting a suitable management practice is critical to having a sustainable MSW management system. These strategies should be environmentally safe, economically viable, and socially acceptable.

Following the global scenario, MSW management is crucial for Sri Lanka since they are facing significant issues related to waste, such as unbearable stench, diseases, fire hazards, air pollution due to toxic gases, water contamination, aesthetic nuisance together with social and economic losses (Dharmasiri, 2019). Therefore, the focus is identifying the most viable options

for managing MSW in Sri Lanka. Though numerous sustainable waste management strategies are available, open dumping has become the most common method of waste disposal (Maheshi et al., 2015). Despite this, a few local authorities have deployed composting, recycling, anaerobic digestion, and landfills to manage their waste (Menikpura et al., 2012). Though composting and anaerobic digestion are recognized as economic approaches and viable solutions for managing organic waste, much attention is still not focused on utilising those treatments in Sri Lanka, except for a few local authorities (Jayathilake et al., 2021). With the introduction of the circular economy approach, which is an economic system based on the reducing, reusing, recycling and recovering materials in the production, distribution and consumption process (Abad et al., 2019), anaerobic digestion and composting are rapidly gaining attention in managing waste all around the world as well as in Sri Lanka. The anaerobic digestion of Organic Fraction of Municipal Solid Waste (OFMSW) is a practical approach to lowering greenhouse gas emissions and enhancing energy security (Behrooznia et al., 2020).

Although anaerobic digestion is known as the best option for waste management under the circular economy concept, very few studies were conducted worldwide to assess the feasibility. In Sri Lanka, a few studies were conducted on anaerobic digestion to assess its feasibility and sustainability. Lokuliyana et al. (2016) conducted a feasibility study on anaerobic biogas plants in Sri Lanka and discussed all the aspects of biogas plants, including applications, raw material usage, installation, technologies, operation, problems, etc. Another study by de Alwis (2012) provided an overview of biogas and inspired people to consider using bio-based power generation and other advantages. The performance of Sri Lanka's use of renewable energy technologies was also reviewed by de Alwis (2002).

On the other hand, Weligama Thuppahige & Babel (2021) conducted a case study to assess the environmental impacts of anaerobic digestion of OFMSW. Also, a comparison study of the assessment of the environmental sustainability of solid waste valorization by anaerobic digestion and composting in Sri Lanka was conducted by Weligama Thuppahige & Babel (2022). As per the findings, anaerobic digestion has more favourable environmental impacts than composting. In the case of the circular economy approach, only a few studies were conducted in Sri Lanka. Samarasiri et al. (2021) conducted a study to

evaluate the integrated circular system of waste management framework in Sri Lanka.

Therefore, it is much needed to assess the applicability of circular economy in waste management. As anaerobic digestion plays a significant role in the circular economy with the circulation of resources such as nutrients and energy to sustain human life, it is critical to consider the utilization of the anaerobic digestion of OFMSW in the circular economy for managing MSW. Therefore, the objective of the study is to review and analyze the utilization of anaerobic digestion for managing OFMSW in terms of the circular economy in Sri Lanka. The present study is intended to cater to the world energy crisis by ensuring energy and food security. In addition, it will help to support decision-making and policy formation in the field of waste management.

Municipal Solid Waste

In Sri Lanka, the MSW generation has been accelerated due to the increasing population, urbanization, rapid industrialization, and rising economies (Maheshi et al., 2015). As per the study conducted by Samarasiri et al. (2021), the total MSW generation was 10,768 tonnes/day, and only 3,458 tonnes/day was collected by the responsible local authorities. By 2025, the generation of MSW is predicted to exceed 1 kg/person/day due to the lack of efficient and effective MSW management practices (Saja et al., 2021). The MSW of Sri Lanka comprises biodegradable waste, plastic waste/shopping bags, metal waste, glass waste, and paper waste (Table 1). Among them, the major portion typically consists of organic matter, which is about 61.8% (Liyanage et al., 2015).

Table 1. MSW composition in Sri Lanka (Liyanage et al., 2015)

Composition	Amount (%)
Organic waste	61.8
Plastic waste	7.81
Paper waste	6.03
Metal waste	3.22
Glass waste	2.94
Other waste	18.2

Due to the higher portion of organic content of the MSW, handling remains a major challenge in Sri Lanka. Therefore, unavoidable and unmanageable waste negatively impacts public health, safety, and climate. In Sri Lanka, releasing greenhouse gases (GHGs), air pollution, soil contamination, aesthetic pollution, surface water contamination, and groundwater pollution are major environmental consequences of unmanageable MSW (Maheshi et al., 2015). GHG emissions such as methane (CH_4), carbon dioxide (CO_2), carbon monoxide (CO), and nitrous oxide (N_2O) during waste degradation contribute to global warming and result in severe climatic impacts (Giusti, 2009). Decomposition gases such as CH_4 and CO_2 , volatile organic compounds (VOC), odour compounds, bioaerosols, and other gases such as sulfur dioxide (SO_2), nitrogen oxide (NO_x), ammonia (NH_3), and hydrogen sulfide (H_2S) impact on air quality and causes public health and environmental issues. Heavy metals, microbes, synthetic organic compounds, and other inorganic compounds present in the MSW cause significant impacts on soil and geology. Leachate that contains salts, heavy metals, biodegradables, and persistent organic compounds causes direct impacts on ground and surface water.

Municipal Solid Waste Management in Sri Lanka

To reduce and eliminate the detrimental consequences of MSW, such as air pollution, water pollution, soil contamination, and aesthetic pollution, an effective MSW management system is critical for ensuring the protection of the environment and quality of life. MSW management is a strategic framework for managing waste generation, transportation, treatment, and disposal (Baba et al., 2018; Joshi & Ahmed, 2016). An effective MSW management system improves the quality of the urban environment, ensures environmental protection, and improves public health by reducing air, water, and soil contaminants and creating job opportunities for the local community (Igbinomwanhia, 2011).

Although it is precedence, MSW management in Sri Lanka has received less attention than in other developing countries (Saja et al., 2021). However, the National Strategy for Solid Waste Management was formulated in 2000 to have an effective MSW management system. Then the National Policy on Solid Waste Management was formulated in 2007 and has had many national-level plans and policies/strategies to prioritize the appropriate and sustainable MSW management in Sri Lanka (Japan International Cooperation Agency,

2016). In Sri Lanka, local authorities such as municipal councils, urban councils, and Pradeshiya Sabhas are the main responsible authorities for managing MSW. However, the performances of MSW management in those local authorities are still inefficient due to a lack of financial support, absence of technological advances, lack of expertise, poor public awareness, and political involvement.

Japan International Cooperation Agency (2016) revealed that the waste generation amount of Western Province is higher than other provinces of Sri Lanka, accounting for 33% of the total generated waste. The collection of MSW in the country is still uneven and very poor. Although the municipal councils of Colombo, Dehiwala-Mount Lavinia, and Kotte have the greatest collection rates, the rest of the country has a poor collection rate (Bandara, 2011). Municipal councils collect around 50% of solid waste generated in Sri Lanka, urban councils collect 17%, and pradeshiya sabhas collect 33% (Saja et al., 2021). Then the collected waste is transported for either treatment or final disposal by the responsible local authorities. Among all MSW disposal strategies, open dumping (85%) was found to be the most common and worst disposal MSW management strategy, while the remaining 15% of the collected MSW accounts for composting (10%) and recycling (5%) (Saja et al., 2021). The other remaining not collected waste is disposed of inappropriately by the community using dumping on streets, waterways, and backyards, dumping, and burning (Bandara, 2011).

Although open dumping is the most common method of waste disposal, it results in various health and environmental issues, including air pollution, soil, water, and groundwater contamination. Therefore introducing a sustainable and advanced waste management strategy is much needed to mitigate the detrimental consequences and sustain socio-economic, health, and environmental aspects. Limited local authorities have attempted to develop more sustainable MSW management systems using sanitary landfills, anaerobic digestion, composting, and thermal treatment (incineration, gasification, and pyrolysis). Nevertheless, most have failed due to inadequate facilities, including finance, knowledge, technology, etc. Among all MSW treatment methods, anaerobic digestion plays a vital role in reducing GHGs emissions, improving energy security, and improving nutrient recycling (Behrooznia et al., 2020).

Anaerobic digestion

Anaerobic digestion Process

Anaerobic digestion is a biochemical process that degrades organic waste into valuable products, mainly biogas and digested without oxygen with anaerobic microbes (Teferra & Wubu, 2018). It is a complex process that includes four different biochemical reactions performed by specific groups of microorganisms: hydrolysis, acidogenesis, acetogenesis, and methanogenesis, as mentioned in Figure 1 (Adekunle & Okolie, 2015; Nordahl, 2018).

During the hydrolysis phase, complex polymers such as carbohydrates, fats, and proteins are breakdown into monomers and oligomers such as sugars, fatty acids, and amino acids by hydrolytic bacteria (Nordahl, 2018). In the acidogenesis phase, acidogenic bacteria convert produced sugars, fatty acids, and amino acids into carbon dioxide, organic acids, hydrogen, and ammonia. Then, in the acetogenesis phase, acetogenic bacteria transform organic acids into methanogenesis substrates. Finally, methanogenic bacteria generate methane and carbon dioxide under strictly anaerobic conditions.

World context of anaerobic digestion

The anaerobic digestion of OFMSW is a vital tool to improve the sustainability of MSW management in the European Union. As a result of expanding anaerobic digestion rapidly in Europe, Germany has become the largest producer of biogas, while China follows in second place and Italy follows in third place producing biogas. Eventually, the expansion of biogas production has been spread to other continents (Fusi et al., 2016).

Food waste or green waste, municipal waste and domestic sewage, animal waste and manure, and agricultural waste, including cassava, corn sugarcane, and agro-industrial waste, are potential feedstock sources for anaerobic digestion (Bhardwaj & Das, 2017). Many countries around the world use biogas mainly for cooking and lighting. It is a beneficial energy source for rural areas without access to other energy sources. Also, some countries use biogas as a source to generate electricity for their domestic and street lighting. Biogas is also used for heating processes using combined heat and power units (CHP). Compressed biogas uses in vehicles as a source of fuel.

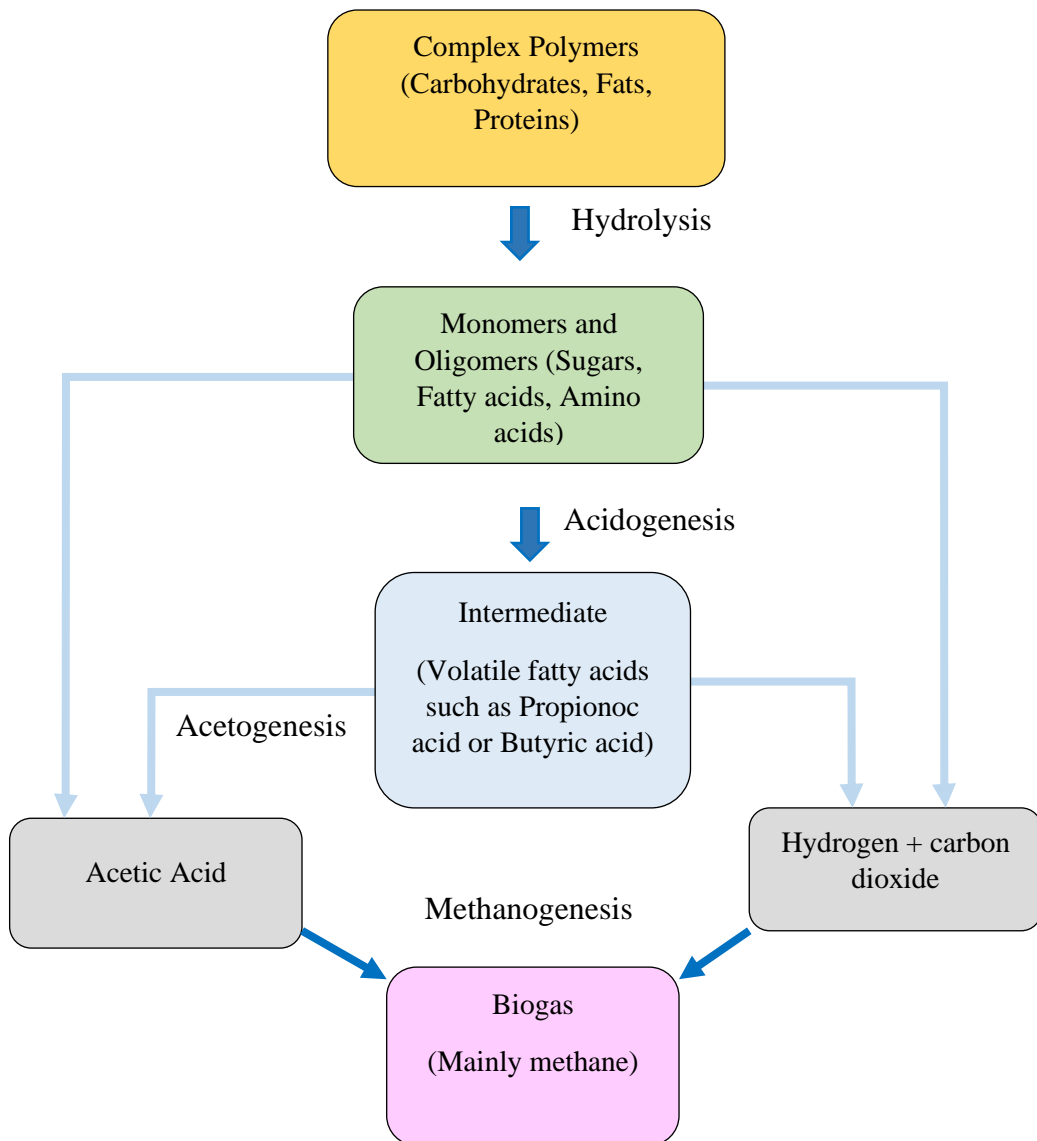

Figure. 1 Anaerobic Digestion Process (Abanades et al., 2022)

Anaerobic digestion in Sri Lanka

Although biogas production has been rapidly spread in the European Union, Sri Lanka too has had experience with the biogas system for a long time (Alwis, 2012). However, there has been limited popularization and applications of biogas in Sri Lanka (Mendis & Thayaparan, 2021). Then it was promoted for its capacity to provide lighting, cooking gas, energy, and biofertilizer. In Sri Lanka, manure, energy crops, and crop residues, municipal solid waste are widely used for biogas production (Lokuliyana et al., 2016).

According to the study conducted by Lokuliyana et al. (2016), biogas is mainly used for cooking (71.4%), lighting (4.8%), and electricity generation (6.3%). Still, anaerobic digestion has a higher possibility to produce electricity and cater to the current energy crisis in Sri Lanka.

Resource Recovery from MSW

In the current economy, materials are taken from the earth; products are made from excavated materials and eventually thrown away as waste. It is a linear process known as "take-make-use-dispose". Due to the use of indefinite resources, non-renewable and polluting sources of energy, and the generation of waste materials, the world has recognized it as unsustainable. Therefore, the world has shifted to a more sustainable "circular economy" (Mancini & Raggi, 2021). In contrast, the circular economy promotes the elimination of waste, safe use of natural resources, harnessing of renewable energy, and replenishing of natural resources (Pan et al., 2015). Ellen MacArthur Foundation defines it as "an industrial system that is restorative or regenerative by intention and design. It replaces the 'end-of-life' concept with restoration, shifts towards the use of renewable energy, eliminates the use of toxic chemicals, which impair reuse, and aims for the elimination of waste through the superior design of materials, products, systems, and, within this, business models. Consumables in the circular economy are largely made of biological ingredients or 'nutrients' that are at least non-toxic and possibly even beneficial and can be safely returned to the biosphere directly or in a cascade of consecutive uses" (Mancini & Raggi, 2021).

Waste-to-energy is a viable circular economy model that helps towards achieving energy demand. Different technologies are available for waste-to-energy, including anaerobic digestion, incineration, combustion, gasification, and pyrolysis (Pan et al., 2015). Therefore, anaerobic digestion is a bioenergy and bioresource recovery technique based on circular economy principles (Mancini & Raggi, 2021). For Sri Lanka, the circular economy is a relatively new concept as it is unfamiliar in developing countries. This method of resource recovery creates a cyclic system. It converts OFMSW into energy and nutrients. Nutrients, energy, and water can be extracted from OFMSW. Among these three, nutrients and energy are most important resources that can generate revenue in Sri Lanka.

The potential of Energy Recovery from OFMSW

The produced biogas from the OFMSW degradation is converted into electricity and thermal energy. According to Samarasiri et al. (2021), potential electricity generation was 10.31 W per kg of OFMSW based on the currently available data from 2012. Therefore, the total revenue from the generated electricity cost was 21,155,926 USD per annum (Samarasiri et al., 2021). This recovered energy from OFMSW will be an alternative solution to today's energy crisis in Sri Lanka. This alternative energy will help reduce fossil fuel consumption, known as a finite and non-renewable energy source. Therefore, it will help reduce the impacts of fossil fuel combustion. Therefore, this will be vital resource to generate electricity with low cost and environmentally friendly manner. Nowadays, Sri Lanka is also facing with financial crisis due to the lack of financial resources to purchase fossil fuel for transportation, electricity generation and etc. Thus power generation from anaerobic digestion will be the most effective way to cater this problems. Therefore, the energy produced by anaerobic digestion process will be contributed to energy security too.

The Potential of Nutrient Recovery from OFMSW

The anaerobic digestate is a byproduct of the anaerobic decomposition, which can be converted into inorganic fertilizer. It is known as struvite production by chemical production (Samarasiri et al., 2021). Nutrients such as nitrogen, phosphorous can be recovered from the treatments. According to Samarasiri et al. (2021), the minimum struvite generation potential was 3.839 per kg of OFMSW. This nutrient recovery process is known as a value addition for anaerobic digestion. These recovered nutrients from OFMSW will be recirculated once after food consumption and back for the OFMSW. Nutrients recovered from OFMSW will be a resource to the agriculture sector. This will be a great solution for Sri Lankan agricultural sector, as the lack of imported inorganic fertilizers severely impacts it. This recovered nitrogen and phosphorous fertilizers can be used instead of those banned inorganic fertilizers. This fertilizers will help to food production and to ensure the food security in Sri Lanka as well as world.

Environmental Impact of OFMSW Treatment by Anaerobic Digestion

The life cycle assessment study conducted by Weligama Thuppahige & Babel, (2021) evaluated the environmental impact of a full-scale anaerobic digestion plant. Accordingly, environmental burdens regarding global warming potential, ozone formation on human health, freshwater eutrophication, freshwater ecotoxicity, human carcinogenic toxicity, land use, and water consumption were found. However, environmental benefits were identified in the stratospheric ozone depletion, fine particulate matter formation, ozone formation in terrestrial ecosystems, terrestrial acidification, marine eutrophication, ecotoxicity (terrestrial and marine), human non-carcinogenic toxicity, mineral resource scarcity, and fossil resource scarcity. The avoided impacts from the anaerobic digestion plant were mainly due to the electricity production. On the other hand, Weligama Thuppahige et al. (2021) conducted a life cycle assessment to assess the environmental impact of a full-scale composting plant in Sri Lanka. The study results (Table 2) show that the composting system created burdens for global warming, stratospheric ozone depletion, fine particulate matter formation, terrestrial acidification, and fossil resource scarcity. While freshwater eutrophication, ozone formation (human health and terrestrial ecosystems), human carcinogenic toxicity, ecotoxicity (freshwater, terrestrial, and marine), marine eutrophication, human non-carcinogenic toxicity, land use, water consumption, and mineral resources scarcity were avoided due to compost production.

Table 2. Environmental impact comparison of OFMSW treatment between composting (Weligama Thuppahige et al., 2021) and anaerobic digestion (Weligama Thuppahige & Babel, 2021)

Impact categories	Unit	Anaerobic digestion	Composting
Global warming	kg CO ₂ eq	2.30E+02	2.18E+02
Fine particulate matter formation	Kg PM _{2.5} eq	-1.04E-03	7.5E-01
Terrestrial acidification	kg SO ₂ eq	-3.30E-03	6.17
Fossil resource scarcity	kg oil eq	-1.58E-01	6.13E-01

Terrestrial ecotoxicity	kg	1,4	-1.74E-01	-1.33E+01
	DCB			
Marine ecotoxicity	kg	1,4	-3.31E-05	-1.00E-01
	DCB			
Human non-carcinogenic toxicity	kg	1,4	-4.02E-03	-2.71
	DCB			
Land use	m ² a crop		1.32E-04	-2.26
Water consumption	M ³		2.23E-02	-2.22E-01

In the comparison of these two studies, the impact assessment results indicated that both composting and anaerobic digestion systems highly influence global warming impact categories, whereas fine particulate matter formation and terrestrial acidification are highly influenced by the composting system. The utilization of liquid slurry as an organic fertilizer could contribute to the reduction of the unfavourable environmental impact and enhance the environmental performance of the anaerobic digestion systems.

Therefore, anaerobic digestion can be used as a viable option for the circular economy in the field of waste management in Sri Lanka. Although energy recovery from anaerobic digestion is mainly practised, it can recover nutrients from those organic waste. The study mainly discussed the potential of energy and nutrient recovery towards the circular economy in Sri Lanka. Finally, the reviewed and assessed data on anaerobic digestion will be encouraged to assess and be concerned about using anaerobic digestion for managing MSW in Sri Lanka.

Conclusions

In this study, the utilization of anaerobic digestion of OFMSW treatment was reviewed and assessed regarding the circular economy. The anaerobic digestion of OFMSW contributes more to the circular economy approach. The anaerobic digestion converted OFMSW into biogas and produced electricity or heat. This produced energy can be harnessed and used for electricity and heat generation while contributing the resource recycling. The anaerobic digestate, produced as a byproduct of digestion, contains nutrients such as nitrogen and phosphorus. These nutrients can be extracted using chemical treatments and used as inorganic fertilizers for crop production. These recovered nutrients contribute to the circular economy without wasting those

materials. Also, this resource recovery in terms of circular economy will facilitate enhancing the performances of anaerobic digestion plants. This resource recovery or circular economy positively contributes to anaerobic digestion, improving the positive environmental impacts. Finally, these reviewed results can be used for decision-making in waste management shortly.

References

- Abad, V., Avila, R., Vicent, T., & Font, X. (2019). Promoting circular economy in the surroundings of an organic fraction of municipal solid waste anaerobic digestion treatment plant: Biogas production impact and economic factors. *Bioresource Technology*, 283, 10–17. <https://doi.org/10.1016/j.biortech.2019.03.064>
- Abanades, S., Abbaspour, H., Das, B., Ehyaei, M. A., Esmaeilion, F., El Haj Assad, M., T, H., Jamali, D. H., Hmida, A., Ozgoli, H. A., Safari, S., AlShabi, S., & Bani-Hani, E. . (2022). A critical review of biogas production and usage with legislations framework across the globe. *International Journal of Environmental Science and Technology*, 19, 3377–3400. <https://doi.org/10.1007/s13762-021-03301-6>
- Adekunle, K. F., & Okolie, J. A. (2015). A Review of Biochemical Process of Anaerobic Digestion. *Advances in Bioscience and Biotechnology*, 6, 205–212. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.4236/abb.2015.63020>
- Baba, F. A. M., Aydın, M., & Imneisi, I. (2018). Composition Analysis of Municipal Solid Waste A Case Study in Benghazi, Libya. *Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, 6(3), 387–395. <https://doi.org/10.24925/turjaf.v6i3.387-395.1455>
- Bandara, N. J. G. J. (2011). Municipal Solid Waste Management - The Sri Lankan Case. *Conference on Developments in Forestry and Environment Management in Sri Lanka, September*. <https://doi.org/10.31357/fesympo.v0i0.21>
- Behrooznia, L., Sharifi, M., & Hosseinzadeh-Bandbafha, H. (2020). Comparative life cycle environmental impacts of two scenarios for managing an organic fraction of municipal solid waste in Rasht-Iran. *Journal of Cleaner Production*, 268, 122217. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.122217>
- Bhardwaj, S., & Das, P. (2017). A Review : Advantages and Disadvantages of Biogas. *International Research Journal of Engineering and Technology*, 4(1), 890–893.
- de Alwis, A. (2002). Biogas -- a review of Sri Lanka's performance with a renewable energy technology. *Energy for Sustainable Development*, 6(1), 30–37. [https://doi.org/10.1016/S0973-0826\(08\)60296-3](https://doi.org/10.1016/S0973-0826(08)60296-3)
- de Alwis, A. A. P. (2012). A Tool for Sustainability : A Case for Biogas in Sri Lanka. *Journal of Tropical Forestry and Environment*, 2(1), 1–9.

Dharmasiri, L. M. (2019). Waste Management in Sri Lanka: Challenges and Opportunities. *Sri Lanka Journal of Advanced Social Studies*, 9(1), 72–85.

Giusti, L. (2009). A review of waste management practices and their impact on human health. *Waste Management*, 29, 2227–2239. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2009.03.028>

Igbinomwanhia, D. I. (2011). Status of Waste Management. In S. Kumar (Ed.), *Integrated Waste Management - Volume II*. Intech open. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.5772/57353>

Japan International Cooperation Agency. (2016). *Data Collection Survey on Solid Waste Management in Democratic Socialist Republic of Sri Lanka Final Report Democratic Socialist Republic of Sri Lanka Japan International Cooperation Agency (JICA) Ten (10) Priority Local Authorities* (Issue February). http://open_jicareport.jica.go.jp/pdf/12250213.pdf

Jayathilake, N., Drechsel, P., Dominish, E., & Carrard, N. (2021). *Organic Waste System Assessment : Kaduwela Municipal Council* (Issue April).

Joshi, R., & Ahmed, S. (2016). Status and challenges of municipal solid waste management in India: A review. *Cogent Environmental Science*, 2, 1–18. <https://doi.org/10.1080/23311843.2016.1139434>

Laurent, A., Bakas, I., Clavreul, J., Bernstad, A., Niero, M., Gentil, E., Hauschild, M. Z., & Christensen, T. H. (2014). Review of LCA studies of solid waste management systems - Part I: Lessons learned and perspectives. *Waste Management*, 34, 573–588. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2013.10.045>

Liyanage, B. C., Gurusinghe, R., Herat, S., & Tateda, M. (2015). Case study : Finding better solutions for municipal solid waste management in a semi local authority in Sri Lanka. *Open Journal of Civil Engineering*, 5, 63–73.

Lokuliyana, R. L. K., Ambawatte, C., & Kumara, W. (2016). Feasibility Study on Anaerobic Bio Gas Plants in Sri Lanka. *SLEMA Journal*, 19(1), 1–6.

Maheshi, D., Steven, V. P., & Karel, V. A. (2015). Environmental and economic assessment of 'open waste dump' mining in Sri Lanka. *Resources, Conservation & Recycling*, 102, 67–79. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2015.07.004>

Mancini, E., & Raggi, A. (2021). A review of circularity and sustainability in anaerobic digestion processes. *Journal of Environmental Management*, 291(May), 112695. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2021.112695>

Mendis, A. P. K. D., & Thayaparan, M. (2021). Techniques for Better Management of Municipal Solid Waste Strategies : A Case Study of Moratuwa Municipality , Sri Lanka. *Proceedings of the 11th Annual International Conference on Industrial Engineering and Operations Management*, 4169–4180.

- Menikpura, N., Gheewala, S. H., & Bonet, S. (2012). Sustainability assessment of municipal solid waste management in Sri Lanka : Problems and prospects Sustainability assessment of municipal solid waste management in Sri Lanka : problems and prospects. *Journal of Material Cycles and Waste Management*, 14, 181–192. <https://doi.org/10.1007/s10163-012-0055-z>
- Nishanthi, K., Lanka, S., Reclamation, L., & Corporation, D. (2021). *Assessment of solid waste management in Wattala-Mabola urban council , Sri Lanka. December.*
- Nordahl, S. L. (2018). Comparative Life-Cycle Assessment of Anaerobic Digestion of Municipal Solid Waste at Zero Waste Energy Development Company in San Jose, California Sarah L. Nordahl. *Spring*, 1–28.
- Pan, S., Alex, M., Huang, I., Liu, I., Chang, E., & Chiang, P. (2015). Strategies on implementation of waste-to-energy (WTE) supply chain for circular economy system : a review. *Journal of Cleaner Production*, 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.06.124>
- Pavi, S., Kramer, L. E., Gomes, L. P., & Miranda, L. A. S. (2017). Biogas production from co-digestion of organic fraction of municipal solid waste and fruit and vegetable waste. *Bioresource Technology*, 228, 362–367. <https://doi.org/10.1016/j.biortech.2017.01.003>
- Saja, A. A. M., Zimar, A. M. Z., & Junaideen, S. M. (2021). Municipal Solid Waste Management Practices and Challenges in the Southeastern Coastal Cities of Sri Lanka. *Sustainability*, 13, 1–18.
- Samarasiri, B. K. T., Perera, S., Fernando, D., & Perera, K. S. S. (2021). Resource Recovery from Organic Fraction of Municipal Solid Waste in Sri Lanka – Current Status and Future Prospects. *Current Research in Wastewater Management*, 1(1), 1–8. <https://doi.org/10.31586/wastewater101001>
- Teferra, D. M., & Wubu, W. (2018). *Biogas for Clean Energy* (Issue January 2020). <https://doi.org/10.5772/intechopen.79534>
- Weligama Thuppahige, R. T., & Babel, S. (2021). Environmental impact assessment of organic fraction of municipal solid waste treatment by anaerobic digestion in Sri Lanka. *Waste Management and Research*, 1–8. <https://doi.org/10.1177/0734242X211013405>
- Weligama Thuppahige, R. T., & Babel, S. (2022). Assessment of the Environmental Sustainability of Municipal Solid Waste Valorization by Anaerobic Digestion and by Composting in Sri Lanka. *Environmental Technology*, 0, 1–30. <https://doi.org/10.1080/09593330.2022.2152733>
- Weligama Thuppahige, R. T., Gheewala, S. H., & Babel, S. (2021). Environmental impact of organic fraction of municipal solid waste treatment by composting in Sri Lanka. *Journal of Material Cycles and Waste Management*, 0123456789. <https://doi.org/10.1007/s10163-021-01305-5>

SAMODHANA JOURNAL
Faculty of Social Sciences and Humanities
Rajarata University of Sri Lanka
Mihintale

2022

Volume 11

Issue I

Evaluation of the Impact of Community-Based Disaster Risk Management Applied in Landslide Prone Area; A Case Study in Badulla District

SBD Samarasinghe¹ Malani Herath²

Received Date: 15th June 2022

Accepted Date: 10th March 2023

Published Date: 29th August 2023

Abstract

Participatory planning is a very important process for decision-making and choosing the best alternative options for community welfare, the development of society, and its interactions among the community and professionals. People's involvement is considered the key guidance in participatory planning. Presently, Participatory planning is being used in many fields. It is not only limited to planning but also to disaster management, poverty, housing, etc. In the past, Disaster management practice was a top-down approach, but it raised many issues as it was converted to a bottom-up approach. There are several approaches to disaster management. Community-Based Disaster Risk Management (CBDRM) is a very successful participatory approach to risk management which is often successfully applied by other disaster-prone countries. It is a new concept for Sri Lanka, and the community faces difficulties. The CBDRM has applied to mitigate disasters such as landslides, tsunami, and floods as a preparedness mechanism. In 2015, Sri Lanka initiated the CBDRM approach to minimize landslide vulnerability. Hence, this study

¹Manager, Higher Education Institute Society Linkages Cell, SANASA Campus, Sri Lanka; bhagvadi007@gmail.com

² Lecturer, Department of Town and Country Planning, Faculty of Architecture, University of Moratuwa, Sri Lanka; malaniherath@yahoo.com

mainly focuses on the impact of CBDRM approaches on landslide hazards. Also, to identify flourishing Community Based Disaster Risk Management practices in the world, to examine and analyze the approaches used in prevailing CBDRM programmes in the local context and to identify the factors of failures/success of CBDRM programmes in Sri Lanka concerning successful CBDRM planning approaches. Their successes and failures from both implementing parties and the community. This research is based on a qualitative method combined with a descriptive research approach.

A successful framework was prepared via a literature review. Case studies were selected considering the landslide CBDRM programs implemented by the Disaster Management Center and National Building Research Organization in Badulla. Their processes were evaluated. Data collection is done through interviews and informal discussions. Then their ideas were undefined by the Relative Effectiveness index. As a result, the overall effectiveness of the community's perception of CBDRM is 0.40, and the officers' perception of CBDRM is 0.59. According to the officers, it means low effectiveness related to the community and effectiveness. The resulting numerical value was used to rank the program's effectiveness and its success, failures, and impacting factors. Results show several reasons for failures among implementing parties and the community.

Keywords: Community-Based Disaster Risk Management, Disaster Management, Landslides

Introduction

Participatory planning has been a successful approach in the world practised by the United States, France, and Europe. According to Sharma, participatory planning is formulating a development plan and choosing the best alternative options for community welfare and the development of society with adjoining activities among the community and professionals. (Sharma, 2014)

As mentioned, participatory planning has been practised worldwide as Disaster Risk Management. Community-based disaster risk management is one of the important pillars in the participatory planning approach in Disaster Risk Management, which has been practised by the Philippines, Indonesia, Japan, Nepal, etc. (Center, 2008), (Development) "successful CBDRM can reduce social and economic costs in middle-income countries and developing

countries." (Anthony Zwi, Kim Spurway, Geetha Banmuthugala, Lisa Thompson, 2013)

As a developing country, Sri Lanka should be focused on Disaster Risk Management due to the increment of loss and damages due to disasters. Damage caused reduced social and economic costs in Sri Lanka. Present records show a sudden increase in occurrences

of Natural Disasters from 2013 to 2018. Disaster Information Center Statistics (1974-2018) shows that from 2013 to 2015, around 89 people died, nearly 1,219,639 people were affected, and 18442 houses were partially damaged due to disasters. Considering the 2016 to 2018 duration, 220 people died, 1,270,475 people were affected, and 22277 houses were partially damaged. Comparatively, losses and damages have increased in this demarcated period. As stated by different scholars, developing and undeveloped countries are more vulnerable to disasters due to not having enough resilient capacity. So governments are trying to subdue disasters by improving the resilient capacity of both the government and the community.

In Sri Lanka, the Disaster Management Act, No. 13 of 2005, provides the legal framework for Disaster Risk Management by the government. The Disaster Management cycle is a circular process that leads to effective Disaster Risk Management by connecting a series of interlinked activities of mitigation, preparedness, response, and recovery. Mitigation and preparedness phases occur before a disaster, and recovery and response phases after a disaster. Preparing long-term and short-term strategies, Public Education, Hazard mapping, and building early warning systems in pre-disaster is considered an essential phase to the success of the disaster management strategy. (PHI Manual Chapter 5 Disaster Management)

Sri Lanka is a developing country which experiences severe natural calamities throughout the year. A significant amount of funds is allocated annually for disaster response and recovery. The government has allocated nearly Rs: 35 billion from 2006 to 2013 for Disaster Mitigation (Development, 2016),

Over the past few decades, the impacts of natural disasters have increased substantially. The country is more susceptible to floods, landslides, cyclones, drought, and coastal erosion due to increased environmental pollution and improper land use. Moreover, as the Report (Fund, 2019) states, developing

and undeveloped countries are more vulnerable to disasters due to the lack of resilient capacity. Hence, governments are trying to decrease the impact of hazards and disasters by improving the resilient capacity of the government and the community.

"Disaster Management "reduces disasters' impact in most countries. Programs such as hazard mapping, disaster risk reduction, early warning systems, and public awareness are some of the major disaster management techniques practised worldwide. (Reduction, 2004)

Community-Based Disaster Risk Management (CBDRM) is a process of disaster risk management in which at-risk communities actively engage in identifying, analyzing, treating, monitoring, and evaluating disaster risks. Their primary focus is reducing vulnerabilities and enhancing their capacities. A successful CBDRM can reduce social and economic costs in middle-income and developing countries. (Anthony Zwl, Kim Spurway, Geetha Ranmuthugala, Lisa Thompson, 2013) It is one of the important efforts in disaster risk management, which is being practised in countries such as the Philippines, Indonesia, Japan, Nepal etc. (Pérard, 2008)

As a country, Sri Lanka is also applying the CBDRM approach in managing disasters on the island. Disaster Management Center, the Sri Lanka Red Cross Society, and National Building Research Organization are the critical actors in implementing CBDRM in the government. Although the above institutions have used the CMDRM to reduce the disaster impacts, present records show a sudden increase in natural disasters from 1974 to 2016, especially Landslides. According to National Disaster Relief Centre, during 2014-2017, more than 160,000 people were affected by the Landslides, but during 1974 – 2014 only 46,719 were affected. The recent landslides occurred in 2003,2007,2010,2011,2012,2014,2015, and 2016. The government had to spend LKR 257.4 billion for the recovery process from 2016 to 2017. (Bandara, Jayasingha, 2018).

However, some other countries in the world have applied this approach successfully. They have received positive responses and benefits from these mitigation initiatives. (Institute, 2020) As mentioned, Sri Lanka is also a country that initiated CBDRM as disaster risk management. It is one of the finest approaches to delivering early warning up to the last mile. However,

current statistics do not show any reduction in losses or damages even with implementing the CBDRM programme in disaster management. Thus, whether the locally implemented CBDRM programmes accomplish the expected outcomes is questionable. Therefore, this research evaluates the CBDRM programmes implemented locally and identifies impacts on Disaster Management in Sri Lanka. The main objectives of this research were to identify thriving Community Based Disaster Risk Management practices in the world, to examine and analyze the approaches used in prevailing CBDRM programmes in the local context and to identify the factors of failures/success of Landslide CBDRM programmes in Sri Lanka concerning successful CBDRM planning approaches.

Literature Review

The participatory planning process is the enhancement of giving reasons for problems in the real world and providing appropriate solutions (Gallacher).according to Robert Chambers, "From 1950 through the 1960 and 1970, in the prevailing orthodoxies of development. It was to be solved by education and the transfer of Technology. Increasingly, that ideology has been questioned and undermined the balance has shifted; Development imposed from the top down was often not sustained—their participation is the key to sustainability and many solutions. The typology of participation can be mentioned according to a modified scholar by Pretty in 1994 1. Passive participation 2. Participation in The participatory planning process is the enhancement of giving reasons for problems in the real world and providing appropriate solutions (Gallacher).according to Robert Chambers "From 1950 through the 1960 and 1970, in the prevailing orthodoxies of development. It was to be solved by education and the transfer of Technology. Increasingly, that ideology has been questioned and undermined the balance has shifted; Development imposed from the top down was often not sustained. Their participation is the key to sustainability and many of the solutions. The typology of participation can be mentioned according to a modified scholar by Pretty in 1994 1. Passive participation 2. Participation in information: (no follow-up) 3. Participation by consultation 4. Participation in incentives 5. Functional participation 6. Interactive participation: 7. Self-mobilization. Successful Participatory planning should be comprised of good timing and clear need, strong stakeholder groups, Broad-Based involvement, credibility

and opens of process, commitment, support of established policies or authorities, overcoming mistrust and scepticism, strong leadership of the process, interim success, and a shift to broader concepts. (Building bridges through participatory planning-part 1, 2001)

Disaster Management Cycle represents all the aspects that have been explained above. It is an ongoing cycling process by which administration and community prepare plans, and it causes to reduce the impact of disasters. The following concluded its main components.

- Mitigation - Reducing effects from Disasters such as community education, Risk Analysis and Building Zoning.
- Preparedness - It is planning how to respond to pre-disaster, such as an Early warning system, Emergency training programme and preparedness plan.
- Response - It is a step to minimize hazards caused by a disaster, such as Search and rescue, evacuation place, etc.
- Recovery - Can say recovery means getting the community normal according to their livelihoods, such as temporary housing, sharing medicines and foods like community basic requirements (Himayatullah Khan ,Laura Giurca Vasilescu , Asmatullah Khan)

The community becomes first responders during and after a Disaster. (Ainuddin, 2012; Bornstein, 2013; Chandrasekhar, 2012; Crawford, 2013) Community empowerment is very important to the affected community because their power and involvement are very low (San Francisco) Philippines is a country that has applied the CBDRM program initiated by the government and NGOs. (International, 2007) Community participation is the key success of Disaster Risk Reduction, initiated before or after a disaster. (Murshed). There is a number of Participatory tools under CBDRM Programmes, such as participatory risk assessment, participatory identification, managing community by Risk Reduction Measures, and participatory monitoring and evaluation. (Glen Fernandez, 2012)

CBDRM consists of several steps, each to be followed by community involvement. CBDRM) is a process in which the community diligently participates in Disaster Identification, Disaster Analysis, and how to treat and monitor and finally give a kind of evaluation on disaster risk. So it is caused

to reduce community vulnerabilities and enhance their capacity. (HANDBOOK on CBDRM for Sindh Province, Pakistan, 2014) CBDRM is the most important process using participatory planning in Disaster Risk management as established by Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030. according to that, and their expected outcome was implementing Local Disaster Risk Reduction by 2020. This should be done through CBDRM and CBDRO. (Tanwattana, 2018)

Landslide CBDRM is conducted in high landslide-risk areas worldwide, such as Nepal, India, Sri Lanka, etc. Nepal has initiated the CBDRM approach to increase the resilience of livelihoods by preventing landslide disasters and establishing safer agricultural livelihood strategies. Some projects were carried out. Developing user-friendly agricultural hazard and vulnerability mapping and conducting detailed surveys etc. There were regular ongoing activities, such as landslide treatment and mitigation using a suitable bioengineering approach, supporting local agriculture-based livelihood activities, developing community-level watershed management plans, and early warning systems at the local level. Community-based Landslide risk management can be done by applying available knowledge, expertise, and resource customized to suit site-specific situations. (Parkash S., 2011)

Abarquez and Murshed stated that the CBDRM process "should lead to progressive improvement in public safety and community disaster resilience" The CBDRM process consists of seven or six stages. (Kafle and Murshed, 2006; UNDP, 2016) Those steps are Selecting the Vulnerability community, Rapport building and the understanding of the community with Capacity Building, Participatory Disaster Risk Assessment (PDRA), Community-based participatory disaster risk management planning, Building and training a DRMC, Community-managed implementation and Monitoring and Evaluation. to evaluate factors of success or failure of the CBDRM process, there need to be considered best practices of CBDRM programs in the world using Case of Urban Flood-Prone Community in Thailand Upstream area, Nan province, Community Based Disaster Risk Management in Vietnam and Community Based Disaster Risk Management Experience philippine.

Material and Methods

The main aim of the research was to analyze whether locally implemented CBDRM programs accomplish the expected outcomes by the program and the factors that caused the success or failure of the CBDRM process in landslide-prone areas. Also, to review the success of CBDRM practices in the world and interpret the factors that could lead to the success and failure of the program. Therefore, 03 case studies were studied on Urban Flood-Prone Communities in Thailand's Upstream area, Nan province, Community Based Disaster Risk Management in Vietnam and Community Based Disaster Risk Management Experience in the Philippines.

The research objectives were to identify successful Community Based Disaster Risk Management practices worldwide, examine and analyze the approaches used in prevailing CBDRM programs in the local context, and identify factors of failures /Successes of CBDRM Programmes in Sri Lanka concerning successful Planning approaches.

By considering Disaster Management Centre (DMC) and National Building Research Organization (NBRO) Programs, four case studies were selected in the Badulla area, namely Sirimalgoda, Balagala, Beragala and Mahawaththegama in Badulla, Uva Paranagama Haldomulla, and Haliela, Divisional Secretariat Divisions (DSD).

A random sampling method was selected from a probability method. The population size was decided based on a sampling calculator at a 90% confidence level with a 10% marginal error. The total population size was taken as the number of total participants in four programs. In order to do that, 100 persons were selected to evaluate based on the proportion of each program, and each sample size was calculated. All officers who participated in the CBDRM were interviewed for the research.

The primary data collection was conducted through interviews. The Likert scale questionnaire survey was facilitated for the study. The community and the officers are actively participating in the CBDRM process. Data was collected from both parties, and the survey data was gathered through informal discussions to gain in-depth insight into the research.

The Relative Importance Index (RII) was important in this study since the value of the index specifies the ranked degree of importance. It is beneficial for questionnaires that use a Likert scale. The RII formula was introduced into Microsoft Excel 2016 to determine the index for sets of objects. Here RII was used to calculate the satisfaction of the CBDRM Programmes conducted by NBRO and DMC. Responses from Government officers and participants of each program were collected and analyzed. Therefore, This RII was used as the Relative satisfaction Index in this study.

Variables of the Study; Factors of Effectiveness of the CBDRM (Center, 2006)

- Availability of Community-Based Organizations
- Availability of Community Fund
- Usage of Ground Walk map, disaster risk map, community vulnerable map, disaster risk warning sign
- Methods for Capacity Building
- Evacuation drill plan
- Early warning committee
- Community response plan

Results and Discussion

After analyzing all data could get each and every programme effectiveness level. The effectiveness value has got by using the Relative Important Index formula. Here it has named as "Relative Effectiveness Index". The primary purpose of this study is to evaluate the impact of CBDRM programmes and present their success or failure. Data was analyzed based on officers and community perceptions using the Likert scale and got the overall effectiveness level of each programme. According to people's point of view, they have an effective idea of CBDRM and officers have moderate effectiveness. When getting results, could identify comparatively opposing ideas of community and officers. That gap is marked as conflict level. It got from the substrate from officers (+) and community (-). So + value represents the level of enforcement of officers is higher than community perception (by officers) - Value says the effectiveness of enforcement actions of officers is higher than officers' perception (by the community). Mainly considered their absolute value of final results.

When considering Sirimalgoda and Balagala CBDRM Programme, which NBRO initiates, there is a low number of equal effectiveness levels and a high number of effectiveness levels at considerable conflict levels with officers and the community. However, Mahawaththegama and Beragla CBDRM programmes which DMC initiates, have become considerably effectiveness level.

Table 01: Relative Important Index

Effective Value	
0.0- 0.20	Very low effective
0.21 - 0.40	Low effective
0.41 - 0.60	Effective
0.61 - 0.80	Moderate effective
0.81 – 1	High Effective

0.1-0.20	Equal effectiveness idea
0.21-0.40	Considerable conflict-level idea
0.41<	High conflicted ideas

The relative important index was calculated for each CBDRM program in selected DSDs. The effective values according to the community and the officials are shown in Table 02.

Table 02: Effectiveness values of landslide-prone area CBDRM

<i>CBDRM</i>	Overall Effectiveness	
	Community	Officer
Sirimalgoda	0.29 (Low effective)	0.55 (Effective)
Mahawaththegama	0.47 (Effective)	0.65

		(Moderate effective)
Balagala	0.42 (Effective)	0.55 (Effective)
Beragala	0.46 (Effective)	0.61 (Moderate effective)

Overall Effectiveness from community perception = 0.41 (Effective)

Overall Effectiveness from officer's perception = 0.59 (Effective)

Then their success and failure factors were considered using collected primary data.

Overall factors affected to the success of CBDRM programs were found as a good awareness of landslide hazards, early warning systems, mitigation practices and rain gauge reading, giving practical knowledge before a disaster and sufficient enforcement of officers,

Lack of Involvement from the community to continue the given tasks after CBDRM, technical errors in produced maps, lack of Supervision from officers after conducting the CBDRM programme, insufficient safe places and safe evacuation routes, participation errors and lack of community funding were identified as reasons the affect towards failures in CBDRM programs.

According to the present conflict level, says its success and failure. When effectiveness has a high value with a low conflict level, which is considered success outcome of the CBDRM, that means community involvement and officers' enforcement at a better level. At the same time, effectiveness is considerably low with a high conflict level, which is considered a failure outcome. That means both officers and the community have low commitment and enforcement.

Figure 03: Factors affected by success or failure

Main outcome	Measure of Indicator	Success or Failure	The factor for success or failure
Community Based organization	Structure of organization	Success	Familiarization structure (Chairman, Secretary, Advisors, Zone leaders) Easy to convey messages with less number of Committee
	Manage community resources	Failure	No Active involvement in the community Backward ideas of getting the community responsible for leaders (Issue of Leadership) Lack of commitment
	Update Data Base by Zone leaders	Failure	
	Responsible for sharing medicine and food in emergency	Failure	
Community Fund	Fund generation from different sources	Failure	Not initiated
	Account handled by CBO-trained officers	Failure	Not initiated

Ground walk map, Disaster risk map, Community vulnerable map	Hazard map	Failure	• Less legibility to local community Prepared Hazard map shows streams, roads (without labelling), village boundary, buildings and hazard layers only. • Lack of familiarization with places on the produced map • Inconvenience to identify their experienced hazard areas. • No Social Map
	Household survey	Failure	• To be surveyed buildings did not match with real ground • Not conducted proper household survey by GN officers
	Mind mapping	Failure	• No clear understanding of the importance of mind mapping in the community • lack of commitment to drawing
	Oral History of Disaster	Success	• Low time consumes • Aware of every person's idea • The not present same incident • Actively participated • Conducted good discussions with themselves
	Seasonal Calendar	Success	• Showing their different events, experience, and disaster throughout the year • Easy to understand stress period of the year • Identify activities with disasters

Capacity Building	Rescue after hearing warning	Failure	• Lack of active involvement in getting readings by rain gauge and awareness by using a siren • No supervision of officers after conducting CBDRM • Ex: Sirimalgoda distributed Siren used as private requirements
	Agreed routes	failure	• Agreed routes going through hazard-prone areas
	Reaching the agreed evacuation place	failure	• It is a common evacuation place, but 100% has not confidently said its safety. • Ex: Sirimalgoda Temple is an agreed evacuation place in a sloppy area.
Community Drill	Assistance with neighbours	Success	• Each part of the villages participated in training at one place throughout the day. • Doing different teamwork • Ex: cooking, helping each other in an emergency, communicating with relevant officers
	Practice preparedness for disaster	Success	• Instructions to prepare "Disaster Bag." • How to rescue after hearing a warning and reaching to evacuate the place • More memorable steps to be followed
	Programme conducted	Success	• Drill programmes are conducted by DMC officers,

	by professionals		Scientists (Trained by ADPC) and geologists (NBRO)
	Training among a different social group	Failure	Not all social groups consider women, elders, disabled, children and pregnant women.
Early warning committee	Committee activities	Failure	Not initiated. Zone leaders do it.
Disaster response plan	Environmental friendly practices	Success	Giving proper guidelines for best practices Planting <i>Sawandara plants</i> in Soil erosion places Trees border to prevent rocks from falling Ex: Bathgala estate community Maintenance of proper drainage network The community actively engaged in environmentally friendly activities with community leaders to prevent disasters.
	Community stress levels decreased.	Success	Harmony between each person Aware and practised how to behave

Scholars Astrid Carrapatoso & Edith Kurzinger have mentioned top down nature, Issue of leadership and issue of participation are some of the failure factors of CBDRM. The above chart illustrates those issues also. Considering referred best practices in the world initiated an absolute bottom-up approach from beginning to end. Their Hazard map is produced by a community with

the support of expertise. First, they have combined community hazard experience knowledge with their technical knowledge. Studied Thailand case human three community have produced their map with university support. They have participated in all special groups of vulnerable communities in their programmes. at the same time there is less enforcement of government and community involvement, commitment very highlighted. For example, in Thailand, they bought rain gauges, medicines and food from their collected fund. no anything expects from others. They survive themselves. That means there were active participation and strong leadership. The highlighted point of locally implemented CBDRM is less commitment of community participation to Disaster Risk Management than in Thailand, Vietnam and the Philippine countries.

Conclusion and Recommendation

According to studied DSDs, landslide CBDRM programs initiated by DMC and NBRO accomplish most of the expected outcomes of the programs. However, the level of effectiveness differs from the view of the community and the officials. Several failures among implementing parties and the community should be considered in the future. Overcoming those factors can make way for better conduction of future CBDRM programs and reduce the impact of hazards on the population of Sri Lanka.

Considering literature findings, evidence showed there were several CBDRM programs in the world for different purposes. Further referring to literature able to find successful CBDRM to disasters in developing and developed countries. As experienced, locally implemented landslide CBDRM which DMC and NBRO initiate, accomplishes the programs' expected outcomes.

The study aimed to analyze current practices of CBDRM and identify the factors of failure or success. So three objectives were formulated. The first objective was to identify successful CBDRM practices in the world. The literature review chapter was carried out by referring to journals, articles, books, and reports. Terms of participatory planning, Disaster Management, CBDRM concepts and tools, and Community-based landslide Risk Management got through referred knowledge. Finally, the best process and outcomes were extracted as a main result of the literature review.

The following objectives were carried out through an empirical study conducted under a literature review. An empirical study was conducted through four multiple cases evaluated based on one prepared framework. Data collection was conducted through semi-structural interviews and questionnaires with CBDRM participants and relevant officers.

The third objective was to examine and analyze the local approaches used in prevailing landslide CBDRM. So prepared a framework applied and got the effectiveness of locally implemented Landslide CBDRM. The third objective was to identify factors to the success or failure of CBDRM. to achieve this objective, repaired successful outcomes framework was used, and based on that developed framework, locally implemented community-based Landslide risk management programmes were examined. Based on the results, it was founded factors to success or failure. According to the results, some recommendations exist to improve landslide CBDRM programmes further.

1. Conducting CBDRM with a combination of awareness and practical Training
2. Supervision after implanted programs.
3. Community participation, including all social groups
4. Using Hazard Map with the Social Map

References

- Tanwattana, P. (2018). Systematizing Community-Based Disaster Risk Management (CBDRM): Case of urban flood-prone community in Thailand upstream area. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 28, 798-812.
- Bandara, R. M. S., & Jayasingha, P. (2018). Landslide disaster risk reduction strategies and present achievements in Sri Lanka. *Geosciences Research*, 3(3), 21-27.
- Siriwardana, C. S., Jayasiri, G. P., & Hettiarachchi, S. S. L. (2018). Investigation of efficiency and effectiveness of the existing disaster management frameworks in Sri Lanka. *Procedia engineering*, 212, 1091-1098.
- Ibrahim, M., & Fernando, K. (2010). Climate Smart Disaster Risk Management in Conflict Affected Areas: the case of Trincomalee District, Sri Lanka.
- Khan, H., Vasilescu, L. G., & Khan, A. (2008). Disaster management cycle-a theoretical approach. *Journal of Management and Marketing*, 6(1), 43-50.

Pineda, M. V. G. (2015). Redefining community based disaster risk management (CBDRM) through enhanced early warning processes. *International Journal of Information and Education Technology*, 5(7), 543.

Gupta, R., & Barman, A. Asian Community Based Disaster Risk Management-A Bi-Decadal Review.

Ruiz-Cortés, N. S., & Alcántara-Ayala, I. (2020). Landslide exposure awareness: a community-based approach towards the engagement of children. *Landslides*, 17(6), 1501-1514.

Katan, R. (2014). *Building Together: Case Studies in Participatory Planning and Community Building*. New Village Press.

Tanwattana, P. (2018). Systematizing Community-Based Disaster Risk Management (CBDRM): Case of urban flood-prone community in Thailand upstream area. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 28, 798-812.

Sharma, S. N. (2014). *Participatory Planning in Plan Preparation*. BookCountry.

Djalante, R., & Thomalla, F. (2012). Disaster risk reduction and climate change adaptation in Indonesia: Institutional challenges and opportunities for integration. *International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment*.

Horney, J., Dwyer, C., Aminto, M., Berke, P., & Smith, G. (2017). Developing indicators to measure post-disaster community recovery in the United States. *Disasters*, 41(1), 124-149.

Glen Fernandez, N. U. (2012). Community based disaster risk management experience of Philippines. *Community Environment and Disaster Risk Management*, 205-231.

Iftikar Hussan, Mushammad Asad Salim. (n.d.). Community Based Disaster Risk Management saves lives.

Abarquez, I., & Murshed, Z. (2004). *Field Practitioners' Handbook*. Bangkok: Asian Disaster Preparedness Center.

Zulch, H. (2019). Psychological preparedness for natural hazards—improving disaster preparedness policy and practice. *United Nations Off Disaster Risk Reduct*, 1-43.

Kko Teguh Paripurno, Ninil Mitahul Jannaj, Jonantan A. Lassa. (2017). *Community based disaster risk management Guidelines*. Masyarakat penanggulangan bencana Indonesia.

Horney, J., Dwyer, C., Aminto, M., Berke, P., & Smith, G. (2017). Developing indicators to measure post-disaster community recovery in the United States. *Disasters*, 41(1), 124-149.

M.M.Sulphy. (2016). *Disaster Management*. kerala: PHI Learning PLT.

Murshed, S. K. (n.d.). *COMMUNITY-BASED DISASTER RISK MANAGEMENT*. Asian Disaster Preparedness Center.

2001). Building bridges through participatory planning-part 1. UN HABITAT

Abeynayake, M. D. T. E. (2012). An Analysis of construction law and disaster management law relating to sustainable development in Sri Lanka

Acknowledgements

This research was supported by the Accelerating Higher Education Expansion and Development (AHEAD) Project Operation of the Ministry of Education funded by the World Bank

Appendix

Effectiveness values of Sirimalgoda CBDRM

Measure of Indicators	Structure of organization	Manage community resources	Update Database by Zone leaders	Share medicine & foods in emergency	Fund Generation from different sources	Account handled by trained CBO officers	Effectiveness of Hazard map	Effectiveness of Household Survey	Effectiveness of Mind map	Oral History of Disaster	Effectiveness of Seasonal Calendar	Rescue After hearing warning	Agreed Routes	Agreed Evacuation place	Assistance with neighbors	Get ready to emergency	Programme conducted by professionals	Trainings among different social groups	Early Warning committee activities	Environmental friendly practices	Community Stress level
alMain Outcome	Community Based Organization				Community Fund		Ground Walk map, disaster risk map, community vulnerable map					Capacity Building			Evacuation Drill Plan				Early warning committee	Community response plan	
Community	0.4	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.3	0.17	0.74	0.37	0.68	0.21	0.25	0.27	0.23	0.2	0.34	0.32	0.24	0.27	0.22
Officers	0.57	0.46	0.46	0.42	0.2	0.2	0.7	0.86	0.38	0.57	0.48	0.68	0.74	0.91	0.74	0.26	0.5	0.86	0.46	0.6	0.58
Conflict level of ideas	0.17	0.26	0.26	0.22	0	0	0.4	0.69	-0.36	0.2	-0.2	0.47	0.49	0.64	0.51	0.06	0.16	0.54	0.22	0.33	0.36

Overall Effectiveness: Community 0.29(Low effective), Officers 0.55(Effective)

Effectiveness value of Mahawaththegama CBDRM

Measure of indicators	Structure of organization	Manage community resources	Update Database by Zone leaders	Share medicine & foods in emergency	Fund Generation from different sources	Account handled by trained CBO officers	Effectiveness of Hazard map	Effectiveness of Household Survey	Effectiveness of Mind map	Oral History of Disaster	Effectiveness of Seasonal Calendar	Rescue After hearing warning	Agreed Routes	Agreed Evacuation place	Assistance with neighbors	Get ready to emergency	Programme conducted by professionals	Trainings among different social groups	Early Warning committee activities	Environmental friendly practices	Community Stress level
	Community Based Organization				Community Fund		Ground Walk map, disaster risk map, community vulnerable map					Capacity Building			Evacuation Drill Plan				Early warning committee	Community response plan	
Community	0.49	0.37	0.29	0.24	0.2	0.2	0.4	0.52	0.49	0.78	0.38	0.44	0.41	0.51	0.44	0.78	0.64	0.7	0.44	0.58	0.63
Officers	0.65	0.53	0.58	0.45	0.2	0.2	0.9	0.83	0.65	0.58	0.58	0.75	0.7	0.73	0.66	0.8	0.83	0.78	0.75	0.68	0.73
Conflict level of ideas	0.16	0.16	0.29	0.21	0	0	0.5	0.31	0.16	-0.2	0.2	0.31	0.29	0.22	-0.1	0.02	0.19	0.08	0.31	0.1	0.1

Overall Effectiveness: Community 0.47((Effective), Officers 0.65(Moderate effective)

Effectiveness of Balagala CBDRM

Measure of indicators	Structure of organization	Manage community resources	Update Database by Zone leader	Share medicine & foods in emergency	Fund Generation from different sources	Account handled by trained CBO officers	Effectiveness of Hazard map	Effectiveness of Household Survey	Effectiveness of Mind map	Oral History of Disaster	Effectiveness of Seasonal Calendar	Rescue After hearing warning	Agreed Routes	Agreed Evacuation place	Assistance with neighbors	Get ready to emergency	Programme conducted by professionals	Trainings among different social groups	Early Warning committee activities	Environmental friendly practices	Community Stress level
Community	0.54	0.21	0.31	0.29	0.31	0.25	0.5	0.6	0.75	0.61	0.39	0.44	0.53	0.45	0.4	0.25	0.46	0.39	0.43	0.34	0.48
Officers	0.6	0.45	0.4	0.2	0.23	0.2	0.7	0.88	0.41	0.41	0.58	0.68	0.73	0.9	0.73	0.28	0.65	0.83	0.45	0.58	0.7
Conflict level of ideas	0.06	0.24	0.09	-0.1	-0.1	-0.1	0.2	0.28	-0.34	-0.2	0.19	0.24	0.2	0.45	0.33	0.03	0.19	0.44	0.02	0.24	0.22

Overall Effectiveness: Community - 0.42 (Effective), Officers 0.55(Effective)

Effectiveness of Beragala CBDRM

Measure of indicator		Structure of organization	Manage community resources	Update Database by Zone leaders	Share medicine & foods in emergency	Fund Generation from different	Account handled by trained CBO officers	Effectiveness of Hazard map	Effectiveness of Household Survey	Effectiveness of Mind map	Oral History of Disaster	Effectiveness of Seasonal Calendar	Rescue After hearing	Agreed Routes	Agreed Evacuation place	Assistance with neighbors	Get ready to emergency	Programme conducted by	Trainings among different social	Early Warning committee	Environmental friendly practices	Community Stress level
Community		0.49	0.29	0.27	0.24	0.2	0.2	0.4	0.52	0.52	0.73	0.38	0.64	0.32	0.3	0.66	0.73	0.63	0.67	0.42	0.58	0.66
Officers		0.65	0.53	0.55	0.45	0.2	0.2	0.8	0.83	0.25	0.56	0.58	0.73	0.6	0.7	0.55	0.78	0.8	0.73	0.65	0.63	0.75
Conflict level of ideas		0.16	0.24	0.28	0.21	0	0	0.4	0.31	-0.27	-0.17	0.2	0.09	0.28	0.4	-0.1	0.05	0.17	0.06	0.23	0.05	0.09

Overall Effectiveness: Community - 0.46(Effective), Officers 0.61(Moderate effective)

SAMODHANA JOURNAL
Faculty of Social Sciences and Humanities
Rajarata University of Sri Lanka
Mihintale

2022

Volume 11

Issue I

Covid 19 Pandemic and Holistic Care Provision in Sri Lanka - Recognition of Social Work Intervention.

Ishari Gunarathna¹

Received Date: 23rd June 2022

Accepted Date: 18th April 2023

Published Date: 29th August 2023

Abstract

Holistic care is recognized as an enduring practice among patients. During the COVID-19 pandemic, this practice method has been used extensively to improve the well-being of patients and their families. Holistic care management is essentially a combination of different disciplinary approaches for total patient care. In Sri Lanka, frontline health professionals and military personnel have led much of the pandemic response. The satisfactory pandemic control status is thus focused on both sectors in Sri Lanka. However, individual concern and holistic care for people infected with COVID-19 and their families were not pursued due to the country's lack of human and other resources. Consequently, infected individuals and families have access to health care and do not meet the other social, psychological, and physical needs associated with the disease. As a result, the burden of the disease has grown and multiplied by other factors, making infected individuals and their members more vulnerable to the pandemic. The need for comprehensive care for those infected with COVID-19 has been neglected and pushed to manage the consequences individually. However, the cases of many countries that face the same challenge but with different magnitudes were different, especially the Indian approach to Covid 19 involved holistic care management allowing

¹ Department of Sociology, Faculty of Arts, University of Peradeniya. ishariu@pdn.ac.lk

social work practitioners. This study, therefore, focused on the holistic approach to care during the pandemic and its aftermath. In addition, this study explored the possibilities for social workers in healthcare facilities. The study's methodology used primary and secondary data, and the international literature on medical social work and health care during the pandemic was employed extensively in this study. Additionally, two social work instructors employed in the General Hospital Colombo and five consultant doctors in the Emergency and Medical care unit of the Kandy General Hospital and Colombo General Hospital were interviewed. The thematic analysis was used to analyze the primary data. According to the study's findings, the holistic care approach with Covid 19 infected persons was minimally applied, and social workers were not involved in the holistic care except for a few psychiatric social workers. The practice of online medical social work, the collaborative approach, and the multidisciplinary aspect of healthcare were not identified and prioritized during the pandemic.

Keywords: Social Work Practice, Medical Social Work, Extended Care

Introduction

The most current coronavirus, COVID-19, is the infectious disease it causes. Until the outbreak in Wuhan, China, in December 2019, neither the virus nor the sickness was known (UNDP, 2020). Except for Antarctica, every continent has seen the virus spread since December 2019. COVID-19 is classified as a pandemic by the World Health Organization, although it is a pandemic that can be controlled. The WHO defined Covid-19 as an infectious disease caused by the SARS-CoV-2 virus. Most people infected with the virus experience mild to moderate respiratory illness and recover without requiring special treatment. The pandemic has negatively impacted the economic, political, social, and cultural aspects of the nation and its people. Nations are employing various measures to stop the spread of the disease, including patient testing and treatment, contact tracing, travel restrictions, quarantining people, self-quarantining, and cancellation of big meetings.

Aside from laws and regulations imposed by the government, complementary disciplines are streamlined as governments uphold national laws to serve the needs of individuals, groups, and communities. According to the Ministry of Health, the total number of confirmed cases in Sri Lanka is 663,862, and the

total number of deaths is 16,518. Out of the infections, 646,964 persons have been recovered (2022). According to the World Bank, Sri Lanka's COVID-19 management strategy is led by the Ministry of Health and is implemented with support from a network of development partners, including WHO, UNICEF and other United Nations agencies. Moreover, the World Bank has provided \$217.56 million in financing for the project (World Bank, 2020). The allocation of healthcare essentials and cash grants was significantly coordinated during the pandemic.

Nevertheless, addressing the bio-psychosocial needs of the infected persons as well as the community, in general, was at a minimal level. The role of Health Care during the pandemic was appreciable, and healthcare is one of the essential and free social welfare services for Sri Lankans. The annual expenditure on Health Care in Sri Lanka during 2019 amounted to approximately 4.08 per cent of the country's gross domestic production (GDP), according to the Department of Census and Statistics, Sri Lanka, 2019. The provision of services during the Covid 19 pandemic from the health sector was highly appreciable, and the healthcare professionals were on the front line for saving people's lives and making the public aware of the spread of the disease. The security and health sectors of the nation run the Covid 19 pandemic control mission. However, there were few opportunities for other professionals, particularly social development and social welfare-related officers, to participate and contribute. The provision of comprehensive treatment to patients who were infected with Covid 19 and their families was constrained by this practice.

During the pandemic, the medical strategy to treat patients with the Covid 19 infection predominated, while the social approach to treat patients received the least attention. As a result, the pandemic had several adverse effects on affected people and their families. However, the military and healthcare professionals took on the roles that other professionals were supposed to fill, which put unneeded pressure on them. The cross-sectional research conducted among healthcare professionals affiliated with six universities concluded that "Burnout is prevalent among healthcare workers caring for COVID-19 patients. Age, gender, job category, and site of practice contribute to the level of burnout that the staff experience" (Jalili et al., 2021). The study "Psychological experiences of healthcare professionals in Sri Lanka during

COVID-19", 2021 reported that elevated depressive symptoms and anxiety were experienced by 53.3% and 51.3%, respectively, of the participants. A total of 512 healthcare professionals were surveyed online for this study. While the epidemic was at its worst, the presence of medical and military personnel was the status quo. Their contribution was greatly appreciated, but if there had been a chance for additional paraprofessionals to get engaged, mainly to deal with patients and their families, the situation would have been much better. Due to the variety of symptoms linked to Covid 19, treating these individuals requires a comprehensive team approach rather than being restricted to a single speciality clinic (Montani et al., 2021). The team further highlighted how the most efficient strategy to handle the complexity of post-acute COVID-19 syndrome is likely to involve telehealth consultation followed by a multidisciplinary assessment in outpatient clinics with numerous specialists on the same day in a single location. Hence, this paper explores the holistic approach to treatment used during the pandemic and investigates the prospects and potentials for social workers to improve patients' overall welfare through social work practice.

Methodology

This study was designed to explore possibilities for social workers during the pandemic. Given the nature and specificity of the issue, primary and secondary data were used. Social work practice is not professionally recognized in Sri Lanka (Ranaweera, 2013, Gamlath et al., 2015, Attanayake, 2016). Moreover, social work is not registered as an occupation in Sri Lanka according to the list of professions of the Organization of Professional Associations of Sri Lanka (OPA) (<https://opasrilanka.org/>). Hence recognizing Social Work practitioners in the care provision during the pandemic was challenging. In addition to the secondary data, 05 interviews were conducted with frontline medical officers attached to the emergency units of the National Hospitals (Colombo and Kandy) and purposefully selected two social work instructors from the same work setting. The experiences of social work instructors as part of a broad professional network exemplified the practice through multidisciplinary teams. The thematic analysis was used to analyze data collected through interviews with frontline medical officers and social work instructors. As a result of the qualitative nature of the findings and analysis, the themes were defined. Ethical considerations were highlighted when

collecting data from medical practitioners. A staff consent form was provided to each practitioner before the interview and mentioned the academic purpose of the study at all interviews.

Results and Discussion

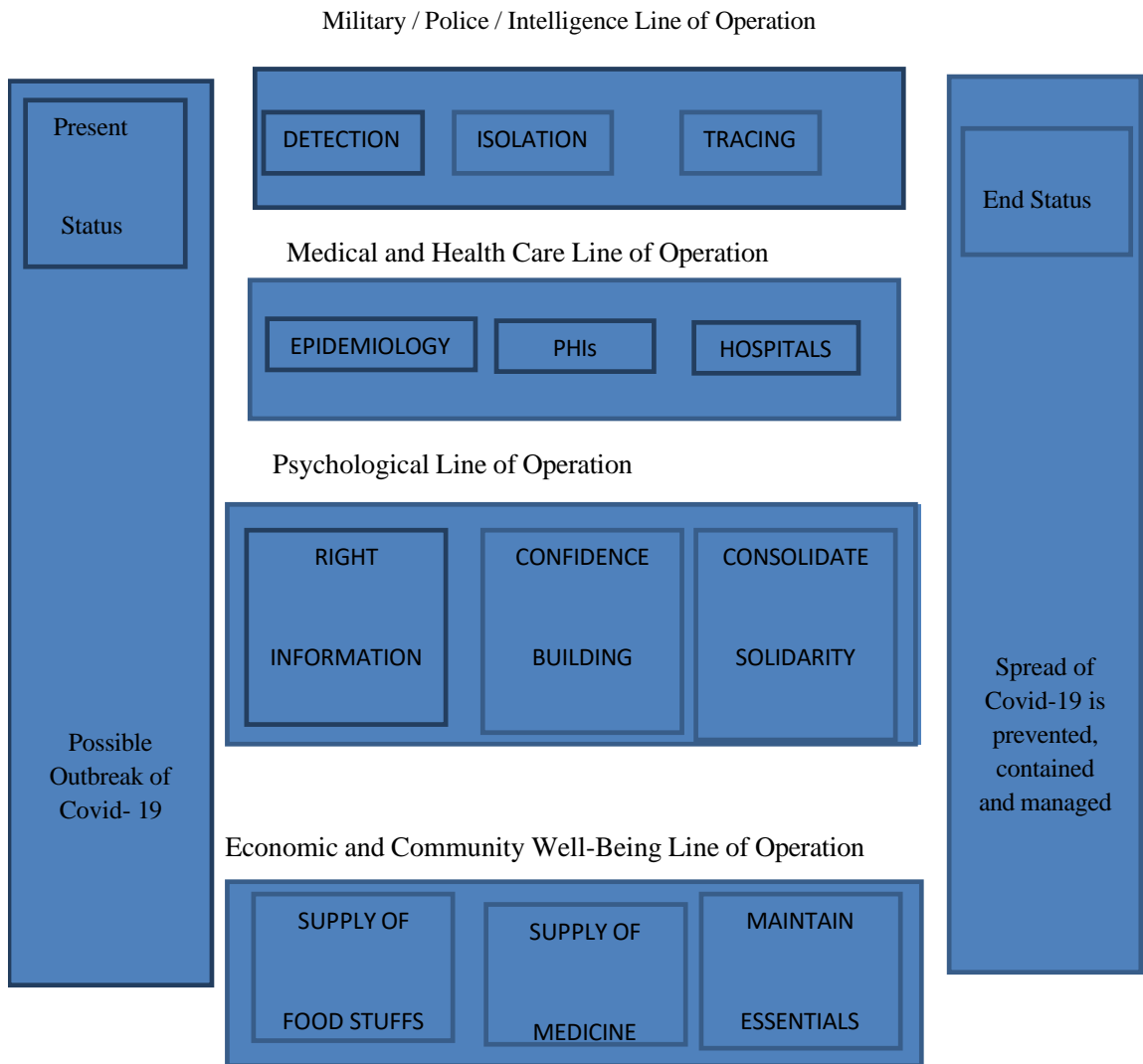

Figure 01: Sri Lankan Response to Covid-19 *Source: Ceylon Chamber of Commerce, 2020*

As illustrated in the diagram above, the pandemic approach in Sri Lanka consisted primarily of four essential components:

1. Military / police/intelligence line of operation
2. Medical and healthcare line of operation
3. Psychological line of operation
4. Economic and community well-being line of operation

The Military, Police, and Intelligence line of operation and the Medical and Health Care line of operation play a significant and predominant role in pandemic control. The Involvement of the Psychological, Economic, and Community Well-being lines was not duly recognized. Some of the essentials needed to be provided by social welfare professionals were also performed by Military and Healthcare professionals. An operation's economic and community well-being lines mainly covered cash transfers to the poorest families and food distribution. According to the above diagram, which explains Sri Lanka's response to covid 19, it is visible that prominence had been given to preventing the Covid 19 virus among the population, which was managed under four distinct but interrelated dimensions. However, in the Psychological line of operation, Confidence Building was prioritized, but the holistic care provision, in terms of sociological, economic and other related dimensions, was not included. Especially the sustainability of the patient after discharge from the hospital, reintegration with the family and with the neighbourhood, and other related post-pandemic consequences were not addressed in the country's response to covid 19.

Holistic Care and Covid 19 Infections

According to Davis, 2021, "Treating the whole patient, not just the disease, is a basic tenet of holistic care. Understanding patients' physical, emotional, and spiritual needs can help providers provide optimal care and improve outcomes". According to this explanation, it is vibrant that treating a patient is not only giving drugs, but the overall management of care would also deliver much better results for the patient. This is also proved in the definition stated by the World Health Organization in 1948 on health, "A state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity". However, the holistic approach to care for individuals infected with COVID-19 was not practised by professionals participating in the service arrangements. The following are some of the reasons cited by the professionals who were interviewed for this study.

Inefficiencies in Fund Administration and Allocation

A lack of funds was available during the emergency because the government allocated funds for quarantine and related services. A respondent's response indicated that the government had prioritized contact screening and disease prevention. Total patient care was not acknowledged during the emergency, and travel restrictions and fear of the virus made service providers too vulnerable. On the other hand, the government faced such an emergency for the first time, and the consequences of the pandemic identification and intervention were least prioritized to prevent and mitigate the spread of the virus.

Poor Collaboration

There has been no collaboration among multidisciplinary professionals throughout the pandemic. In particular, the country's military-led the priority and mechanism for combating the pandemic. According to the People for Equality and Relief in Lanka (PEARL), the Sri Lankan government's response to COVID-19 is driven by two large entities:

1. The National Operation Centre for Prevention of COVID-19 Outbreak ('the Operation Centre') would 'coordinate preventive and management measures to ensure that healthcare and other services are well geared to serve the public.
2. A Presidential Task Force was established to 'direct, coordinate and monitor the delivery of continuous services and for the sustenance of overall community life.

As per the findings from the health care professionals, some of the complaints and the grievances of patients and their family members also transferred, and sometimes people by themselves directly contacted the National Operation Centre for Prevention of Covid 19 Outbreak which was established and operated by the Sri Lanka Army in Rajagiriya. As explained by one interviewee, some cases requiring psychological support are also referred to this centre, and there is no appropriate follow-up mechanism. In addition, the operation of this centre was carried out by military staff, and as a result, the Involvement of professionals related to social protection was absent. Only the participation of social workers was found in the context of emergency aid and the distribution of foodstuffs at the village level. The hotline operated by the

National Operation Centre for Prevention of Covid 19, being charged with receiving complaints and grievances of the public, had been organized and equipped with multitask force. Telehealth technology has been used extensively throughout the pandemic in most regions of the world. On-demand telehealth is a 21st-century approach that allows patients to be efficiently screened; the care provided is patient-centred and conducive to self-quarantine (Garfan et al., 2021). However, the National Operation Center mainly catered to contact tracing and management. As depicted in the National Operation Centre for Prevention of COVID-19 Outbreak, "Strategies and modalities proposed by this group resulted in effective patient management, contact tracing, quarantining as well as vaccination of our entire population and the country is fully opened now, with some limited restrictions".

Absence of Multidisciplinary Healthcare during the Pandemic

In the hospital setting as well as in the quarantine centres, the health care services, as well as other related services, were provided by the following three groups.

- Health Sector-(Hospitals) Doctors, Nurses, Public Health Inspectors, Mid Wives, Attendants and HealthCare Administrators.
- Military Sector- Sri Lanka Army Officers and Other rankers were involved in the Community and Quarantine Centers- Patient and referrals of the Suspects, Contact Tracing, Custody and Care, Provision of Welfare at Quarantine Centers, Provision of Transportation, and other facilities.
- Welfare Sector- Grama Niladari, Development Assistants and Samurdhi Development Officers attached to Divisional Secretariats.

As per the data, there was no support from other experts during any of the three phases - before quarantine, during quarantine, during illness, and after infection. According to one medical expert, a mother with the COVID-19 illness and her young kid were admitted to the Kandy General Hospital. Being a single mother, there was no one to watch over the child while the mother was in the hospital, and neither the physicians nor the nurses knew how to take care of the infant. In order to keep the infant with the mother during the medication, the medical team and other employees organized facilities within the hospital.

Another incident involved an elderly mother who was admitted to the hospital alone. This mother has children but no contact with them. There was no one to take her home after her release. According to the social work instructor, there were many homeless people during the pandemic, and the situation was complicated for the senior population.

On another occasion, a young person who had contracted the infection was admitted to the hospital, but after he recovered, the employer declined to give him a job. The young man had nowhere to turn and was helpless. Many quarantines appreciated the welfare provisions in the quarantine centres, but psychosocial support was not effectively given because no psychosocial practitioners were involved.

There was significantly more suffering during the pandemic, but less prolonged care was offered besides medical treatment. Hence, the medical professionals stressed the importance of a holistic approach to care, particularly the role of medical social workers in hospital settings to support patients and their families and to promote reintegration and overall welfare.

Medical Social Workers during the Pandemic

Medical social work (MSW) is a crucial vocation in India's top speciality hospitals, according to Vishal 2021. The role is critical in offering psychological intervention and patient case management services. As a result, during the Covid 19 outbreak in India, medical social workers served the following functions (Vishal, 2021).

Coordinating Patient Intake-Process

Frontline Social Work

Online Medical Social Work and

Part of the Covid-19 vaccination team

As seen above, the medical social work interaction with specific patients and their families has encompassed the social work intake process to evaluate the working relationship. In essence, adopting these roles, which social workers have already researched and put into practice in the field, would improve an individual's overall health and help the medical staff and professionals share the weight and stress they endured throughout the epidemic. Health

professionals had heightened job stress during the epidemic, faced several obstacles and occasionally found it difficult to maintain a healthy work-life balance. So, adding Licensed Medical Social Workers would improve the delivery of patient care using a holistic approach.

The International Federation of Social Works (IFSW), 2020, noted that social workers' professional responsibilities include advocating for improving the health and social service systems, which are crucial for preventing disease, reducing inequality, and addressing social and economic challenges. The mobilization of communities, organizations/groups, and the establishment of links between the community-based care systems, such as community/district social welfare workers, child protection officers, and community development officers, and the government-established care systems are additional responsibilities for social workers.

As a result, social workers are likely to play a crucial and varied role during the epidemic. Social workers should use direct and indirect practice strategies during the epidemic. Nevertheless, we could not locate any professional social workers in Sri Lanka, and the government did not request the formation of the Sri Lanka Association of Professional Social Workers (SLAPSW). According to Cifuentes-Faura, interventions from various specialists are necessary when social or health disasters represent a risk to numerous people or communities (2020). The goal of social work is to improve people's welfare, especially the well-being of those who are most disadvantaged. The multidisciplinary intervention reinforced holistic care to assure the individual's and his family's well-being. Kodom (2020) claims that during the epidemic, medical social workers in Canada used their skills and competencies to aid with the establishment of hospitals, mental health facilities, nursing homes, and clinics. He went on to say that throughout the pandemic, medical social workers created and oversaw regulations governing the tactics used to care for and treat patients in mental health facilities. The mental health of the patients and their families, as well as the emotional well-being of the public, were adversely affected by the harsh lockdown, curfew, and travel restrictions. As a result, mental health was decimated; nevertheless, in Sri Lanka, the media, particularly television, played a significant role in improving people's mental health, all with no interventions on an individual, group, or community level—Usher et al., 2020 claim that the epidemic has made mental health problems

worse. However, the psychosocial intervention did not receive much attention throughout the pandemic. Herath stated in 2020 that "documented shortages of protective equipment for healthcare personnel in various regions of the world further worsen mental health hazards.

In such demanding circumstances, protecting healthcare professionals' mental health is vital. The job of healthcare professionals was overburdened in Sri Lanka, and it has been stated that many of them were separated from their families and housed separately to keep them safe from the disease. According to reports from the IDH Hospital in Angoda, several nurses were prohibited from staying because of the nature of their work; many had already been ejected from the temporary housing by the property owners. Physical and psychological anguish was noted as one of the significant obstacles and difficulties faced by the employed nursing staff in Sri Lanka, according to Rathnayake et al., 2021, it includes;

1. Fear towards Covid 19
2. The negative impact on the family
3. Social Stigma and Discrimination
4. Witnessing patients' experiences
5. Guilty feelings related to inefficiency of care
6. Work-related physical and psychological discomfort
7. Coping Mechanisms

As stated above, the nursing staff in Sri Lanka is concerned about the effectiveness of care, particularly in situations like Covid 19, where everyone's life has been threatened.

The issue became more severe and complex for frontline healthcare personnel due to poor coordination and lack of chance for social workers to participate. "Apart from the physical infection risks stemming from close contact with patients and possibly infectious coworkers during the COVID-19 epidemic, healthcare professionals are also under increased stress and mental health hazards," writes Herath of Sri Lanka. The relationship between the social and technological systems ensures any organization's success, as further stated by the socio-technical systems theory. According to Trist (1981), the essential tenets of the theory are the nature of interactions between social and technical elements and the "goodness of fit" between social and technical aspects of an

organization. The Covid 19 pandemic was a fresh and unsettling experience for most people. Conventional practice methods and procedures presented difficulties during the pandemic, and on top of all that, widespread anxiety reduced the average effectiveness of healthcare professionals. The "goodness of fit" thus presented difficulties for many people because it went beyond the combination of social and technological elements. Care providers became even more vulnerable because of self-quarantine, isolation, remoteness, face masks, outbreaks, and social distance, and therefore, a team approach would have given health professionals and frontline workers a much better working environment.

Online Medical Social Work Practice

In many nations worldwide, the use of online medical social work and telehealth to communicate with patients, their families, and those who were isolated at home during an emergency spread quickly. Online counselling was provided to many patients, and referral cases were managed in this way. However, according to the Ceylon Chamber of Commerce Report 2021, Sri Lanka has also taken several steps to increase public trust in the fight against COVID-19 and the capacity to regulate the situation. Professionals from various professions have used public and private media outlets (including TV and radio stations), social media forums, and platforms extensively to disseminate accurate information to the public through various talks and programs.

Since this effort was overseen by the National Operation Centre for Prevention of COVID-19 Epidemic (NOCPCO), the audio-visual media in Sri Lanka has been the key tool for highlighting the psychosocial problems that the population faced. Between January 1, 2019, and August 31, 2020, 1416 people in Sri Lanka were hospitalized after self-poisoning (Knipe et al., 2021). The number of instances reported in hospitals during the epidemic has decreased, they continued, although they added that this may be due to a decrease in the number of patients who have self-poisoned who are receiving medical care. As an, e.g., because of their concerns about the risk of contracting COVID-19 while in hospital rather than a true decline in incidence, public health messages should emphasize the importance of seeking early help. It is possible not just because there are fewer cases but also because fewer individuals are coming to the hospital for treatment, leading to a fall in reported cases. This illustrates

that the difficulties correlate with the Covid 19 hindrance, and as they explained, the decline in hospital admissions during the pandemic represents a decrease in the medical care of self-poisoned (Kinpe et al., 2021). Instead of a real fall in prevalence, this is primarily caused by the intense focus on the risk of developing COVID-19 while in the hospital.

Additionally, because the medical officers' duties and responsibilities are primarily tied to the hospital setting, this would turn the tables for the welfare and other social service officers rather than the medical officers. Social workers and other helpful professionals are so urgently needed. Medical and public health professionals emphasized caring for people who were ill while infected with the coronavirus, as further detailed by Riswan in 2020. However, the psychological effects of the Covid-19 disaster are rarely discussed. Several data types demonstrate how heavily Covid-19 has reflected social and psychological ramifications. The psychological harm caused by this epidemic is likely to last for many months or years. Psychiatrists and other mental health practitioners will need to deal with many of the epidemic's psychosocial and mental health effects in the upcoming months (Fiorillo, 2020).

The psychological effects of the Covid 19 epidemic are long-lasting and cannot be assessed quickly; instead, longitudinal studies must be used to gauge the impact. However, the difficulties associated with Covid 19 for kids and teens are evident in various ways. Because of the alternate style of education provided by online teaching and learning, some include repeated lockdowns, prolonged abstinence from schools and communal life, and addiction to mobile phones. More students are being admitted to hospitals for counselling and medication for phone and internet addiction; in the circumstances like these, non-health helping professionals' interventions are becoming more critical. Such situations necessitated collaborating with the family and changing the child's conduct in some way.

To lessen excessive addictive behaviour, home visits, engaging with parents, and strict supervision are crucial. The inability to control one's mobile phone use is referred to as mobile phone addiction, and it can eventually cause symptoms like those of drug use disorders, such as compulsive use, withdrawal symptoms, cravings, loss of control, and emotional dysregulation (Billieux et al., 2015). The use of mobile phones must quickly develop into an addiction for parental intervention to be effective. This necessitates a

comprehensive intervention strategy including the student, medical experts, parents, and paraprofessionals. Parental mediation is seen as a successful strategy to lessen the adverse effects of problematic mobile phone use behaviours (Hefner, Knop, Schmitt, & Vorderer, 2018). Parental active mediation is the most effective and reliable method of shielding children from risky behaviors like violence (Linder and Werner, 2012; Nathanson and Yang, 2003). Parental Mediation Theory strongly emphasizes various parental communication strategies that aim to lessen the harmful effects of media, including more enlightening conversations between parents and kids regarding the media's content. Parent-child discussions on media material, known as "active mediation," can help children develop their critical-thinking abilities and ward off the damaging effects of media content (Nathanson, 1999).

In contrast, parental phubbing awareness among parents needs to be addressed. Phubbing is the practice of ignoring. Phubbing refers to neglecting others due to mobile phone use during social interactions (Roberts and David, 2016, Stockdale et al., 2018).

These intervention efforts to lessen teen phone addiction must be properly designed and coordinated by a team of qualified specialists. Following the doctor's medical diagnosis, paraprofessionals like social workers can be designated for awareness raising, parent education, supervision, and follow-up. Such a method helps lighten the load on the healthcare system while ensuring the intervention's longevity.

Suggestions and Recommendations

As mentioned, the overall wellness of hospitalized patients and their families depends on holistic treatment. The comprehensive approach has become particularly important and essential during the pandemic. Whilst preventive care was handled by medical and military personnel in Sri Lanka, holistic care was not utilized there. As a result, individuals who needed care did not receive it sufficiently. The guidelines below are advised to raise the standard of care and apply a comprehensive strategy when treating patients. Awareness among health professionals on the practice of a Holistic approach with patients.

1. Multidisciplinary Practice with Patients
2. Share the workload of healthcare professionals with paraprofessionals involved in the

- a. Health Care
3. Collaborative Approach in Working with Patients
4. Opportunities for Social Workers to practice Medical Social Work in Hospital Settings
5. Implementation of Holistic Approach in the Hospital and Community Settings of Health Care
6. Professional Recognition for Social Workers

Conclusion

The Covid 19 pandemic destroyed peoples' quality of life, and its effects are still felt today. Hence, a thorough assessment and careful actions are essential in assisting the populace in overcoming the pandemic's obstacles. The application of medical social work in delivering and ensuring holistic care for infected patients and their families is one of many examples of the efficient use of social workers worldwide. Except for psychiatric social workers' contributions at the national, district, base, and divisional levels, medical and general social workers' Involvement in Sri Lanka's health sector is low. When working with patients, care and services are provided holistically, which subtly echoes the idea of health. In essence, some additional relevant psychological, sociological, spiritual, and political variables are involved in treating and healing the patients in addition to the medication being given to them. Hence, it is crucial to recognize the value of the holistic care approach and to engage professionals from other professions, especially skilled social workers, to participate with patients.

References

- Billieux, J., Maurage, P., Lopez-Fernandez, O., Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2015, June). Can Disordered Mobile Phone Use Be Considered a Behavioral Addiction? An Update on Current Evidence and a Comprehensive Model for Future Research. *Current Addiction Reports*, 2(2), 156–162. <https://doi.org/10.1007/s40429-015-0054-y>
- Cifuentes-Faura, J. (2020, July 31). *The role of social work in the field of education during COVID-19* Usher, K., Bhullar, N., & Jackson, D. (2020, August 1). Life in the pandemic: Social isolation and mental health. *Journal of Clinical Nursing*. Blackwell Publishing Ltd. <https://doi.org/10.1111/jocn.15290>

Combatting Covid – 19 Sri Lankan Approaches. (n.d.). [https://www.chamber.lk/images/ COVID19/ pdf/](https://www.chamber.lk/images/COVID19/pdf/)

Usher, K., Bhullar, N., & Jackson, D. (2020, August 1). Life in the pandemic: Social isolation and mental health. *Journal of Clinical Nursing*. Blackwell Publishing Ltd. <https://doi.org/10.1111/jocn.15290>

Garfan, S., Alamoodi, A., Zaidan, B., Al-Zobbi, M., Hamid, R. A., Alwan, J. K., Ahmaro, I. Y., Khalid, E. T., Jumaah, F., Albahri, O., Zaidan, A., Albahri, A., Al-qaysi, Z., Ahmed, M., Shuwandy, M. L., Salih, M. M., Zughoul, O., Mohammed, K., & Momani, F. (2021, November). Telehealth utilization during the Covid-19 pandemic: A systematic review. *Computers in Biology and Medicine*, 138, 104878. <https://doi.org/10.1016/j.compbiomed.2021.104878>

Health Promotion Bureau. (n.d.). *COVID-19: Live Situational Analysis Dashboard of Sri Lanka*. <https://hpb.health.gov.lk/covid19-dashboard/>

Herath. (n.d.). The COVID-19 pandemic in Sri Lanka: Multi-sectoral Healthcare and Other Workers on the Front Line – Risk and Challengers. In <https://www.caipe.org>. Retrieved August 16, 2022, from [https://www.caipe.org/resource/CAIPE-Seminar-Presentation- -Sri-Lanka.pptx](https://www.caipe.org/resource/CAIPE-Seminar-Presentation--Sri-Lanka.pptx)

International Federation of Social Works (IFSW). (2020). *Updated information of IFSW and COVID-19*. Retrieved September 5, 2022, from <https://www.ifsw.org/updated-information-on-ifsw-and-the-COVID-19-virus>

Jalili, M., Niroomand, M., Hadavand, F., Zeinali, K., & Fotouhi, A. (2021, April 17). *Burnout among healthcare professionals during COVID-19 pandemic: a cross-sectional study - International Archives of Occupational and Environmental Health*. SpringerLink. <https://doi.org/10.1007/s00420-021-01695-x>

Knipe, D., Silba, T., Aroos, A., Senarathna, L., Hettiarchchi, A. L., Galappaththi, R. L., Spittal, M. J., Gunnel, D., Metclafe, C., Rajapaksha, T., (2021). *Hospital presentations for self- poisoning during COVID-19 in Sri Lanka: an interrupted time-series analysis*. ScienceDirect. Volume 8, Issue 10.

Kumar, R., Paul, S., Meena, V., Tiwari, P., Bhatnagar, S., Mohan, A., & Wig, N. (2020). Holistic approach to patient care in COVID-19: Need of an hour. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 9(10), 5423. https://doi.org/10.4103/jfmmpc.jfmmpc_1589_20

Montani, D., Savale, L., Beurnier, A., Colle, R., Noël, N., Pham, T., Monnet, X., & Humbert, M. (2021, May 6). Multidisciplinary approach for post-acute COVID-19 syndrome: time to break down the walls. *European Respiratory Journal*, 58(1), 2101090. <https://doi.org/10.1183/13993003.01090-2021>

NOCPCO Operations Formally Culminate to Undertake One More National Task. (2022, December 10). Sri Lanka Army. Retrieved March 10, 2023, from <https://alt.army.lk/covid19/content/nocpc-operations-formally-culminate-undertake-one-more-national-task>

Perera, B., Wickramarachchi, B., Samanmalie, C., & Hettiarachchi, M. (2021, March 24). *Psychological experiences of healthcare professionals in Sri Lanka during COVID-19 - BMC Psychology*. BioMed Central. <https://doi.org/10.1186/s40359-021-00526-5>

Rathnayake, S., Dasanayake, D., Maithreepala S.D., Ekanayake, R., Basnayake, P.L., (2021) *Nurses' perspectives of taking care of patients with Coronavirus disease 2019: A phenomenological study.* <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0257064>

Rizwan, M. (2020). Covid-19 Outbreak and Risk of Suicide: Psychosocial Outlook. *International Journal of Advance Study and Research Work* (2581-5997)/ Special Issue ICROIRT-2020/September 2020

Usher, K., Bhullar, N., & Jackson, D. (2020, August 1). Life in the pandemic: Social isolation and mental health. *Journal of Clinical Nursing*. Blackwell Publishing Ltd. <https://doi.org/10.1111/jocn.15290>

Vishal, M.V. (2021). *Medical Social Work Practice during Covid-19: An Introspective Analysis by a Medical Social Worker from India.* International Federation of Social Workers.

WHO. (n.d.). *WHO Constitution.* Retrieved October 7, 2022, from <https://www.euro.who.int/>

data/assets/pdf_file/0003/152184/RD_Dastein_speech_wellbeing_07Oct.pdf

World Bank. (2020, September 11). *World Bank Supports Sri Lanka With \$56 Million to Mitigate COVID-19 Impacts.* worldbank.org. Retrieved July 10, 2022, from <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/09/11/world-bank-supports-sri-lanka-with-usd56-million-mitigate-covid-19-impacts>

SAMODHANA JOURNAL
Faculty of Social Sciences and Humanities
Rajarata University of Sri Lanka
Mihintale

2022

Volume 11

Issue I

දළඳා වහන්සේ හා සබැඳි පූජා චාරිත්‍ර පිළිබඳ විමර්ශනාත්මක
අධ්‍යයනයක්

සඳුමාලි උදේශිකා දිසානායක¹

Received Date: 15th June 2022

Accepted Date: 20th March 2023

Published Date: 29th August 2023

Abstract

The arrival of the Sacred Tooth Relic in Sri Lanka marks a significant turning point in Sri Lankan history and its religious and cultural role. The left annual relic of Lord Gautama Buddha is kept in the Temple of Tooth, Kandy. The oldest book in which the entire story of the birth of Dalanda is written is the Pail Datavamsa, written by a nobleman named Dharma Keerthi. Many rituals related to Dalanda have been practised from the past to the present, centring on Sri Dalanda Maliga in Kandy. There, it is remarkable to perform all the rituals related to the living Lord Buddha for the sake of Dalanda. Since ancient times, the people of Sri Lanka have considered Sri Dalanda to be the Buddhist community as a great blessing, and many rituals and cultural elements related to Dalanda have changed from time to time and merged with the life of the Sri Lankan Buddhist people. Rains at the right time make the country fertile. Since ancient times, the people of Lankan have believed that the country's prosperity without any calamities is obtained by performing proper offerings to the tooth. In particular, the tooth is attached to the consciousness of the people of Sri Lanka as a symbol of the ruler's righteousness and religious governance. Owning and spreading the tooth in

¹ Assistant Lecturer, Department of Pali and Buddhist Studies, University of Kelaniya.
diisanayakasandamali1996@gmail.com

the shade is a solid reason for triple the pride of one's kingdom. Are the sacrificial rituals related to the tooth located in the Dalanda Palace in Kandy still practised in modern times? How are those customs deeply rooted in Sri Lankan culture? Is the research problem, and the purpose of the research is to study in a balanced manner the peculiarities of the sacrificial rituals associated with the Temple of the Tooth in the past and the present. This study is based on the conceptual research method and depends on the literature source. Tripitaka, Mahavamsaya, and Deepavamsaya were used as primary sources and many secondary sources. The relevant proposition was studied by exploring and analyzing data obtained from journals, encyclopaedias and the internet, and qualitative research methodology was used by obtaining data from recent reports. Participant observation and self-case study were used to study information about Dalanda Perahera. As a research discussion, although the Lord Buddha was born in India, became the Buddha and passed away in the same country, due to the influence of other religions that emerged after centuries, various offerings were brought to Lakdi from time to time for the protection of various types of offerings. On the day of King Kitsiri Meghavarna, the Toothless Buddha Hemamala and Prince Danta came to this country. Since the tooth is a sacred object cherished in Suvasudasak Dharmaskanda, the tooth received more respect than other relics. Puja rituals were performed from the beginning for Dalanda, who was also respected by the royals. Sacrifices held for the tooth began in some style and can be categorized as daily, weekly, and annual offerings to the tooth. It can be studied that the daily offerings are again (Morning Puja, Nava Pe Pooja, Evening Pooja), the weekly Pooja is spread through the Nanumura festival, and the annual offerings are spread through the New Rice Festival, the New Year Festival, the Esala Festival and the Kartika Festival etc. From the past until now, the tooth has been a historical national treasure in the history of Sri Lanka, and Buddhists have immense respect for the tooth, and many sacrificial rituals related to the tooth exist in the same way in modern times. This research can conclude as above.

Keywords: Culture, Rituals, Sacrifice, Sri Lankan, The Tooth Relic

දළඳා වහන්සේ ලක්දිවට වැඩම කිරීම ශ්‍රී ලාංකේය ඉතිහාසයේ මෙන් ම, ආගමික හා සංස්කෘතික භූමිකාව තුළ සිදු වූ සුවිශේෂී කඩඉමක් ලෙස සටහන් කෙරෙයි. මහනුවර දළඳා මාලිගයෙහි තැන්පත් ව ඇත්තේ ගෞතම බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රී මුඛයේ තිබූ වම් වාර්චික ධාතුවයි. දළඳා වහන්සේ සිරිලකට වැඩම වීම පිළිබඳ සම්පූර්ණ පුරාවෘත්තය ලිය වී තිබෙන පැරණි ම ග්‍රන්ථය වන්නේ ධර්ම කිරිති නමැති හිමි නමක් විසින් රචනා කරන ලද පාලි දායාවංසයයි. දළඳා වහන්සේ හා සබැඳි පූජා වාරිත්‍ර රැසක් මහනුවර ශ්‍රී දළඳා මාළිගාව කේන්ද්‍ර කර ගනිමින් අතීතයේ පටන් වර්තමානය දක්වා ක්‍රියාත්මක ව පවතී. එහි දී ජීවමාන බුදුරජාණන් වහන්සේ විෂයෙහි පවත්නා සියලු පුද සිරිත් දළඳා වහන්සේ උදෙසා ඉටුකිරීම විශේෂත්වයකි. ශ්‍රී දළඳා වහන්සේ බෞද්ධ ප්‍රජාවන් අතරට පත්වීම මහත් භාග්‍යයක් ලෙසින් පුරාතන අවධියේ සිට ම මෙරට ජනයා සැලකූ අතර දළඳාව හා සම්බන්ධ පුදපූජා හා සංස්කෘතිකාංග රැසක් කලින් කලට වෙනස් වී ශ්‍රී ලාංකේය බෞද්ධ ජන ජීවන පැවැත්ම හා ඒකාබද්ධ වී ඇත. නිසි කලට වැසි ලැබ රට සශ්‍රීක වීම, විපත්වලින් තොර ව රට සෞභාග්‍ය උදාවීම ආදිය දළඳාව කෙරෙහි නිසි පුදපූජා පැවැත්වීමෙන් ලැබෙන බව ලක්වැසියෝ අතීතයේ සිට ම විශ්වාස කළහ. විශේෂයෙන් ම දළඳාව පාලකයාගේ දහැමි බවේ සහ ධාර්මික රාජ්‍ය පාලනයේ ඇති සංකේතයක් ලෙසින් ලක්වැසි ජනවිඥානයට බැඳී පවතී. දළඳාව හිමි කර ගැනීම, දළඳාව සෙවණේ විසීම සිය රාජ්‍යත්වයේ අභිමානය ක්‍රීඩ කිරීමට ප්‍රබල හේතුවකි. මහනුවර දළ මාළිගාවෙහි පිහිටා ඇති දළඳාවහන්සේ හා සබැඳි පූජා වාරිත්‍ර නූතනයේ ඒ අයුරින් ම ක්‍රියාත්මක වේ ද? එම වාරිත්‍ර ලාංකේය සංස්කෘතිය සහ තදානුබද්ධ වන්නේ කුමනාකාරයෙන් ද? යන්න පර්යේෂණ ගැටලුව වන අතර, පර්යේෂණ අරමුණ වන්නේ දළ මාගාව ආශ්‍රිත සිදු වන පුදපූජා-වාරිත්‍රයන්හි සුවිශේෂීතා අතීතයේ සහ වර්තමානයේ සිදු වන අයුරු තුලනාත්මක ව අධ්‍යයනය කිරීමයි. සංකල්පනාත්මක පර්යේෂණ (Conceptual Research) ක්‍රමය මත පදනම් වී සිදු කරන ලද මෙම අධ්‍යයනය සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රය මත රඳා පවතී. එහි දී ප්‍රාථමික මූලාශ්‍ර ලෙස ත්‍රිපිටකය, මහාවංශය, දීපවංශය යන මූලාශ්‍ර භාවිත කළ අතර ද්විතීයික මූලාශ්‍ර රැසක් භාවිතා කරන ලදී. සඟරා, කෝෂ ග්‍රන්ථ මෙන් ම අන්තර්ජාලය මගින් ලබාගන්නා දත්ත ගවේෂණය හා විශ්ලේෂණය කිරීමෙන් අදා ප්‍රස්තුතය පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීම සිදු කළ අතර, මෑත කාලීන වාර්තාවල දත්ත ලබා ගැනීමෙන් ගුණාත්මක පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය භාවිතා කරන ලදී. සහභාගීත්ව නිරීක්ෂණය සහ ස්වයං සිද්ධි අධ්‍යයනය මගින් දළඳා පෙරහැර පිළිබඳ තොරතුරු අධ්‍යයනය කෙරිණි. පර්යේෂණ සාකච්ඡාව ලෙස බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉන්දියාවේ ඉපිද, ඒ රටෙහි ම බුදු බවට පත් වී, පිරිනිවන් පෑව ද, සියවස් ගණනාවට පසු බිහි වූ අන්‍ය ආගම්වල බලපෑම් නිසා අනෙක විධ පූජා වස්තූන්හි ආරක්ෂාව පිණිස විවිධ පූජා වස්තූන් වරින් වර ලක්දිවට වැඩම විය. කිත්සිරි මේඝ වර්ණ රජු දවසේ දළඳා වහන්සේ හේමමාලා සහ දන්ත කුමරුන් මෙරටට වැඩම වන ලදී. දළඳාව සුවාසුදාසක් ධර්මස්කන්ධයේ පහස ලද පූජ්‍ය වස්තුවක් බැවින් දළඳා වහන්සේට සෙසු ධාතූන් වහන්සේලාට වඩා ගෞරවයක් හිමි විය. රාජකීයන්ගේ ගෞරවයට ද පාත්‍ර වූ දළඳා වහන්සේ සඳහා ආරම්භයේ පටන් ම පූජා වාරිත්‍ර සිදු කරන ලදී. දළඳා වහන්සේ උදෙසා පැවැත්වූ පූජා කිසියම් ශෛලගත ක්‍රමයට ආරම්භ වීම සිදු වූ

අතර දෛනික, සප්තාහික, වාර්ෂික ලෙස දළඳාවට කරන පුදපූජා වර්ග කොට දැක්විය හැකි ය. දෛනික පූජා නැවතත් (අලුයම පූජාව, නව පෑ පූජාව, හන්දෑ පූජාව) ලෙස ද, සප්තාහික පූජාව නානුමුර මංගල්යය ඔස්සේත්, වාර්ෂික පුද පූජා අලුත් සහල් මංගල්යය, අලුත් අවුරුදු මංගල්යය, ඇසළ මංගල්යය සහ කාර්තික මංගල්යය ආදිය ඔස්සේ විසිරී පැතිරී ඇති බව අධ්‍යයනය කළ හැකි ය. අතීතයේ සිට මේ දක්වා ම, දළඳා වහන්සේ ලංකා ඉතිහාසයේ ඓතිහාසික ජාතික වස්තුව වීමත්, බෞද්ධයන් තුළ දත්ත ධාතුන් වහන්සේ ගැන ඇත්තේ අප්‍රමාණ ගෞරවයක් වීම නිසාත්, දළඳා වහන්සේ හා සබැඳි පුදපූජා වාර්තා රැසක් නූතනයේ ද එලෙසින් ම පවත්නා බව මෙම පර්යේෂණය මගින් ඉහත පරිදි නිගමනය කළ හැකි ය.

ප්‍රමුඛ පද : වාර්තා, දළඳා වහන්සේ, පුද පූජා, සංස්කෘතිය, සිරිත්

හැඳින්වීම

දළඳා හාමුදුරුවෝ, දළඳා වහන්සේ, දළඳා ස්වාමීන්ද්‍රයෝ, දළඳා හිමි යන්න සිංහල බෞද්ධයන් විසින් දළඳාව සම්බන්ධයෙන් අප්‍රමාණ ගෞරවය පිණිස භාවිත කරන අන්වර්ථ නාමයන් රැසකි. දළඳා වහන්සේ ගැන අදහස් දක්වන ඔලිවර් අබේනායක මහතා පවසන්නේ " ධාතු පූජාව බුදු සමය ලංකාවට වැඩම වීමට පෙර භාරතීය බෞද්ධයන් අතර ජනප්‍රිය ව පැවති බවට සාධක නැත. ඉහළ ජනප්‍රියත්වයක් පැවති ප්‍රේෂාවෝර්, අමරාවතී කැටයම්වල ධාතු පූජෝත්සව මෙන් ම පාත්‍ර ධාතු පූජාව ඉතා ඉහළින් ඉන්දියානු වැසියන් සැමරූ බව පුරාවිද්‍යාඥයින්ගේ දත්ත අනුව පෙනීයයි. අධ්‍යයනය සමාජයේ පූජාවට හිමි විශේෂත්වය ශ්‍රී ලාංකේය සමාජය තුළ නෛසර්ගිකව වර්ධනය වූවකි " යනුවෙනි. (හේවාමාන්තගේ විමල්, 2006, පි:14). විදේශිකයෙකු වූ ජෝන් ඩුවි Account of the Interior of ceylon නැමැති කෘතියෙහි දත්ත ධාතුන් පිළිබඳ ඇසින් දුටු සාක්ෂි සපයයි. මෙය බුදුරජාණන් වහන්සේගේ යටි හඬුවෙහි වම් දළඳාව බව පාලි ලලාට ධාතු වංශයෙහි (ධාතු වංශය, පි:18) ද සඳහන් වේ. ධාතු පූජාවේ අංගයක් ලෙස දළඳා පූජාව හඳුනාගත හැකිය. දළඳා මන්දිරය තුළ පූජා සහ කෞතුක භාණ්ඩ රැසකි. තුන් සිවුර, කාය බන්ධන, කඩ කැත්ත, ඉඳි කටුව, පාත්‍රය, පෙරහන් කඩය යන අටපිරිකර දෙකක් එහි වී යැයි භෞකාර්ට් කියයි. ඔහු තවදුරටත්, ප්‍රකාශ කරන්නේ කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජතුමා මේවා පූජා කළ බව ය. දළඳා වහන්සේ වැඩමවූ තැන් පටන් මෙරට රාජ රාජමහාමාත්‍යාදීන් මෙන් ම සාමාන්‍ය ජනතාව ද, එම උතුම් පූජනීය වස්තුව කෙරෙහි අප්‍රමාණ ගෞරවයක් දක්වූහ. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රී දේහය ආදානය කළ චිත්තයෙහි ධාතුන් වහන්සේලා සත් නමක් සිඳි බිඳි විසිරී නො ගොස් ඉතිරි ව පැවතුණි. එම ධාතුන් වහන්සේලා නම්, ලාලාට ධාතුන් වහන්සේ, අකු ධාතුන් වහන්සේ දෙන ම, සතර දළඳා වහන්සේ ය. මෙම සතර දළඳා වහන්සේගෙන් එක් නමක් තවතිසා දෙව්ලොව සිඳිමිණ සැයෙහි ද, එක් නමක් නාග ලෝකයේ ද, තවත් එක් නමක් ගාන්ධාර ප්‍රදේශයෙහි ද, අනෙක් දළඳා වහන්සේ කාලිංග දේශයේ ද, තැන්පත් කොට ඇති බව සාහිත්‍ය මූලාශ්‍ර අනුව හමු වේ.

දළඳා වහන්සේ පිළිබඳ ලියවුණු පැරණි ම ග්‍රන්ථය වන පාලි දායාවංශයෙහි සඳහන් වන පරිදි බේම නම් රහතන් වහන්සේ බුදුරදුන්ගේ වම් දළඳාව මළුවෙන් ගෙන බ්‍රහ්ම දත්ත රජු වෙත භාර කළහ. එම රජු දත්ත ධාතුන් වහන්සේ අලංකාර මන්දිරයක තැන්පත් කළේ ය. නො කඩවා ම පුද පූජා පැවැත් විය. එම රජු ඇවෑමෙන් ඔහු පුත් කාසි රජු ද, එයින් පසු සුනන්ද රජු ද, එළෙසින් ම දළඳා පූජාව පවත්වා ඇත. කාලයාගේ ඇවෑමෙන් දළඳා වහන්සේ පිළිබඳ වගකීම පැවරුණේ ගුවසිව රජුට ය. එතුමා ස්වකීය රාජ පරම්පරාව අනුව යමින් දළඳා වහන්සේ අසීමිත ගෞරවයකින් රැක ගත්තේ ය. ගුවසිව රජු දවස ලාභ සත්කාරයෙන් පිරිනුණු මිත්‍යා දෘෂ්ටිකයෝ පාටලී පුත්‍රයෝ රජ කළ පාණ්ඩු නම් රජුට කේලම් කියා ගුවසිව රජු කෙරෙහි වෛරයක් ඇති කළහ. ගුවසිව රජු දළඳා වහන්සේත් සමඟ පාටලීපුත්‍රයට අල්වාගෙන එන ලෙස පණ්ඩු රජු නියම කළේ ය. පසු ව තොරතුරු විමසූ හෙතෙම දළඳා වහන්සේ කෙරෙහි පැහැදි පුද සත්කාර පවත්වා නැවත ගුවසිව රජු සමඟ දළඳා වහන්සේ කාලිංග දේශයට පිටත් කොට එවී ය.

එහි දී බීරධාර නම් රජුගේ බෑනණු කෙනෙක් දළඳා වහන්සේ තමා සන්තක කර ගැනීම සඳහා ගුවසිව රජු සමඟ යුද්ධයකට පැමිණියේ ය. ගුවසිව රජු එම යුද්ධයෙන් ජය ගැනීම පිළිබඳ ඇති වූ සැකය නිසා දළඳා වහන්සේ ස්වකීය දියණිය වූ හේමමාලා කුමරියගේ ස්වාමී පුරුෂයා වූ දත්ත කුමරුට පවරා දුන්නේ ය. (බෞද්ධ පූජා චාරිත්‍ර සහ අභිචාර විධි, 2021, පි.252)

තමා යුද්ධයෙන් පැරදුණහොත් දළඳා වහන්සේ රැගෙන ස්වකීය මිත්‍ර වූ ලංකාධිපති මහාසේන රජු වෙත යන ලෙස ඔහු ඉල්ලා සිටියේ ය. හේමමාලා කුමරිය සහ දත්ත කුමරා විසින් කිත්සිරි මෙවන් රජුගේ 09 වන රාජ වංශයෙහි දී ලක්දිවට වැඩමවන ලද්දේ මෙම දළඳා වහන්සේ ය. රාජධානි වෙනස් වීම සහ සතුරු උපද්‍රව නිසා පොළොන්නරුව, දඹදෙණිය, යාපහුව, කුරුණෑගල, බෙලිගල, දෙල්ගමුව, කෝට්ටේ ආදී ස්ථානවලත් වර්තමානයේ දී, මහනුවර ශ්‍රී දළඳා මාළිගාවේ වැඩ සිටින්නේ ද, මෙකී දළඳා වහන්සේ ම ය. (නිමේස් සත්සර, වසන්ත මෙන්ඩිස්, 2019, පි:202) දළඳා වහන්සේ දුරාතීතයේ පටන් රටේ රාජ්‍යය උරුමයක් වූ අතර, එම උරුමය සුරකීම රටේ රාජ්‍යය නායකත්වයට සුදුසු කමක් සේ සලකනු ලැබිණි. දළඳා වහන්සේගේ භාරකත්වය උසුලන පාලකයා හෝ පාලිකාව ධාර්මික රජෙක් හෝ රැජිණක් ලෙස පිළිගැනීමට ලක්වැසින් නිරන්තරයෙන් ම සූදානම් ය. සිරි මේඝ වර්ණ රජතුමාගේ පටන් වර්තමානය දක්වා සියලු ම පාලකයන්ට දළඳා වහන්සේගේ සුරක්ෂිතභාවය වෙනුවෙන් ක්‍රියා කරන්නට සිදු විය. (සද්ධාරතන හිමි, 2007, පි:6) දැනට ඇති තොරතුරු අනුව ඉන්දියාවේ දළඳා මාළිගයක දළඳා වහන්සේ වෙනුවෙන් සිදු කළ පූජා හා වත්පිළිවෙන් පිළිබඳ කිසිදු තොරතුරක් දැන ගැනීමට නැතැයි කඹුරුගමුවේ වජිර හිමියෝ පවසති (වජිර හිමි, 2008, පි.244)

එබැවින්, දළඳා වහන්සේ සිරිලකට වැඩම වීම පිළිබඳ සම්පූර්ණ පුරාවෘත්තය ලියවී තිබෙන පැරණිම ග්‍රන්ථය ධර්ම කීර්ති නැමැති හිමි නමක් විසින් රචනා කරන ලද පාලි දායාවංශයයි. දළඳා සිරිත නැමැති ග්‍රන්ථය ද, 4 වන පරාක්‍රම රජුගේ ආරාධනය අනුව, රචනා කොට තිබේ. එකී පරාක්‍රමබාහු රජ දවස දක්වා දළඳා

වහන්සේට පුද පූජා කළ රජවරුන්ගේ තොරතුරු ඇතුළත් කළ කුරුණෑගල යුගයේ දී හෝ ඊට ආසන්න කාලයේ දී ලියවුණ තවත් ග්‍රන්ථයක් තිබේ. එය දළඳා පූජාවලියයි. සිරිලක රජ කළ පළමු විමලධර්මසූරිය රජ දක්වා රජවරුන් දළඳා වන්දනාව සිදු කළ පුවත් විස්තර කරමින්, දළඳා වරුණ නමින් ලියවුණ කුඩා ග්‍රන්ථයක් ද වෙයි. මේ හැර දළඳා වහන්සේගේ ඉතිහාසය, පුද පූජාවන්, දළඳා වන්දනය ආදිය මුල් කරගෙන සිංහල, පාලි භාෂාවන්ගෙන් ලියවුණු තවත් ග්‍රන්ථ රාශියක් තිබේ.

පර්යේෂණ අරමුණු

පර්යේෂණ අරමුණ ලෙස දළඳා මාළිගාව ආශ්‍රිත සිදු වන පුද පූජා-වාරිකවල නූතන මුහුණුවර පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීමත් දළඳා මාළිගාව ආශ්‍රිත සිදු වන පුද පූජා - වාරිකයන්හි සුවිශේෂීතා අතීතයේ සහ වර්තමානයේ සිදු වන අයුරු තුලනාත්මක ව අධ්‍යයනය කිරීමත් සිදු කොට ඇත.

පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය

සංකල්පනාත්මක පර්යේෂණ (Conceptual Research) ක්‍රමය මත පදනම් වී සිදු කරන ලද මෙම අධ්‍යයනය සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රය මත රඳා පවතී. එහි දී ප්‍රාථමික මූලාශ්‍ර ලෙස ත්‍රිපිටකය, මහාවංශය, දීපවංශය යන මූලාශ්‍ර භාවිත කළ අතර ද්විතීයික මූලාශ්‍ර රැසක් භාවිත කරන ලදී. සඟරා, කෝෂ ග්‍රන්ථ මෙන් ම අන්තර්ජාලය මගින් ලබාගන්නා දත්ත ගවේෂණය හා විශ්ලේෂණය කිරීමෙන් අදාළ ප්‍රස්තුතය පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීම සිදු කළ අතර, මෑත කාලීන වාර්තාවල දත්ත ලබා ගැනීමෙන් ගුණාත්මක පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය භාවිත කරන ලදී. සහභාගීත්ව නිරීක්ෂණය සහ ස්වයං සිද්ධි අධ්‍යයනය මගින් දළඳා පෙරහැර පිළිබඳ තොරතුරු අධ්‍යයනය කෙරිණි.

සාහිත්‍ය විමර්ශනය

ථූප හා ධාතු පූජාවන්ගේ සමාරම්භය යන පර්යේෂණ ලිපිය මේ සඳහා යොදාගත් අතර එය රචනා කොට ඇත්තේ මැදගම්පිටියේ විසිත ධම්ම හිමියන් විසින් 2021 වර්ෂයේ දී ය. එම පර්යේෂණ ලිපියේ අඩංගු ධාතු පූජාවේ සමාරම්භය, මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍ර පාඨ අධ්‍යයනය සිදු කිරීම මගේ පර්යේෂණ සඳහා යොදාගෙන ඇත. කුමාරි මදනායක මහත්මිය විසින් රචිත ලක්දිව ධාතු වන්දනයේ ඉතිහාසය හා වර්තමානය යන පර්යේෂණ ලිපිය මගේ පර්යේෂණය සඳහා යොදාගත් අතර එහි අඩංගු ධාතු වන්දනාවේ ආරම්භය, ධාතු වන්දනාවේ මූලික පරමාර්ථ මෙන් ම ශ්‍රද්ධාවෙන් යුක්ත ව ධාතු පූජාව සමාජ ගත කිරීම අවබෝධයෙන් යුක්ත ව ධාතු වන්දනා කළ යුතු ආකාරය, ලක්දිව ධාතු වන්දනාවේ ආරම්භය, ලක්දිව ධාතු වන්දනාවේ විකාශය, වර්තමාන ධාතු වන්දනාව ආදිය පර්යේෂණය සඳහා යොදාගෙන ඇත. මීට අමතර ව වරකාවේ ධම්මාලෝක හිමියන් විසින් රචිත මහනුවර ශ්‍රී දළඳා මාළිගාවේ සිරිත් විරිත් යන පර්යේෂණ ලිපිය භාවිත කළ අතර එහි සඳහන් නෛතික පූජා, සප්තාහික පූජා, වාර්ෂික පූජා, අලුත් සහල් මංගල්‍යය, අලුත් අවුරුදු මංගල්‍යය, පෙරහැර මංගල්‍යය, කාර්තික මංගල්‍යය ආදිය අවධානය

යොමු වූ අතර එන්. ඒ විමලසේන හැලෝම විසින් රචිත පර්යේෂණ ලිපියක් වන දළඳා වහන්සේ සහ සම්බන්ධ වත්පිළිවෙත්හි ඉතිහාසය පිළිබඳ ඓතිහාසික විග්‍රහයක් යන පර්යේෂණ ලිපියෙහි අඩංගු කරුණු වන දළඳා වත්පිළිවෙත්හි ඓතිහාසිකත්වය පිළිබඳ ව අධ්‍යයනයට භාජනය කරන ලදී. මීට අමතර ව ශ්‍රී ලංකාවේ බෞද්ධ පුදපුජා කළින් හෙළි වන සංස්කෘතිය නැමැති පර්යේෂණ ලිපියත්, ලක්දිව බෞද්ධ පෙරහැර සහ සංස්කෘතිය යන පර්යේෂණ ලිපිත් අධ්‍යයනයට භාජනය කරන ලදී. මාපලගම සිරි සෝමස්සර හිමියන්ගේ බෞද්ධ සංස්කෘතිය යන කෘතියත්, කඹුරුගමුවේ වජිරඥාන හිමියන්ගේ දළඳා ඉතිහාසය සහ සංස්කෘතිය යන කෘතියත් මගේ පර්යේෂණය යොදාගෙන ඇත. ඉහත සඳහන් කරන ලද පර්යේෂණ ග්‍රන්ථ මගින්, මාගේ පර්යේෂණය සඳහා අවශ්‍ය නිවැරදි දත්ත, තොරතුරු ලබාගන්නවා මෙන් ම, එම කෘතිවල ප්‍රබලතා හා දුබලතා හඳුන්වා දී ඇත. මෙම පර්යේෂණවල දක්වා නොමැති අයුරින් වර්තමානයේ දළඳා වහන්සේ උදෙසා අතීතයේ මෙන් පුදපුජා වාරිත්‍ර සිදු වන්නේ කුමන ආකාරයෙන්දැයි යන්න විමර්ශනය කිරීම මගේ පර්යේෂණයෙන් ඉදිරිපත් කිරීමට බලාපොරොත්තු වන අතර මෙම පර්යේෂණයන් ඔවුන්ට ආවේණික වූ ආදාල ක්ෂේත්‍රයක් හොඳින් කතා කරන අතර ඔවුන්ගේ විශේෂ අවධානයට යොමු නොවූ සුවිශේෂී පැතිකඩක් මගේ පර්යේෂණයේ දී අවධානයට ලක් කොට ඇත.

සාකච්ඡාව

දළඳා වහන්සේ හා සබැඳි පූජා වාරිත්‍ර

පුද පුජා වාරිත්‍ර (**Rite, Ritul, Ceremony**) යනුවෙන් ඉංග්‍රීසි බසින් හැඳින්වෙයි. දෙවියන් උදෙසා කරන තේවාච යන්න මෙහි තේරුමයි. පුද සිරිත්, පුද පූජා, ආගමික සංස්කාර, වත්-පිළිවෙත්, පූජා කර්ම ආදී වචනවලින් පූජා වාරිත්‍ර යන්න දක්වා තිබේ. (මලවිපතිරණ රංජනි, 2014, පි:167) කිසියම් නිශ්චිත ජන කණ්ඩායමක් විසින් ආගමික පරමාර්ථයන් ඇති ව, සිදු කරනු ලබන උත්සවය පුද පූජා වාරිත්‍ර ලෙසත්, ආගමික පරමාර්ථ සාධනය කිරීම සඳහා සිදු කරනු ලබන ක්‍රියාකාරම් සමූහය පුද පූජා වාරිත්‍ර ලෙසත් නිර්වචනය කළ හැකි ය. දළඳා වහන්සේ හා සබැඳි පූජා වාරිත්‍ර යනුවෙන් හඳුනා ගැනීමේ දී දළඳා වහන්සේ සඳහා සිදු කරන්නේ දළඳා තේවා ය. තේවාච යනු කිසියම් ව්‍යවස්ථාවකට අනුකූල ව, සිදු කෙරෙන, ඒ ඒ යුගයන්හි රජවරුන් විසින් පනවන ලද විවිධ නීති මාලාවකි. පුරාණ වාරිත්‍රවලට අනුකූල ව සහා අඛණ්ඩ ව දළඳා වහන්සේ සඳහා පුද පූජා හා වතාවත් සිදු වේ. ශ්‍රී දළඳා මාළිගාවේ සිදු කෙරෙන සියලු ම පුද පූජා හා සිරිත්-විරිත් එම පිළිගැනීමට යෝග්‍ය වන අන්දමින් සංවිධානය වී පවතියි. සියලු ම දළඳා පුද පූජා ඒවා පැවැත්වෙන කාලය අනුව ප්‍රධාන කොටස් 03කට වර්ග කළ හැකි ය.

- දෛනික පුද පූජා හෙවත් දිනපතා පවත්වන පුද පූජා
- සජ්ඣාතික පූජා හෙවත් සතියකට වරක් සිදු කෙරෙන පුද පූජා
- වාර්ෂික පුද පූජා

➤ **දෛනික පුද පූජා** (දළඳා වහන්සේ උදෙසා දිනකට තුන් වරක් සිදු කරන පුද පූජා දෛනික පූජා ලෙස හැඳින්වේ.)

- **අලුයම පූජාව** (හිල් දාන පූජාව) - පෙ : ව. 5. 30 - 07.00
- **නව පෑ පූජාව** (දවල් ආහාර පූජාව) - පෙ : ව. 9.30 - 11.00
- **හන්දෑ පූජාව** (සවස ගිලන්පස පූජාව) - ප : ව. 6.30 - 08.00

● අලුයම පූජාව

අලුයම 5.15ට පමණ හේවිසි වාදනය කෙරෙයි. එය අලුයම් ධුරය ලෙස හැඳින්වේ. පෙ. ව. 5.30 ට අලුයම තේවා ව ආරම්භ වෙයි. එයට තේවා ව භාර නායක ස්වාමීන් වහන්සේ හා දෙවැනි ස්වාමීන් වහන්සේ වැඩම කරති. දළඳා තේවා වට උපකාරී වන තේවාකාර ධුර කිහිපයකි. උඩුමාලයට දන්ත ධාතූන් වහන්සේ ළග වැඩ කරන දෙනම, වට්ටෝරු රාළ, ගෙපරාළ, කත්තියන රාළලා දෙදෙනා, හක්ගෙඩි කාර අප්පලා දෙනම උඩුමහලේ මොහොට්ටාල, හමුදාවාලේ ආරච්චි, දුම්බර පිදවිල්ලේ ආරච්චි, සාරසිය පිදවිල්ලේ ආරච්චි, හමුදාවාලේ මුරකාරයා යන අයත් පල්ලේමාලයට තේවා කරන හික්ෂුන් වහන්සේ පල්ලේමාලේ රාල හා මුළුතැන් ගෙයට මුළුතැන්ගේ රාළ, මුළුතැන්ගේ මුර කරුවන් යන තනතුරු ය. (මංගල හිමි, පි.286) එහි දී දළඳා හාමුදුරුවන් වැඩ සිටින මාළිඟාවේ දොරවල් විවෘත කිරීමෙන් අනතුරු ව වාරිත්‍රානුකූල දළඳා තේවා වන් රැසක් සිදු කෙරෙයි. අවසානයේ දී එහි ප්‍රධාන කාර්යයක් ලෙස බුදුරජාණන් වහන්සේගේ උපස්ථායක ආනන්ද හිමි සිදු කළ උපස්ථානය ම සිහිපත් කරගෙන තේවා වෙහි නියුතු ස්වාමීන් වහන්සේලා දෙනමගෙන් එක් නමක් බුද්ධ උපස්ථානය සිදු කරයි. එහි දී ඇල් පැන්, උණු පැන්, දූහැටි දඬු, අට පිරිකර, අවාන, විජ්නිපත යනාදි උපකරණ පිළිවෙළින් පූජා කෙරෙයි. තේවා ව අවසන් වීමෙන් පසු මහ ජනතාවට දළඳා වහන්සේ වන්දනා කිරීමට අවස්ථාව ලැබෙයි. අනතුරුව අලුයම 6.00ට ආහාර බුද්ධ පූජාව පැවැත්වෙයි. මෙම පූජාවට හාල් සේරු 32ක බත් දානය ද, ව්‍යංජන 32ක් ද, අවුල්පත් ද සුදානම් කෙරෙයි. එය මුළුතැන් පූජාව ලෙස නූතනයේ හැඳින්වෙයි.

• නව පෑ පූජාව

නව පෑ පූජාව සඳහා මාළිඟාවේ දොරවල් විවෘත කරන්නේ පෙ. ව. 9.30ට ය. නව පෑ පූජාව ඇරඹෙන්නේ පෙ. ව. 10.00ට ය. මෙම පූජාව සඳහා ද හාල් සේරු 32ක බත් දානය ද, ව්‍යංජන 32ක් ද, අවුල්පත් ද සුදානම් කරයි. පෙ.ව. 11.00ට පමණ නැවත දොරවල් වසනු ලැබේ.

• හන්දෑ පූජාව

හන්දෑ පූජාව ආරම්භ වන්නේ ප. ව. 6.15ට පමණ මාළිඟාවේ හේවිසි කරුවන් විසින් හන්දෑ ධුරය වාදනය කරනු ලැබීමෙන් පසු ව ය. වැඩ සිටින මාළිඟාවේ දොර විවෘත කරනුයේ ප. ව. 6.30ට පමණ ය. අනතුරු ව අලුයම මෙන් හන්දෑ තේවා ව

සිදු කෙරෙයි. මෙම තේවාවෙන් පසු ප. ව. 7.00ට පළමු ගිලන් පස පූජාවක්, තවත් විනාඩි 30 කට පසු දෙවන ගිලන්පස පූජාවක් පැවැත්වෙයි. පසු ව වන්දනාකරුවන්ට දළඳා වදින්නට ඉඩ දී මාළිගාවේ දොරවල් වැසීම වාරිත්‍රය සිදු කරයි. කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජතුමා අතින් සිදු වූ අතපසු වීමක් මෙලෙස ගිලන්පස පූජා දෙකක් පැවැත්වීමට මුල් වී ඇත. නීතිපතා පූජාවට සහභාගි වන රජතුමා දිනක් හැන්දෑ පූජාවට පැමිණෙන විට ගිලන්පස පූජාව අවසන් වී තිබී ඇත. වරක් දොර වැසූ පසු යළි රජුට වත් ඇතුළු මාළිගය විවර නොකරන බැවින් යළි ගිලන්පස පූජාවක් පැවැත්වීමට අවසර දෙන ලෙස රජු නායක හිමියන්ගෙන් ඉල්ලා ඇත. උන්වහන්සේගෙන් එයට අවසරය ලැබුණු අතර දෙවැනි ගිලන්පස පූජාවක් පැවැත්වීමේ වාරිත්‍රය එදා සිට අඛණ්ඩ ව පවත්වාගෙන එනු ලැබේ.

පළමු ගිලන් පස බුද්ධ පූජාව ප:ව 07ට පමණ පවත්වයි. ඒ සඳහා සීනි, සුකිරි, අඹු ඉඟුරු, ගිතෙල්, මී පැණි, උක් පැණි, සුදු හකුරු, කලු හකුරු, තෙලිදිය, දොඩම් පැණි ආදිය පූජා කරයි. (මංගල හිමි, පි: 291) දෙවන ගිලන් පස බුද්ධ පූජාව ප:ව 7:30ටත්, පවත්වයි. ඒ සඳහා සීනි, සුකිරි, අඹ, එළඟිතෙල්, අන්නාසි, උක් පැණි, හකුරු, මුදුපලම් (මංගල හිමි, පි: 292) ආදිය පූජා කරයි. මේ අවස්ථාවේ දීත්, දොරටු විවෘත කිරීමෙන් අනතුරු ව, හේවිසි කණ්ඩායම් දළඳා වහන්සේ වැඩ සිටින, මාළිගා කුටිය වෙත, පංචතුර්ය වාදනයෙන් යුතු ව, තෙවරක් ප්‍රදක්ෂිණා කොට පුද පූජා තේවායන් සිදු කරනු ලැබෙයි. දෙවන ගිලන් පස බුද්ධ පූජාව සිදු කිරීමෙන් අනතුරු ව, දළඳා හාමුදුරුවන් වැඩ සිටින කුටියෙහි නැවතත් දොරගුළු දමනු ලබයි. තේවා ව භාර නායක ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් සියලු කටයුතු පිළිබඳ විමසිලිමත් වන අතර, ඊට ප්‍රථම දළඳා කුටිය අතු ගා පිරිසිදු කිරීමත්, වැඩ සිටින මාළිගාව 04 පැත්තෙහි දොරටු හතර වැසීමෙන්, අනතුරු ව දළඳා මාළිගයෙහි ප්‍රධාන දොරටුව වසා දමයි.

එම අවස්ථාව වන විට පල්ලේමාලේ නායක ස්වාමීන් වහන්සේ සහ එම රාජකාරී කටයුතුවල නිරත වන නිළමේතුමා යතුරු රැගෙන ඒම, ස්ථානයට පැමිණ ඒකරාශී වී අවසානයේ සියලු දෙනා ම තම තමාගේ කුටියට ගමන් කරයි. ඒ ආකාරයට දිනපතා පවත්වනු ලබන පුද පූජාවන්, ඉතාම ගෞරවයෙන් සිදු කරන ආකාරය දක්විය හැකි ය. මෙම දෛනික පූජාවන් සඳහා මනරම් පාත්‍රය, කුඩා රන් පාත්‍ර තුන, රිදී පාත්‍ර දෙක, පිත්තල පාත්‍රය යන පාත්‍ර 07 පූජා කරන්නේ රජතුමාගේ (වර්තමාන දියවඩන නිළමේ) සිට හක්ගෙඩි රාළ දක්වා දළඳා පූජාවට මෙන් ම ආරක්ෂාවට කැප වූ පිරිස විසිනි.

➤ ස්ප්තාහික පූජාව

ස්ප්තාහික පූජාව යනු සතියකට වරක් සිදු කෙරෙන පූජාවයි. සෑම බදාදා දිනක ම මෙම ස්ප්තාහික පූජාව සිදු කෙරෙයි. දළඳා වහන්සේ උදෙසා නානුමුර මංගල්‍යය මෙහි දී සිදු වෙයි. දියවඩන නිළමේතුමා මෙහි භාරකත්වය දරයි. දියවඩන නිළමේතුමාගේ ප්‍රධානත්වයෙන් සහ තේවාචාර නායක ස්වාමීන් වහන්සේගේ ප්‍රධානත්වයෙන් සෙසු මහා සංඝරත්නයේ ආශ්ච්චාද මැද නානුමුර මංගල්‍යය සිදු කරයි. නානුමුර මංගල්‍යය පවත්වන දිනට පමණක් බුද්ධ පූජාව පූජා කිරීම සඳහා

රත්නරත් පාත්‍ර 14ක් භාවිතා කරයි. සෙසු දිනවල රිදී පාත්‍ර භාවිතා කරයි. නියම වේලාවට නානුමුර මංගල්‍යය ආරම්භ වන බවට හක් ගෙඩි පිඹීමෙන් අනතුරු ව පිටත සිටින හේවිසි කණ්ඩායම වැඩ සිටින මාළිඟාව වටේ තෙවරක් ප්‍රදක්ෂිණා කරමින් පංචකූර්‍ය නාදය ආරම්භ කරයි. ඒ සමඟ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ගුණ ධර්ම ත්‍රිවිධ රත්නයේ ගුණ ගායනා කරන අතර, දළඳා භාමුදුරුවන් දෙපස සිටියි. මෙදින අලුයම පූජාවෙන් පසු හා අභ්‍යන්තර දළඳා කුටිය ද, නානුමුර පූජාවට හා තේවාට ගන්නා සියලු උපකරණ ද, මැනවින් පිරිසිදු කෙරෙයි. අනතුරු ව තේවාකාරක හිමිවරු පිරිසිදු වී එදිනට නියමිත විශේෂිත සිවුරු කට්ටලය ඇඳ පෙ. ව. 9.15ට වැඩ සිටින මාළිඟාවේ දොරවල් විවෘත කරති.

නානුමුරයට සුදානම් කළ සුවඳ පැන් සහ උණු පැන්, උඩු මාලයටත්, පහළ මාලයටත් වියත් යටින් වැඩමවාගෙන යති. නියමිත වේලාවට නානුමුරය ඇරඹෙන බව හක් ගෙඩිය පිඹීමෙන් පිටත සිටින්නන්ට දන්වනු ලැබේ. දළඳා කුටියේ සිදු කෙරෙන නානුමුරයට සහභාගි වනුයේ තේවා කාරක හිමිවරුන් දෙනම හා තේවාට උපකාර කරන වට්ටෝරු රාළ පමණකි. එදිනට ආලත්ති අම්මලා සහ කවිකාර මඩුව සහභාගි වීම ද, විශේෂත්වයකි. නානුමුර කිරීමෙන් අදහස් වන්නේ බුදුරදුන්ගේ දළඳා වහන්සේ ස්නානය කරවීමයි. (සෝරත හිමි වැලිවිටියේ, 2017)

➤ වාර්ෂික පුද පූජා

දළඳා වහන්සේ පිදීමටත්, හැකි ඉහළ ම ගෞරවය ලබාදීමටත්, අවශ්‍ය වාරිත්‍ර විධි වර්ෂයක් පාසා පැවැත්වේ. මේ වාරිත්‍ර විධි සතර සිව් මහ මංගල්‍යය හෙවත් සතර මහ මංගල්‍යය නමින් හැඳින්වේ. ඒවා නම්,

- අලුත් සහල් මංගල්‍යය
- අලුත් අවුරුදු මංගල්‍යය
- ඇසළ මංගල්‍යය (පෙරහැර මංගල්‍යය)
- කාර්තික මංගල්‍යය යන ආදියයි.
- අලුත් සහල් මංගල්‍යය

දළඳා මාළිඟාවට අයත්, කුණ්ඩ සාලේ සහල් ගබඩාවෙන්, දළඳා මාළිඟාව විහාර දේවාලවලට බෙදා දෙනු ලබන අග්‍රශසාවලින් භාල් සේරු 80 දානය පිළියෙළ කොට දළඳා මාළිඟාවේ ඇති කිරිබොඩ පාත්‍රයට පුරවා පූජා කිරීම මෙහි දී සිදු වේ. අලුත් සහල් මංගල්‍යය සෑම වසරක ම දුරුතු පොහොය දින සිදු කෙරෙයි. සිංහල හා දෙමළ අලුත් අවුරුද්දට කෙරෙන වාරිත්‍ර ශ්‍රී දළඳා මාළිඟාවේ දී සිදු කිරීම අලුත් අවුරුදු මංගල්‍යයයි.

- අලුත් අවුරුදු මංගල්‍යය

මෙම මංගල්‍යය, මාළිඟාවේ පූජා වාරිත්‍ර අතර වැදගත් තැනක් ගනී. සිංහල සහ හින්දු අලුත් අවුරුදුවලට කෙරෙන වාරිත්‍ර දළඳා මාළිඟාවට, ආවේණික පරිදි සිදු

කිරීම මෙහි දී සිදු කරයි. දළඳා මාළිඟාවේ නැකත් මොහොට්ටාල විසින් සකස් කරනු ලබන සුභ මුහුර්තීන්වලට අනුව ලිපි ගිනි මෙලවීම, කිරිබත් පිසීම, කණ්ඩ ස්ථානය කිරීම වැනි විශේෂ පූජා සමුදායක් මේ යටතේ සිදු කරනු ලබයි. ඒවා හුදෙක් පෞරාණික චාරිත්‍රානුකූලව ම සිදු කිරීම මෙහි ඇති විශේෂත්වයයි.

• පෙරහැර මංගල්‍යය

මෙය ඇසළ මංගල්‍යය ලෙස ද හඳුන්වයි. දළඳා මාළිඟාව උදෙසා පැවැත්වෙන පූජා චාරිත්‍ර අතර, සුවිශේෂී තැනක් පෙරහැර මංගල්‍යයට හිමි වේ. කෘෂි කාර්මික ජීවන රටාවකට හුරු වී සිටි ප්‍රාග් බෞද්ධ වැසියෝ නිසි කලට, වැසිඵල ලබා ගැනීමේ අවස්ථාවේ, අවි-වැසි ආදිය දේවත්වයෙන් සලකා නොයෙක් පූජාවන් පැවැත්වීමට පුරුදු වී සිටියහ. බුදුදහම මෙරටට හඳුන්වා දීමත්, සමඟ එකී ප්‍රාථමික විශ්වාස බුදුදහම සමඟ මිශ්‍ර වී විකාශය වී ගිය බව පෙනෙයි. එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස දළඳා වහන්සේ මෙරටට වැඩමවීමත් සමඟ උන්වහන්සේගේ පිහිටි ආරක්ෂාව තුළින්, නිසි කළ වැසිඵල ලබා සිය ගොවිතැන් බත් කටයුතු සාර්ථක කරගත හැකි බව ඔහුන් විශ්වාස කළහ. ඊට දින දෙක තුනකට පෙර දළඳා මාළිඟාවේ නිළධරයන් විසින් සපයනු ලබන පොල්-තෙල් ශ්‍රී නාථ දේවාලයට ගෙනැවිත් සතර දේවාලයට හා පිටිසර ගම්වල දේවාලවලටත්, අවට සියලු විහාර දේවාලවලටත්, බෙදා දෙනු ලැබේ. එම තෙල්වලින් ඉල් පොහොය දවසෙහි රාත්‍රියේ පහන් පූජා කරන ප්‍රදීපෝත්සවය හඳුන්වන්නේ කාර්තික මංගල්‍යයයි. (සත්සර, වසන්ත, 2019, පි.202)

මෙම සතර මහ මංගල්‍යයෙහි වඩාත් උත්කර්ෂවත් ම අවස්ථාව ඇසළ මංගල්‍යයයි. ඇසළ මංගල්‍යය තුළින් සිදු කෙරෙනුයේ වාර්ෂික පෙරහැර මංගල්‍යය පවත්වා දළඳා වහන්සේට ආවේණික සාම්ප්‍රදායික උත්සව හා පුද පිළිවෙත් අඛණ්ඩ ව පවත්වා ගෙන යාමයි. වර්තමානයේ පැවැත්වෙන ආකාරයේ ඇසළ මහ පෙරහැර ආරම්භ වූයේ කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රාජ්‍ය සමයේ දී ය. කප් සිටුවීමෙන් ඇරඹෙන ඇසළ මහ පෙරහැර, දේවාල පෙරහැර, කුඹල් පෙරහැර හා රන්දෝලි පෙරහැර පැවැත්වීමෙන් පසු දිය කැපීමෙන් නිමාවට පත් කෙරෙයි.

කප් සිටුවීමෙන් පසු ව දින පහක් පෙරහැර පැවැත්වෙන්නේ දේවාල භූමියේ ය. සය වැනි දින කුඹල් පෙරහැර ආරම්භ වන අතර සතර දේවාලයේ පෙරහැර සුභ නැකතින් පිටත් වී දළඳා මාළිඟාවේ ප්‍රධාන දොරටුව අසලට පැමිණ මාළිඟාවේ පෙරහැර හා ඒකාබද්ධ ව ගමන් කරයි. සාම්ප්‍රදායික උඩරට ඇඳුමෙන් සැරසුණු දළඳා මාළිඟයෙහි නිළ දරන්නන් ද, දේවාල කපු මහත්වරු ද, පෙරහැරට සහභාගි වෙති. අලි ඇතුන් ද, සහිත මෙම පෙරහැර දින පහක් පුරා දිනෙන් දින අලංකාර වෙමින් පැවැත්වේ. කප් සිටුවීමෙන් එකොළොස් වන දිනයෙහි රන්දෝලි පෙරහැර ආරම්භ වේ. දින පහක් පුරා පැවැත්වෙන රන්දෝලි පෙරහැරේ උත්කර්ෂවත් අවස්ථාව එළඹෙන්නේ එහි අවසන් රාත්‍රියේ ය. මෙම ඇසළ මහ පෙරහැර ගමන් කරන පිළිවෙළ අනුව, එය ප්‍රධාන කොටස් පහකින් සමන්විත ය.

1. දළඳා මාළිඟාවේ පෙරහැර

2. නාථ දේවාලයේ පෙරහැර

3. විශ්ලේෂණ දේවාලයේ පෙරහැර

4. කතරගම දේවාලයේ පෙරහැර

5. පත්තිනි දේවාලයේ පෙරහැර

අවසන් රන්දෝලි මහා පෙරහැර විදි සංචාරය කිරීමෙන් පසු සතර දේවාලයේ පෙරහැර දිය කැපීම සඳහා ඓතිහාසික ගැටඹේ තොටට යයි. දළඳා පෙරහැර සධාතුක කරඬුවක් සමඟ අස්ගිරි මහා විහාරයීය ගෙඩිගේ රජ මහා විහාරය වෙත ප්‍රවේශ වෙයි. මෙම විහාරය ගමන් මාළිගය යනුවෙන් ද හඳුන්වනු ලැබේ. මෙහි දී අස්ගිරි මහා නායක හිමි විසින් සධාතුක කරඬුව භාරගෙන පසු දා දහවල් පෙරහැරෙන් දළඳා මාළිගාවට වැඩම කරවන තුරු දළඳා මාළිගාවේ දී සිදු කරන ආකාරයට ම සියලු පුද පූජාවන් පවත්වනු ලබයි.

පසු දින දළඳා කරඬුව මාළිගාවේ තැන්පත් කිරීමෙන් පසු ව දියවඩන නිළමේතුමා ප්‍රමුඛ සතර දේවාලවල ඛස්නායක නිළමේවරුන් රජු බැහැදකීම සඳහා යාම අනිවාර්ය වෙයි. බුදුරාජාණන් වහන්සේගේ ත්‍රිවිධ මංගල්‍යයන් සිදු වුණු වෙසක් පසළොස්වක දිනය දළඳා මාළිගයේ හැම අතින් ම උත්සවශ්‍රීයක් ගනී. බුද්ධ පූජා, ප්‍රදීප පූජා, පූජ්‍ය පූජා, සුගන්ධ පූජා වැනි අනෙකුත් විධි පූජාවන්ගෙන් හා නොකඩවා කෙරෙන ගබ්ද පූජාවන්ගෙන් ද සමන්විත වේ.

මීට අමතර ව, දළඳාව උදෙසා දළඳා මාළිගාවේ දිනකට තෙවරක් සිදු කරන පූජා රැසකි. මේවා දළඳා සඳහා සිදු කරන උද්දේසික පූජා ලෙස තවදුරටත් නම් කළ හැකි ය. විවිධ වූ උපකරණ භාවිත කොට ගනිමින් තේවා වතුල දී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උදෙසා 16ක් අනුකරණයන් සිදු කරනු ලැබේ. “සෝලොස උපස්ථාන, සෝලස පූජාව” (අරුණී සසංගිකා, 2018, පි:402) යනුවෙන් හඳුන්වනු ලබන්නේ ද, එයමයි. එම පූජාවන් සොලොස පහත පරිදි දැක්විය හැකි ය.

- අභිෂේක පූජාව
- සඳුන් පූජාව
- කපුරු පහන් පූජාව
- මිණි පූජාව
- දූහැන් පූජාව
- ව්‍යංජන පූජාව
- සිවුරු පූජාව
- මල් පූජාව
- පහන් පූජාව
- කැඳ පූජාව
- පැන් පූජාව
- ආසන පූජාව

- සුවඳ දුම් පූජාව
- වාමර පූජාව
- ආහාර පූජාව

මෙම දළඳා පූජාවන් සිදු කරන විට, සුවිශේෂී ගාරා පංතියක් ද, තේවා වතුළ දී, සප්තධායනා කරනු ලැබේ. දළඳා පූජාව මගින් සෞභාග්‍යය, සාමය උදා වන බවත්, ඒ තුළින් සුවිශේෂී අනුභවයක් බලයක් සිදු වන බවත්, තේවාවන් පවත්වන ජනතාව විශ්වාස කරති. දළඳාව මුල සිට ම අභයගිරිය සතු පූජා වස්තුවක් වූ නිසා ඒ පිළිබඳ පූජා වාරිතූ පැවැත්වුණේ ද, අභයගිරිය මුල් කරගෙන ය. (රාහුල හිමි, 1993, පි:293) දළඳාව මුල් කරගෙන පෙරහැර ක්‍රමයක් ද, අභයගිරියෙහි ද, ක්‍රියාත්මක විය. විවි සරසා දළඳාව පුද පෙරහැරින් අභයගිරියට වැඩමවා බුද්ධ ශාලාවෙහි තැන්පත් කරයි.

එහි දී ගිහි පැවිදි සියල්ලෝ ම සුවඳ දුම් පහන් අල්ලති. දිවා රැ දෙකෙහි දින අනුවක් පුදා නැවත නගරයෙන් විහාරයට ගෙන ගොස් ඇති අතර 1775 දී රාජ්‍ය විවාල කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජතුමා පෙරහැර නැවත පණ ගැන්වීය. (සිල්වා, පි:211) මීට අමතර ව, හේවිසි, තම්මැට්ටම්, මඟුල් බෙරය, හොරණුව ආදී භාණ්ඩ නියමිත තේවා මුර සඳහා වාදනය කිරීමට පනක්කි මුර 04ක් ද, දළඳා පූජාව සඳහා පවත්වා ඇත. වර්තමානය වන විට දළඳා වහන්සේගේ භාරකාරත්වය දරණුයේ මහනුවර මල්වතු-අස්ගිරි මහා විහාරයන්හි ශ්‍රීමත් මහානායක ස්වාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේලා දෙනම විසිනි. එම උභය විහාරවල තේවා භාර ස්වාමීන් වහන්සේලා වසරින් වසර මාරුවෙන් මාරුවට පුරාණ වාරිතූ විධි නොයික්මවා වර්තමානය දක්වා ම එම කටයුතු ඉටු කරති. ඉහත කී පරිදි උභය විහාරවල ස්වාමීන් වහන්සේලා මාරුවීම සිදු වන්නේ වස්සාන සමයේ ආරම්භයත් සමගයි. එසේ ම දියවඩන නිළමේතුමා විසින් දළඳා මාළිගාවේ ගිහි භාරකාරත්වය ද, උසුලනු ලබන අතර වසර පහකට වරක් නව නිළමේවරයකු පත් කිරීම සිදු කෙරෙයි.

නිගමනය

බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉන්දියාවේ ඉපිද, ඒ රටෙහි ම බුදු බවට පත් වී එහි ම පිරිනිවන් පෑව ද, සියවස් ගණනාවට පසු බිහි වූ අන්‍ය ආගම්වල බලපෑම් නිසා අනෙක විධ පූජා වස්තූන්හි ආරක්ෂාව පිණිස, විවිධ පූජා වස්තූන් වරින් වර ලක්දිවට වැඩම විය. ඒ අනුව, කිත්සිරි මේඝවර්ණ රජු දවසේ දළඳා වහන්සේ හේමමාලා සහ දන්ත කුමරුන් විසින් මෙරටට වැඩමවන ලදී. සුවාසුදාසක් ධර්මස්කන්දයේ පහස ලද පූජා වස්තුවක් වන නිසා දළඳා වහන්සේට සෙසු ධාතූන් වහන්සේලාට වඩා ගෞරවයක් හිමි විය. රාජකීයන්ගේ ගෞරවයට ද පාත්‍ර වූ උතුම් වූ දළඳා වහන්සේ සඳහා ආරම්භයේ පටන් ම පූජා වාරිතූ සිදු කරන ලදී. අනුරාධපුර රාජධානියේ දළඳා මැදුරක් කරවා, මුල් කාලීන වාරිතූ සිදු කොට ඇති අතර, රාජධානි මාරුවීමත් සමඟ, ඒ ඒ ස්ථානවලට දළඳා වහන්සේ වැඩමවා පුද සත්කාර කොට ඇත. පොළොන්නරු යුගයේ මහා පැරකුම් රජු දළඳාව උදෙසා විශාල පුද සත්කාර සිදු කළ බව පෙළ දහමෙහි ද, සඳහන් වේ. වර්තමාන පූජා ආරම්භ වූයේ කීර්ති රාජසිංහ රාජ්‍යය කාලයේ දී ය. දළඳා වහන්සේ උදෙසා පැවැත්වූ මෙම පූජා කිසියම් ශෛලගත ක්‍රමයට ආරම්භ වීම මෙම කාලයේ දී සිදු විය. දෛනික, සප්තානික, වාර්ෂික ලෙස

දළඳාවට කරන පුද පූජා වර්ග කොට දැක්විය හැකි අතර, දෛනික පූජා නැවතත් (අලුයම පූජාව, නව පෑ පූජාව, හන්දෑ පූජාව) ලෙස ද, ස්ථානික පූජාව නානුමුර මංගල්යය ඔස්සේත්, වාර්ෂික පුද පූජා අලුත් සහල් මංගල්යය, අලුත් අවුරුදු මංගල්යය, ඇසළ මංගල්යය, කාර්තික මංගල්යය ආදිය ඔස්සේ විසිරී පැතිරී ඇත. අතීතයේ සිට මේ දක්වා ම, දළඳා වහන්සේ ලංකා ඉතිහාසයේ ඓතිහාසික ජාතික වස්තුව වීමත්, බෞද්ධයන් තුළ දන්ත ධාතූන් වහන්සේ ගැන ඇත්තේ අප්‍රමාණ ගෞරවයක් වීම නිසාත්, දළඳා වහන්සේ හා සබැඳි පුද පූජා වාරිත්‍ර රැසක් නූතනයේ ද එලෙසින් ම, පවත්නා බව මෙම පර්යේෂණය මගින් ඉහත පරිදි නිගමනය කළ හැකි ය.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ නාමාවලිය

ප්‍රාථමික මූලාශ්‍ර

දීඝ නිකාය 02, (2006), සංස්: බලංගොඩ ආනන්ද මෙත්‍රී හිමි, කොළඹ, රජයේ මුද්‍රණාලය
දායාවංශය, (1914), සංස්:ශිපාපංකාර හිමි, අළුත්ගම, තෘතීය ප්‍රකාශන
දීපවංශය, (1959), කිරි ඇල්ලේ ඥානවිමල හිමි, කොළඹ, ඇම්.ඩී. ගුණසේන සමාගම
සන්තස්ගල පුවි බණ්ඩාර, (1954), දළඳා පූජාවලිය, සීමා සහිත එක්සත් ප්‍රවෘත්ති පත්‍ර සංගමය
දළඳා සිරිත, (1934), (සංස්), වජිරා රතනසූරිය, කොළඹ, ඇපොතිකරිස් සමාගම

ද්විතියික මූලාශ්‍ර

කරුණාතිලක එස්. ඩබ්ලිව්, (1994), ථූප වංශය, කොළඹ, ඇම්. ඩී. ගුණසේන සමාගම
ජයකොඩි සරච්චන්ද්‍ර, (1999), සිරි දළඳා පුවත, කොළඹ, සදීපා පොත්හල
තෙල්කුඹුරේ පවර කිත්ති හිමි, (1954), දළඳා පූජාවලිය, මරදාන, කේ.ඒ. අරියදාස ප්‍රකාශන
දසනායක රෝහිත, (2001), පාත්‍ර ධාතුව සහ රාජ්‍යත්වය, වරකාපොළ, ආර්ය ප්‍රකාශකයෝ
මහනන්ත්‍රිගේ ගුණසේන, (1991), ශාසන ඉතිහාසය, පාදුක්ක, රජයේ මුද්‍රණ නිකිගත සංස්ථාව
මොරටුවගම එච්.එම්, (1996), බෞද්ධ සංස්කෘතිය හා ඉතිහාසය, පාදුක්ක, රජයේ නිකිගත සංස්ථාව
රංජිත් හෙට්ටිමුල්ල, (1960), දළඳා පුවත, මහා නුවර, සිතුවම් ප්‍රකාශන
වජිරහිමි කුඹුරුගමුවේ, (2008), දළඳා ඉතිහාසය සහ සංස්කෘතිය, කොළඹ, ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ
හේවාමාන්තගේ විමල්, (2006), බෞද්ධ පූජා වාරිත්‍ර සහ සාහිත්‍යය, කොළඹ, 10 ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ

සඟරා (ශාස්ත්‍රීය ලේඛන)

අරුණී සසංගිකා කේ.වී.ඩී. (2018), " ශ්‍රී ලංකාවේ බෞද්ධ පුද පූජා තුළින් හෙළි වන බෞද්ධ සන්නිවේදනය ", බෞද්ධ සන්නිවේදනය, සංස්. ඒ. එම්. එන්. වසන්ත මෙන්ඩිස්, පාලි හා බෞද්ධ අධ්‍යයනාංශය, ශ්‍රී/ ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලය

කනන්තේගොඩ සද්ධාරකත, (2007), " දළදා වහන්සේ රාජ්‍යය සහ දළදාව ", වාර්ෂික සාර සංග්‍රහය, මධ්‍යම පළාත් සභාවේ සංස්කෘතික දෙපාර්තමේන්තුව

නිමේස් සත්සර ඩබ්ලිව්. එම්, මෙන්ඩිස් වසන්ත, (2019), " බුදුරජාණන් වහන්සේගේ සතර දළදා වහන්සේලා පිළිබඳ මූලාශ්‍රිත අධ්‍යයනයක් ", PROCEEDINGS, ICPBS, නුගේගොඩ, කාංචන ප්‍රින්ටස්

විජිතධම්ම හිමි මැදගම්පිටියේ, " ථූප සහ ධාතු පූජාවන්ගේ සමාරම්භය " , බෞද්ධ පූජා සහ අභිචාර විධි, ප්‍රබුද්ධ, 10 වන කලාපය, සංස්. ඇහැළේපොළ මහින්ද හිමි, මහනුවර, ප්‍රබුද්ධ සමජ සේවා පදනම

පියරතන හිමි වැගම, "ධාතු ප්‍රභවය හා විකාශනය", අභිසමාවාර, සිරි සිවලි හිමි, අම්බලංගොඩ සුමේදානන්ද හිමි, ප්‍රණීන් අභය සුන්දර කොළඹ, ආයෝජන ප්‍රවර්ධන අමාත්‍යාංශය

විමලරත්න හිමි බෙල්ලන්විල, " ත්‍රිවිධ වේත්‍යය වන්දනා ", බුදු සමය සහ පූජා චාරිත්‍ර, සංස්. කොටපිටියේ රාහුල හිමි

ශබ්ද කෝෂ

පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත හිමි, (1998), පාලි සිංහල අකාරාදිය, දෙහිවල, බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය

මලලසේකර පී.පී, (2004), ඉංග්‍රීසි සිංහල ශබ්දකෝෂය, කොළඹ 11, සීමාසහිත එම්. ඩී. ගුණසේන සමාගම

විජයතුංග හරිශ්චන්ද්‍ර, (2008), ගුණසේන මහා ශබ්ද කෝෂය, කොළඹ 12, ඇම් ඩී ගුණසේන සහ සමාගම

සෝරත හිමි වැලිවිටියේ, (1999), ශ්‍රී සුමංගල ශබ්ද කෝෂය, වැල්ලම්පිටිය, චතුර මුද්‍රණාලය

හේවගේ බුද්ධදාස, (2014), සිංහල - ඉංග්‍රීසි ශබ්දකෝෂය, පිළියන්දල, පියුම් මුද්‍රණ ශිල්පියෝ

James Murry, (19480, Oxford Dictionary, Oxford university press

SAMODHANA JOURNAL
Faculty of Social Sciences and Humanities
Rajarata University of Sri Lanka
Mihintale

2022

Volume 11

Issue I

උඩරට ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ රජු හා සාමාන්‍ය ජනතාවගේ
භූමිකාව පිළිබඳ විමසුමක්
(සන්නස්, තුඩපත්, සීට්ටු, ගම්පත්කඩ සහ පූජාපත්‍රවලට විශේෂිත ව)

එම්.ඒ ප්‍රසාද් කුමාර¹

Received Date: 23rd June 2022

Accepted Date: 11th June 2023

Published Date: 29th August 2023

Abstract

This Research Paper investigates the king's and the populace's function in the highland land tenure system. Sannas, Thudapat, Seettu, Gampatkada, and Pujapathra were analyzed in this study, which placed a specific emphasis on the archaeological source. Land-related power was mainly shared among several social classes during the Kandyan Period. The results of this study have demonstrated how the king's hegemonic control over the land was weakened and how land authority was extended to many social classes and strata, including commoners, women, monks, and others. Is the idea of the king's land ownership being challenged by the ordinary people's participation in the country's local land use fracturing system during the Rajarata Civilization and Kandyan Period? Is the Research Problem with this Research? To define women's theoretical and practical roles in the upland local land tenure system and the roles of the king and the common people in the upland kingdoms' local land tenure system. To examine how the traditional ideology of the king's land tenure was contested in the Rajarata and Southwest kingdoms and during the upland period. The Objectives of this research are to take etc. The historical research method was employed in this study. Data collection was done through a library study. In this case, the research

¹ මානවශාස්ත්‍ර අධ්‍යයනාංශය, ශ්‍රී ලංකා රජරට විශ්වවිද්‍යාලය, B.A (Hons) in History (SJP), MPhil in History (KLN), prasadmallaawarachchi85@gmail.com

methodology is to develop conclusions by analyzing and comparing archaeological sources from the 17th century, deposit records from the state archives in Colombo and Kandy, and numerous seats, gampatras, and pujapatras from the period. It would be possible to determine how not only the monarch but also the common people had the authority to buy, sell, and transfer land by carefully analyzing Sannas, Tudapat, Seettu, Gampatkada, and Pujapatra linked to the era. This study can therefore conclude that the Kandy era saw the downfall of the king's land ownership concept.

Key Words: Tenure, Ownership, power, Tudapat, Monks

හැඳින්වීම

පුරාණ ශ්‍රී ලංකාවේ සාම්ප්‍රදායික අර්ථ රටාව කෘෂිකර්මාන්තය මත පදනම් වූ අතර වැදගත්ම ධනෝපායන මාර්ගය වූයේ මහපොළොවයි. ජනගහනයෙන් වැඩි කොටසකගේ ප්‍රධාන ජීවනෝපාය වී ගොවිතැන වූ අතර රාජ්‍ය ආදායමින් වැඩි කොටසක් ද එමගින් සැපයිනි. මේ නිසා සමාජයේ ඉඩම්වලට වැඩි වැදගත්කමක් හිමි වූ අතර ශ්‍රී ලාංකේය සමාජ ව්‍යුහය නිර්මාණයේ දී හා ක්‍රියාත්මක වීමේ දී 'ඉඩම්' කේන්ද්‍රීය වැදගත්කමක් දැරූ බව පෙනෙන්නට තිබේ. **සිංහල විශ්වකෝෂයට** අනුව 'ඉඩම' යනු සීමිත භූමි ප්‍රමාණය, ස්ථානය, ඉඩ අවකාශය, වාසස්ථානය වැනි අරුත් දෙන්නකි (හෙට්ටිආරච්චි, 1974: 4). පුරාතන ලංකාවේ ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය පිළිබඳ තොරතුරු හැඳෑරීමට පෙර 'අයිතිය' යන සංකල්පය පිළිබඳ ව පැහැදිලි ව අර්ථ විවරණය කළ යුතු ව ඇත. ඉඩම් අයිතියේ ස්වභාවය ගත් විට එය ඉතා සංකීර්ණ එකකි. එය කාලයෙන් කාලයට වෙනත් හේතූන් රැසක් නිසා මෙන් ම පාලන ක්‍රමය අනුව ද වෙනස් විය හැකි ය. වර්තමානයේ නෛතික වශයෙන් අයිතිය පිළිබඳ ව ක්‍රියාත්මක වන්නේ රෝම-ලන්දේසි නීතියේ අයිතිය පිළිබඳ අර්ථ නිරූපණය කොට ඇති අදහස් ය. මෙකී අයිතිය පිළිබඳ අර්ථ නිරූපණ හුදෙක් වරින්වර ඇති වූ ව්‍යවස්ථා සංශෝධන මත වෙනස් වෙමින් විකාශනය වූ ඒවා ය. එහෙත් පුරාණ ලංකාවේ ක්‍රියාත්මක ඉඩම් අයිතිය හා භුක්තිය එබඳු නීති මගින් විග්‍රහ කළ නොහැකි ය. ඉඩම් 'අයිතිය' සහ 'භුක්තිය' යනුවෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ එක ම තේරුම ඇති වචන දෙකක් නොවේ. ඒවායින් එකිනෙකට වෙනස් අර්ථ දෙකක් හැඟවේ. 'අයිතිය' යනු නීත්‍යානුකූල ව යම් පුද්ගලයෙකුට ලැබෙන හිමිකමකි. එහෙත් භුක්තියේ දී අයිතිය නොමැති ව වුව ද භුක්ති විදිය හැකි ය. එය ගිවිස ගන්නා ආකාරය අනුව වෙනස් වේ. ඉඩම් අයිතිය හෝ ඉඩම් ප්‍රයෝජනයට ගැනීම සම්බන්ධයෙන් ඇති සීමා කවරේ ද? ඉඩම් අත්සතු කළ හැක්කේ කෙසේ ද? ඉඩම් උරුම වන්නේ කෙසේ ද? ප්‍රයෝජනයට ගැනීම සඳහා අනුන්ට ඉඩම් දෙනු ලබන්නේ කවර පදනමකින් ද? ඉඩම් අයිතිය මුල් කර ගනිමින් ඇති වන ආර්ථික හා දේශපාලන බලය යනාදි සියලු කරුණු 'ඉඩම් භුක්තිය' යනුවෙන් අදහස් වේ. මේ කරුණු විවිධ සමාජයන්හි විවිධ වන හෙයින්, කාලය අනුව එක ම සමාජයක පවා වෙනස් වන හෙයින් සාම්ප්‍රදායික ඉඩම් භුක්තිය සංකීර්ණ එකකි. එක් නිශ්චිත කාල පරිච්ඡේදයක වුව එක

ම ජනතාවක් අතර පවා විවිධ වූ ඉඩම් භුක්ති ක්‍රම පැවතිය හැකි ය. උඩරට රාජධානි සමයේ ක්‍රියාත්මක සාම්ප්‍රදායික ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ රාජකීයයන් සහ සාමාන්‍ය ජනතාවගේ භූමිකාව පිළිබඳ සන්නස්, කුඩපත්, සිට්ටු, ගම්පත්කඩ සහ පූජාපත්‍ර ඇසුරෙන් කෙරෙන විමසුමක් මෙම පර්යේෂණය මඟින් සිදු කෙරේ.

පර්යේෂණ ගැටලුව

රජරට සභ්‍යත්ව අවධියේ මෙන් ම උඩරට රාජධානි සමයේ මෙරට ක්‍රියාත්මක දේශීය ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ සාමාන්‍ය ජනතාවගේ භූමිකාව රජුගේ ඉඩම් අයිතිය පිළිබඳ මතවාදය අභියෝගයට ලක් කිරීමක් ද යන්න මෙහි පර්යේෂණ ගැටලුව වේ.

පර්යේෂණ අරමුණු

උඩරට රාජධානි සමයේ දේශීය ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ රජුගේ සහ සාමාන්‍ය ජනතාවගේ භූමිකාව හඳුනා ගැනීම, රජුගේ ඉඩම් භුක්තිය පිළිබඳ සාංකල්පික මතවාදය රජරට හා නිරිතදිග රාජධානි සමයේ මෙන් ම උඩරට අවධියේ දී අභියෝගයට ලක් වූ ආකාරය විමසා බැලීම, උඩරට දේශීය ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ කාන්තාවගේ න්‍යායික හා ප්‍රායෝගික ක්‍රියාකලාපය හඳුනා ගැනීම ආදිය මෙම පර්යේෂණයේ අරමුණු වේ. මැන්දිස් රෝහණධීර විසින් රචනා කරන ලද ‘සාංඝික දේපළ’ නම් කෘතියෙහි ක්‍රි. ව. 1222-1321 අතර කාලය තුළ මෙරට දැකිය හැකි වූ සාසන සම්මත ගම්බිම්, විහාර සන්තක දේපළ, විහාර දේපළ පරිහරණය පිළිබඳ සාකච්ඡා වී ඇතත් උඩරට ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ රජු හා සාමාන්‍ය ජනතාවගේ භූමිකාව පිළිබඳ කිසිදු අවධානයක් යොමු කර නැත. රැල්ෆ් පීරිස් විසින් රචනා කරන ලද ‘සිංහල සමාජ සංවිධානය -මහනුවර යුගය’ නම් කෘතියෙහි ද මහනුවර යුගයේ ඉඩම් භුක්තිය පිළිබඳ දීර්ඝ සාකච්ඡාවක් දැකිය හැකි මුත් උඩරට ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ රජු හා සාමාන්‍ය ජනතාවගේ භූමිකාව පිළිබඳ සාකච්ඡාවක් සිදු වී නොමැත. රණවිර ගුණවර්ධනයන් විසින් රචිත ‘සිවුර සහ නඟුල’ ශ්‍රී ලංකාවේ විහාරස්ථ ජීවන සම්ප්‍රදාය හා එහි ආර්ථික පාර්ශ්වයන් පිළිබඳ මූලික අවධානයක් යොමු කරමින් රචිත කෘතියකි. එහෙත් එහි ද උඩරට ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ රජු හා සාමාන්‍ය ජනතාවගේ භූමිකාව පිළිබඳ අවධානය යොමු කර නැත. මෙම පර්යේෂණ හිඬැස පිරවීම සඳහා මෙයින් උත්සාහ කෙරේ.

පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය

මෙහි දී යොදාගත් පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය ඓතිහාසික පර්යේෂණ ක්‍රමවේදයයි. දත්ත සපයා ගැනීම සඳහා පුස්තකාල අධ්‍යයනය සිදු කෙරිණි. 17 වන සියවසේ පුරාවිද්‍යාත්මක මූලාශ්‍රය, කොළඹ සහ මහනුවර රාජ්‍ය ලේඛනාගාරයන්හි තැන්පතු ලේඛන, යුගයට අදාළ සිට්ටු, ගම්පත්‍ර සහ පූජාපත්‍ර රැසක් අධ්‍යයනයට ලක් කොට ලබාගත් දත්ත සන්සන්දනාත්මක ව සහ විශ්ලේෂණාත්මක ව අධ්‍යයනය කරමින් නිගමනවලට එළඹීම මෙහි පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය වෙයි.

ප්‍රතිඵල හා සාකච්ඡාව

උඩරට ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ රජුගේ භූමිකාව සහ එහි න්‍යායික වැදගත්කම

උඩරට රාජධානි සමයේ ක්‍රියාත්මක ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ රජුගේ භූමිකාව පිළිබඳ හෙළිදරව් වන තොරතුරු රැසක් මූලාශ්‍රය මගින් පැන නැගේ. විශේෂයෙන් උඩරට රාජධානි සමයේ දී රජු විසින් කරන ලද ඉඩම් ප්‍රදාන රැසක් පිළිබඳ ව තොරතුරු මූලාශ්‍රය මගින් සපයා ගත හැකි ය. රාජපාක්ෂිකභාවය වෙනුවෙන් ගිහි පිරිසටත්, ආගමික සුබසිද්ධිය උදෙසා හික්ෂුව හා විහාරාරාම සඳහාත් මෙලෙස රජු විසින් ඉඩම් ප්‍රදානය කරනු දැකිය හැකි ය. උඩරට පැවති සමාජ ක්‍රමය තුළ රජුගේ බලයට තර්ජනයක් එල්ල කළ හැකි රදළ පිරිසක් බිහි ව නොමැති නිසා බාහිර හෝ අභ්‍යන්තර තර්ජනයකින් රජුගේ බලය හීන වී ගිය බවක් ද නො පෙනේ. මේ නිසා සෘජු ව ඉඩම් පවරා දීමේ බලය මහනුවර යුගයේ දී ද ඒ ආකාරයෙන් ම දැකිය හැකි ය. සන්නස් හා අභිලේඛන මූලාශ්‍රයාගත තොරතුරුවලට අනුව කෝට්ටේ යුගයේ දී මෙන් ම මහනුවර යුගයේ දීත් රජු විසින් ඉඩමක් කිසියම් පුද්ගලයෙකුට හෝ ආයතනයකට ප්‍රදානය කරන විට එම ප්‍රදානය වඩාත් විස්තීර්ණ තොරතුරු සහිත ව දැක්වීමක් දැකිය හැකි ය. රාජපාක්ෂිකභාවය නිසා සන්නස්යට පත් ව රජු විසින් සිදු කරනු ලබන ඉඩම් ප්‍රදාන රැසක් පිළිබඳ ව තොරතුරු සමකාලීන යුගයට අයත් මූලාශ්‍රය තුළින් දැන හැකි ය.

වන්නිපොල සන්නසට (Codrington 1932: 67-68) අනුව සේනා සම්මත වික්‍රමබාහු රජු විසින් ආවර්ල ආදිත්‍ය හා ඔහු පුත් ස්වත්තාදිත්‍යහට ප්‍රදානය කරන ලද කුඹුරු බිජු සතරමුණක් හා ගෙවතු ගස්කොළ වල්පිට පිළිබඳ ව දක්වා තිබේ. රජු විසින් මෙම ප්‍රදානය සිදු කෙරෙන්නේ මේ කියන ලද ආචාරීන් දෙදෙනා විසින් විසිරියනක් දිග, නවරියනක් පළල පෙනිකඩ දෙකක් වියා අවසන් කිරීම හේතුවෙනි. මාරුකොණ සන්නසෙහින් රාජසිංහ රජු විසින් මාරුකොණ රත්නාබරණ වැඩකාරයාට පූජා කරන ඉඩමක් පිළිබඳ ව තොරතුරු සඳහන් වේ. මෙම ප්‍රදානය ද සිදු කෙරෙන්නේ මෙකී රත්නාබරණ වැඩකාරයා විසින් මහාවාසලේ බොහෝ ආහරණ තනවා රජවාසලට හිතපක්ෂපාතී ව සේවාවන් සැපයීම නිසා ය. සෙනරත් රාජ්‍ය සමයට අයත් සන්නසක (සමීර 2013: 126) රජු විසින් රාජ පණිවිඩ ගෙදර විරසිංහ මහ මුදියන්සේට කරන ගම් ඉඩම් පරිත්‍යාගයක් පිළිබඳ ව දක්වා තිබේ. ඒ දුනුවායන් එක්දහස් සත්සියයක් සමඟ කළ පෘතුගීසි විරෝධී සටනට ප්‍රත්‍යුපකාරයක් වශයෙනි. සෙනරත් රාජ්‍ය සමයෙහි ක්‍රියාත්මක වූ ප්‍රතිකාල් මහ සටන වූයේ ක්‍රි. ව. 1630 සිදු වූ රන්දෙනිවල සටනයි. සෙනරත් රජුගේ උඩරට හමුදාවන්හි ඉතා දක්ෂ දුනුවායන් සිටි බවත්, ඔවුන් යුද්ධයේ දී සුවිශේෂ කාර්යයක් ඉටු කළ බවත් රජු ඔවුන්ට ඉඩම් පරිත්‍යාග කළ බවත් **මන්දාරම්පුර පුවතෙහි** (ලංකානන්ද 1958: 215 කවිය) ද සඳහන් වේ.

වික්කා බරා සොබනා දුනුවා	තිදෙන
මැදි කැලෑව තණ මුණ මාඳකු	පනත
දේව මෙහෙය අත්තන කුඹුර	බෙදමින
දෙමසින් දෙමස දරිදිය මුරය ද	දුන්න
නයිමා කොත්තා ද යන දුනුවා	දෙදෙන
සවරියා හොයේ මංකඩ මුර	බැවින
තුනමුණු බිම් සමග මඩපල ද	බෙදමින
මේවර සුවව නිල පංගුව නිසා	දුන
හෝතැන්නේ ආරච්චිල නිල	සලසමින
මහවත් තුනේ කංකානම් නිලය	දුන
පනොලා නම් දුනුවා සමතුට	එමෙන
උඩ අරාව සුවව නිල පංගුව	දුන

කිතුල්පෙ සන්නස ද රජුගේ ඉඩම් ප්‍රදාන පිළිබඳ ව තොරතුරු අනාවරණය කරයි. කිතුල්පෙ සන්නස යනු රාජාධිරාජසිංහ රජතුමා විසින් බලවත්වල සේනානායක බමුණුසිංහ මුදියන්සේට කිතුල්පේ හේවා වසම සහ එහි පිදවිල්ලක් නින්ද ගම් වශයෙන් පරිත්‍යාග කොට දෙන ලද සන්නසකි. මෙම ඉඩම් I වන රාජසිංහ රජතුමා විසින් ලක්ෂ්මන මහා දේවාලයට පුදන ලද ඉඩමක් වන අතර රාජාධිරාජසිංහ රජතුමා විසින් ද මෙම ඉඩම බුමුණුසිංහ මුදියන්සේ නම් නිලධාරියාට පවරා ඇත. එසේ දෙවන වර පිදීමක් සිදු කර ඇත්තේ දේවාලයට රාජකාරී කොට ඉඩම භුක්ති විදිම සඳහා ය. ක්‍රි. ව. 1720 දී ශ්‍රී වීර පරාක්‍රම නරේන්ද්‍රසිංහ රජු විසින් දොඩම්පෙ නින්දගම පින්නවල රූපසිංහ මුදලියාට පරිත්‍යාග කෙරෙන්නේ විශ්වාස පක්ෂ ව රජවාසලේ සේවය කළ නිසා ය (ඤාණවිමල 1942: 63). මෙසේ රාජපාක්ෂිකභාවය මත රජතුමාගෙන් ලැබුණු සන්නස් වඩාත් වැදගත් වන අතර කටුවන මාතර සටන් වේලාවේ පවරා දෙන සන්නස් විශාල ප්‍රමාණයක් සබරගමුවෙන් හමු වී තිබේ. තමන්ට ජීවිතයට අනතුරු එල්ල වන අවස්ථාවේ සතුරන් අතින් මැරුම් කෑ අළුවිහාරේ වනිගසේකර මුදියන්සේට දෙවන රාජසිංහ විසින් ඉඩම් පරිත්‍යාග කර ඇත. ශ්‍රී වික්‍රම රාජසිංහ අවධියේ ඇහැලේපොළට එරෙහි ව ක්‍රියා කළ මොල්ලිගොඩ අධිකාරමට ලැබුණු සන්නස් මෙකී රාජපාක්ෂිකභාවය වෙනුවෙන් රජු කළ ඉඩම් ප්‍රදාන (Bell 1892: 194-198) පිළිබඳ ව තොරතුරු අනාවරණය කරයි.

රාජ්‍ය භාණ්ඩාගාරය සතු වූ ඉඩකඩම් පිළිබඳ යම් යම් අයිතිවාසිකම් හා බලතල රැසක් ද රජු වටා කේන්ද්‍රගත වූ බව පෙනේ. සියලු ඉඩම්වලින් බද්දක් අය කර ගැනීමේ අයිතිය රජු සතු වූ අතර එකී බදු මගින් රාජ්‍යයන්, ජනතාවන් සුරක්ෂිත කිරීම රජුගේ වගකීමක් වූ බව ද පෙනෙන්නට තිබේ. එනිසා සියලු ඉඩම්වලින් බද්දක් එකතු කිරීමේ අයිතිය රජු සතු වූයේ ඔහුට තිබූ ඉඩම් හිමිකමක් මත නො ව ආරක්ෂාව ඔහු විසින් පවත්වාගෙන යාම නිසා ය. මේ හැර එළි නොකළ කැලෑ ඉඩම්, පාවිච්චියට නොගත් ඉඩම්, පදිංචි වී හෝ අතහැර දමන ඉඩම් සංකීර්ණ යනාදිය රජු

සතු වී ඇත. මහනුවර කැලෑ රජයේ කැලෑ ලෙස සම්පූර්ණයෙන් ම ජනතාවට තහනම් කොට තිබිණි. මෙකී කැලෑ ඉඩම් වගා කිරීමට නම් අධිකාරම්වරයකු මගින් කරුණු ඉදිරිපත් කර රජුගේ අවසරය ලබා ගත යුතු විය. එසේ අවසරය ලබා නොගත් කැලෑ ඉඩම්වල වගා කිරීම කළ නොහැකි විය. මෙවැනි භූමියක් දියුණු කිරීමට හෝ කුඹුරක් අස්වැද්දීම සඳහා උපයෝගී කර ගැනීමට හෝ ගොවීන්ට අවසරය තිබුණු නමුදු, අලුත් ඉඩමට සරිලන පරිදි රාජකාරිය නියම කරනු පිණිස තම අරමුණු කලින් රජු වෙත දැනුම් දීම අත්‍යවශ්‍ය කරුණක් විය. රජුගේ ප්‍රධාන ම ආදායම් මාර්ගයක් වූයේ වගා කරන ලද ඉඩම්වලින් අය කරන ලද බදු වූ නිසා ම එබඳු අවසර ලබා දීමෙන් රාජ්‍යය ආදායම ද තර වන්නට ඇත. මහනුවර යුගයේ දී පැවති සුවිශේෂී ම තත්ත්වය නම් සටනේ දී හෝ ඇත් දඩයමක දී හෝ කිසිවෙකු මිය ගිය හොත් උරුමක්කාරයන් නැති නම් එකී පුද්ගලයාගේ ඉඩම් විහාරාරාමයන්ට පැවරිය යුතු වීම ය. සේනාසම්මත වික්‍රමබාහුගේ ආඥාවෙන් ලියා ඇති ගඩලාදේශිය ශිලා ලිපියක ද සටනේ දී ඇත් දඩයමක දී හෝ කිසිවකු මිය ගිය හොත් උරුමක්කාරයන් නැති නම් ඔහුගේ ඉඩම් විහාරයට පැවරිය යුතු බව සඳහන් කෙරෙයි. පොත්ගුල් විහාර ගම්පත්තකඩයෙහි විරහින්නේ ලොකු අප්පු විසින් තම ඉඩම් පොත්ගුල් විහාරයට පරිත්‍යාග කරන්නේ ඔහුගෙන් පසු ව ප්‍රවේණිකාරයකු නොමැති නිසා ය.

“විරහින්නේ ලොකු අප්පු වන මාගේ ප්‍රවේනි වසන් වූ ගමගේ කුඹුර වී දෙපැලේ හරිය යලක් ඇර යලක් දී දිය නාව්ටුවේ මුල් වක්කඩ ලියද්ද මුල්ලේ ලියද්ද මෙම දෙක දහඅට ලාහේ හරිය ද, අළු ඕව්ටේ මඩිතෙ ගාවා ඕව්ට දෙපැල පල්ලෙහේ හරිය ද.... වලගාවා වත්තේ තිබෙන කොස් පොල් ද යන මෙකී මාගේ සහ ප්‍රවේනි වූ වතු කුඹුරු.... සියල්ලට මා ඇර ප්‍රවේනි කාරයෙක් නැති නිසාත්, මට මෙලොව පරලොව දෙකින් වැඩ සාදාගන්නා පිණිසත් පොත්ගුල් විහාරේ වැඩ සිටින ධර්මධර මාලිඹඩ සාමිදුරුවන්ට.... පූජා කරමින් පින් අයිතිකර ගන්නා ඇත”(Bell 1892:106-107).

• රාජද්‍රෝහිකම් සහ වෙනත් අපරාධ කළවුන්ගේ ඉඩම් රාජසන්නක කිරීමේ අධිකාරී බලය

ස්වකීය අධිකාර බලය උපයෝගී කොට රාජද්‍රෝහිකම් සහ වෙනත් අපරාධ කළවුන්ගේ ඉඩම් රාජසන්නක කිරීමේ අධිකාරී බලයක් ද මහනුවර යුගයේ දී රජුට හිමි වූ බව පෙනේ. ගැටබේරිය සන්නසේ සඳහන් කරන ආකාරයට මොලදඬේ පෙරලියාගේ ඉඩම් රාජසන්නක වන්නේ ඔහු විසින් රජවාසලට අපක්ෂ අකටයුතුකම් කළ නිසා ය.

“මොලදඬේ පෙරලියා මහා වාසලට අපක්ෂ අපිරමානකම් සිතා පෙරලි කරන්ට ශුද්‍ර තැනේදී පල්කුඹුරේ රාජකරුණා වෛද්‍යාතිලක ගෝපාල මුදලියා ඒ වන ශට් ශලකරවමින් ඉතා පක්ෂපාත වූ හොඳ හිතින් දුක් ගැන හිටිනා නිසා සිදුරුවානා යටිනුවර ගඟපලාත බද මොලදඬේත් මෙම පෙරලියා සන්නක වූ දාවකේ බිජු පස්පැල ද.... මෙම මුදලියාගේ දරු මුනුබුරු පරම්පරාව ද.....” (Bell 1892:100).

මෙහි සඳහන් ආකාරයට රජු විසින් මොලදඹේ පෙරලියාගේ ඉඩම් සියල්ල රාජසන්නක කොට රාජපක්ෂපාතී ව කටයුතු කළ වෛද්‍යාතිලක ගෝපාල මුදලියාට පරිත්‍යාග කර තිබේ. මේ තුළින් පැහැදිලි වන්නේ අපරාධකරුවන්ගේ ඉඩම් රාජසන්නක කිරීමට රජුට තිබූ අධිකාර බලයයි. ඉඩමක් වගා නො කොට මළපාළු වී ගිය කල රාජසන්නක කිරීමේ බලය ද රජු සතු වූ බව පෙනේ. මාරගල (ගල්ලෙනගොඩ) විහාර තුඩපතේ සඳහන් කෙරෙන ආකාරයට ඒකනයක ආරච්චිලගේ හේවාචසං පංගුව මළපාළු වී උනුන් භුක්ති විඳිනා විට එම ඉඩම් රාජසන්නක විය යුතු බව රජු විසින් තීරණය කර තිබේ.

“සබරගමුව දිසාවෙන් අටකලන් කෝරළය බද මැදපත්තුවට අඩුත්තු රිදිවිට ඒකනයක ආරච්චිලගේ හේවාචසම් පඟුව පුරප්පාඩු වෙමින් එබේතොට බස්නයක රාලට දහඅට අවුරුද්දක් ද, ගබඩා සන්නට දෑ අවුරුද්දක් ද, මැද උයන්ගොඩ මුහන්දිරමට තුන් අවුරුද්දක් ද කොලොඹුගම විදානේට අවුරුද්දක් ද තිබෙනාතර නටඹුන්ව තිබුණු මාරාගල විහාරස්ථානයේ වේපතඉර උන්වහන්සේ විසින් එළි පහලි කරවා.... විහාරේ පුදපූජා පවතින පිණිස මෙම පඟුව ලැබෙඩ මහාවාසලින් වුනු නිසා තුඩපතක් ලැබී මෙම පඟුව පූජා වෙලා අට අවුරුද්දක් වන අතර තියඹරාවත්තේ අප්පුහාමි විසින් කුපාඩමට අස්වැනි ගත් නිසා එම වග වේපතඉර උන්නාන්සේ පැමිණ ගිටි තැන දෙපක්ෂයෙන් ඇහුම් බැලුම් කරමින් තියඹරාවත්තේ අප්පුහාමිට කියන්ඩ උරුම වාසියක් නැති නිසා මින් මතු ආරවුලක් නැතිව මාරාගල විහාරස්ථානේ පුදපූජා පවත්වමින් එහි වැඩ වසන වේපතඉර උන්වහන්සේ ප්‍රධාන කොට සංඝයා වහන්සේලාට....” (ඤාණවිමල, 1942: 186-187).

එසේ රාජසන්නක වූ ඉඩකඩම් මාරගල විහාරයට ප්‍රදානය කොට අටවසක් ප්‍රයෝජනය විඳිනා විට තියඹරා වත්තේ අප්පුහාමි විසින් එම ආදායම් බලහත්කාරයෙන් කොල්ලකෑමට පටන්ගෙන ඇත. එහෙත් මහාවාසල රාජ විනිශ්චය වූයේ එකී විහාර සන්නක ඉඩම්වලට කිසිදු අවරණයක් උද්ධරණයක් සිදු කිරීමට කිසිවෙකුටත් නොහැකි වන බව ය. එය රජුගේ අධිකාරි බලයයි.

ක්‍රි. ව. 1760 දී කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජ දවස හක්මන සිදු වූ යුද්ධයක දී නැසුණ උඩගම අතපත්තු මොහොට්ටාලගේ හස්තසාර ධනය අමුතේ තැන්නේ මද්දුමා අප්පු ගත් නිසා ඒ වැරැද්දට ඔහු සතු ඉඩම් රාජසන්නක කොට නැසී ගිය අයගේ මාමා වන උඩගම බත්තනරාලට පැවරීම පිළිබඳ විනිශ්චයක් සබරගමුවෙන් ලැබී තිබේ.

“කඩවතු කෝරළය බද උඩුවග්ගම් පහෙන් ඉළක් කුඹුරේ අමුතේ තැන්නේ මද්දුමා අප්පුට තිබුණු බිත්තර යේලමුතේ වපසරියත්, එහි බද ගෙවතු ගහකොල ගොඩවල්පිටත් ඇතුළුව මේ කියන පඟුව උඩගම අතපත්තු මොහොට්ටාල හක්මන හේවාකමේදී වැටිව්ව නිසා එකියන අයගේ ඉන ඉන ගත් වැරැද්දට මෙම පඟුව හේවාකමෙන් වැටිව්ව අයගේ මාමා වන උඩගම බත්තන රාලට සේන්ද්‍ර කර දුන් මේ සිටිටුව” (ඤාණවිමල, 1942: 239).

මෙහි සඳහන් ආකාරයට මද්දුමා අප්පුගේ ඉඩම් රාජ සන්නක වන්නේ ඔහු විසින් උඩගම අතපත්තු මොහොට්ටාලගේ ඉඩම් බලහත්කාරයෙන් පැහැර ගැනීමට ගත් උත්සාහයක් නිසා ය. උඩගම අතපත්තු මොහොට්ටාල හක්මන ගැටුමේ දී රාජපාක්ෂිකත්වයෙන් දිවි පිදූ අයෙකි. එවැන්නෙකුගේ ඉඩම්වලට අවුලක් උද්ධරණයක් කළවුන්ට ලැබෙන රාජකීය දඩුවම ඔහුගේ ඉඩම් රාජසන්නක කිරීමයි. මෙම නිදර්ශන තුළින් පැහැදිලි වන්නේ රාජ්‍ය විරෝධී අපරාධකරුවන්ගේ ඉඩම් රාජසන්නක කිරීමට රජුට තිබූ අධිකාරී බලයයි.

උඩරට ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ සාමාන්‍ය ජනතාවට හිමි වූ තැන සහ එහි ප්‍රායෝගික භාවිතය

උඩරට රාජධානි සමයේ දී රජු ඉඩම හා සම්බන්ධ ව යම් බලයක් හිමි කර ගන්නත් සාමාන්‍ය ජනතාව හා හික්ෂුව සන්නකයේ ද ඉඩම් සම්බන්ධ ව කිසියම් බලයක් හැසිරවුණු ආකාරය හඳුනාගත හැකි වේ. යුගයට අදාළ ව ගැනෙන අභිලේඛන හා සන්නස් මූලාශ්‍රය ප්‍රවේශමෙන් පරීක්ෂා කර බලන විට රජුට පමණක් නො ව සාමාන්‍ය ජනතාවට පවා ඉඩම් මිල දී ගැනීමට, විකිණීමට හා පැවරීමට අයිතියක් පැවති ආකාරය හඳුනා ගත හැකි වෙයි. එනිසා රජුගේ ඉඩම් අයිතිය පිළිබඳ මතවාදය මහනුවර යුගයේ දී බිඳ වැටීමට ලක් ව ඇති ආකාරය අවබෝධ කර ගත හැකි වේ. රාජාධිරාජසිංහ රජ දවස විරහින්නේ ලොකු අප්පු පොත්ගුල් විහාරයේ මාලිම්බඩ තෙරුන්ට ඉඩම් පරිත්‍යාගයක් සිදු කරන්නේ එකී ඉඩම්වල අයිතිය ඔහු සතු ව පැවති නිසා ය (ඤාණවිමල 1942: 106-107). ක්‍රි. ව. 1808 දී පමණ තැන්නෙ වත්තෙ මුදලිහාමි තමාට අයිති ගන්නෙගොඩ ගම්පංගුව දුම්බර මහතිලමේට සුදස්සින්නකර ලබා දී තිබේ.

“සපරගමු දිසාවෙන් නවදුන් කෝරලයබඳ ගන්නෙගොඩ තැන්න වත්තේ මුදලිහාමි වන මා විසින් ලියවා ඔප්පු දෙන මේ ගම්පත්‍රයේ වග ශට්තම් බොහෝ පරම්පරා ගණනක් නොකඩවා භුක්ති විඳගෙන එන සහද ප්‍රවේනි වූ ගන්නෙගොඩ කියන ගමේ කෝන ගහ ගාවා මුල්වක්කඩ කුඹුරු ... ආදී මට අයිති වූ මේ ගම් පඟුවට මා විසින්වත් නඩුවක් සහයක් කියා අරවාගන්ට බැරි ශට්තියට ස්ථිර ලෙස පොරොන්දු වෙමින් සුදක් සින්නකර ප්‍රවේනි සැලැස්මට ...”(ඤාණවිමල 1942: 112-113).

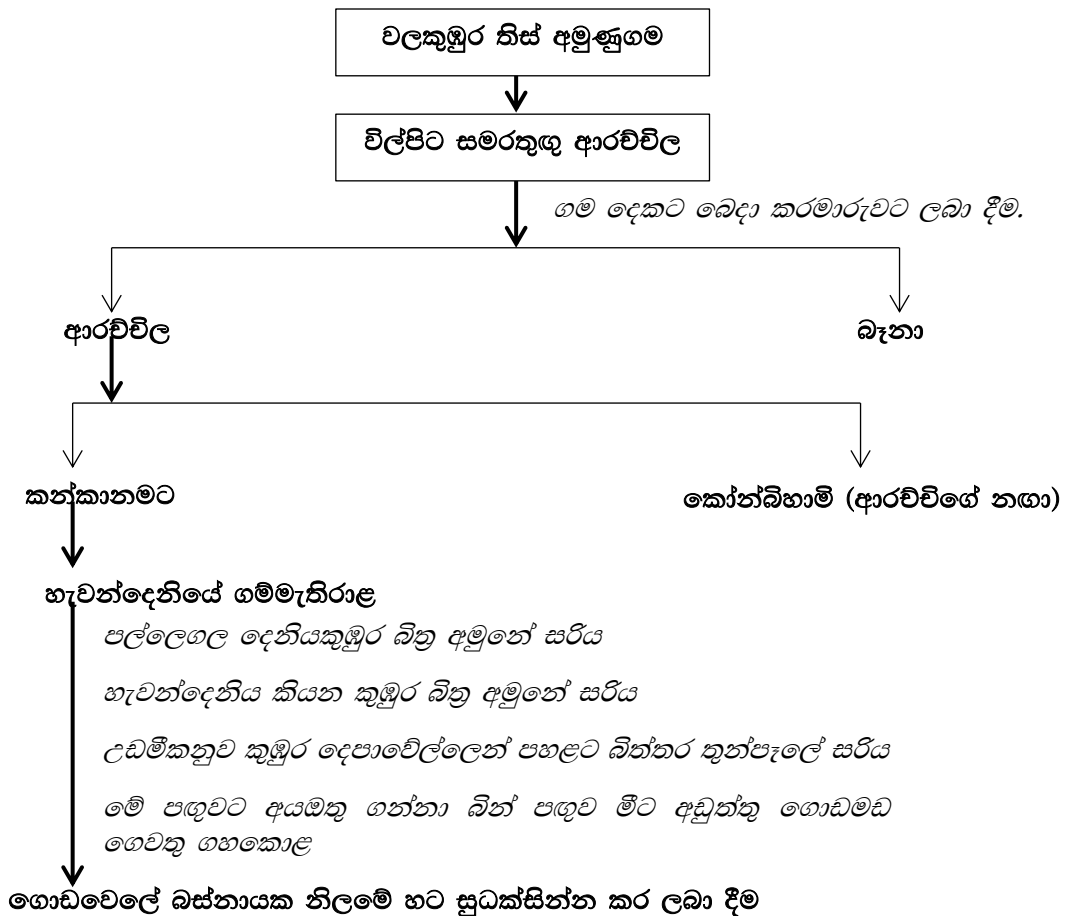
මෙහි සඳහන් කරන ආකාරයට සියලු ඉඩම් තැන්නේ වත්තේ මුදලිහාමිට අයිතියේ පවතින ඒවා ය. ඒවා සින්න කිරීමට ඔහුට හැකියාව පැවතියේ ඒ නිසා ය. ඊට කිසිවෙකුගෙන් බාධාවක් නැත. එම ප්‍රදානයෙහි ප්‍රබලත්වය කෙතරම් ද යත් ප්‍රදානය කරන්නාට වත් නඩුවක් වත් කියා එම සින්නක්කර භාවය අහෝසි කර ගත නොහැකි ය. එනිසා සාමාන්‍ය ජනතාව තුළ ඉඩම් සම්බන්ධ ව පැවති අධිකාරී බලය කොතරම් ද යන්න කල්පනා කළ හැකි ය.

රාජාධිරාජසිංහ රජ දවස හැවන්දෙණියේ ගම්මැතිරාළට අයිති මඩ මුල් බුජු අමුණු පහේ වපසරියත්, ගොඩවෙල් පිටත් ණය බේරා ගැනීම සහ උපකාර ලබා

ගැනීමත් සඳහා ගොඩවෙලේ බස්නායක නිලමේට සුදක්සින්නකර දීමක් පිළිබඳ හැවන්දෙණියේ ගම්මැතිරාළගේ ගම්පත්තඩයේ සඳහන් කර තිබේ.

“වලකුඹුර කියන තිස් අමුණුගම පළමුවෙන් විල්පිට සමරතුඟු ආරච්චිල භුක්ති විදගන සිටියායින් පසු එම අය වෙනුවට උපන් ආරච්චිටත්, බැනාටත් ගම දෙකට බෙදා කර මාරුවට දුන්නාය. ආරච්චිල කියන මම භුක්ති විදගෙන හිටිය මා විහින් මයේ නඟාවන කෝන්බිහාමිට ගත්වසන් පඟුව දුන්නාය. මෙයින් ඉතිරිව තිබුණු ගත්පඟුව මා සන්නකට භුක්ති විදලා මා වෙනුවට උපන් කන්නානමට දුන්නාය. කන්නානම කියන මෙම ගත් පංගුව භුක්ති විදලා මා වෙනුවට උපන් හැවන්දෙනියේ ගම්මැතිරාළ කියන මම භුක්ති විදගෙන හිටිය පල්ලෙගම දෙනිය කියන කුඹුර බිත්ත අමුණේ සරිය ද හැවන්දෙනිය කියන කුඹුර බිත්ත අමුණේ සරිය ද උඩමිකනුව කියන කුඹුර ... හැවන්දෙනියේ ගම්මැතිරාළ කියන මට නයතුරහ බෝතිසාත් පිහිට ආදාර ලබාගන්නා නිසාත් මගේ ගමට ගත්පත්‍රය ලියා අයිතිකර ගොඩවෙලේ බස්නායක නිලමේට හැවන්දෙනියේ ගම්මැතිරාළ කියන මා විසින් සුදක්සින්නකර දුන්නා ය” (සූරියවංශ, 1942: 231-232). මෙහි සඳහන් ආකාරයට සාමාන්‍ය ගම්වැසියකු වූ හැවන්දෙනියේ ගම්මැතිරාළට ඉඩමේ අයිතිය සේන්ද්‍ර වන්නේ පරම්පරාගත භුක්තියක් ලෙස ය. එය දළ සටහනකින් පහත දක්වා තිබේ.

ඉහත දළ සටහන අනුව සාමාන්‍ය ජනයා අත පැවති ඉඩම් අයිතිය, භුක්තිය වෙත කෙනෙකුට පැවරීමේ හැකියාව, තනි අයිතියට පවරා දීමේ හැකියාව ආදිය පිළිබඳ පැහැදිලි අදහසක් ගොඩනඟාගත හැකි ය. මෙහි සඳහන් ආකාරයට වලකුඹුර තිස් අමුණුගම විල්පිට සමරතුඟු ආරච්චිට අයත් ප්‍රවේණි ඉඩමකි. ඔහුගෙන් පසු එම ඉඩම ඔහුගේ පුත්‍ර වූ ආරච්චිටත් බැනාටත් කරමාරුවට ලබා දී තිබේ. ආරච්චිල විසින් තමාට ලැබුණු පංගුව කොටස් දෙකකට බෙදා එක් පංගුවක් කන්නානමටත්, අනෙක් පංගුව තම නැගෙනිය වූ කෝන්බිහාමිටත් පවරා දී තිබේ. ඒ අනුව කාන්තාවක සතු ව වුව ද ඉඩම් හිමිකම හා අයිතිය පැවති ආකාරය පිළිබඳ අවබෝධ කරගත හැකි වේ. කන්නානම විසින් තමාට හිමි වූ ඉඩම් පංගුව හැවන්දෙනියේ ගම්මැතිරාළට පවරා දෙන අතර ගම්මැතිරාළ විසින් තම ඉඩමේ කොටස් ගණනාවක් ගොඩවෙලේ බස්නායක නිලමේට සුදක්සින්නකර ලබා දී තිබේ. එසේ සුදක්සින්නකර දෙනු ලබන ඉඩම් කොටස් අතර පල්ලෙගම දෙනිය කුඹුර බිත්තර අමුණේසරිය, හැවන්දෙනිය කියන කුඹුර බිත්තර අමුණේ සරිය, උඩමිකනුව කුඹුර දෙපාවෙල්ලෙන් පහළට බිත්තර තුන්පැලේ සරිය, මේ පඟුවට අය ඔතු ගන්නා බිත් පඟුව හා මීට අඩුත්තු ගොඩමඩ ගෙවතු ගහකොළ ආදිය වේ. මෙහි සඳහන් ‘සුදක් සින්නකර’ යනුවෙන් අදහස් වූයේ සම්පූර්ණ අයිතියට පවරා දීමයි. ඒ අනුව ඉඩමක් සින්න කිරීමට එනම් සම්පූර්ණ අයිතියට පවරා දීමට හැකියාව සාමාන්‍ය ජනයා අත පැවති ආකාරය ද හඳුනාගත හැකි වේ.

රූප සටහන 1. හැවන්දෙනියේ ගම්මැතිරාළගේ ගම්පත්කඩයෙහි හැවන්දෙනියේ ගම්මැතිරාළට ඉඩමේ අයිතිය පරම්පරාවෙන් හිමි වූ ආකාරය

උඩ ඇඹිලිපිටියේ පදිංචි ජාලන් ආරච්චිල හා ජාගින් ආරච්චිල යන දෙදෙනා විසින් නාරද්දාව ගමේ වැව අසල පන්සලට එකී ගම පරිත්‍යාග කිරීමට අදාළ පූජා පත්‍රයක් හමු වී තිබේ.

“ඇඹිලිපිටියේ පදිංචි ජාලන් ආරච්චිල ජාගින් ආරච්චිල යන අපි දෙදෙනා විහිත් අපි දෙන්නාගේ මව්පිය මුතුම් පරම්පරාවේ භුක්ති විඳගත ආ රුක් ප්‍රවේනි වූ නාරද්දාව යන කටු බැඳි ඉඩම් අප විසින් තනා තිබෙන්නා වූ වැව ගාවා පන්සලට වෙන තිරවුල්ව වෙන ලෙස පූජා කිරීමට ඉඩමක් නැති නිසත් එම පන්සලේ වැඩ සිටින වැවුඩත්තේ උන්නාන්සේට ඒ ඉඩම සශ්‍රීක කරවාලා පන්සලට ප්‍රයෝජන ගඩ පුළුවන කී නිසාත් පළමු සඳහන් කළ නාරද්දාව යන ඉඩම් අප විසින් පූජා කරඩ නියම කළ තැන එම වැවුඩත්තේ උන්නාන්සේ විහිත් කිවුවා වැවෙන් වතුර රැගෙන වැඩ කරණ

ලෙස ලැබෙන්නේ ඒ ඉඩම සරු කරාල තමුසේලාට පින් පුරවැඩ පුළුවන. නැත්නම් බැරි කී තැන එම ඉඩම පූජා කරන්නා වූ පළමු නම් සඳහන් කළ ජාගින් ආරච්චිල ජාලන් ආරච්චිල යන දෙන්නට වැවෙන් වතුර ගන්නා හැටියට වචනෙ කම්මුතු කරඩ බැරි නිසා එම දෙන්නත් මෙම වැවුඩත්තේ උන්නාන්සේත් ඒ ප්‍රස්ථාවට මේ ඇඹිලිපිටියේ ගත් දෙකේ විදාන මුහන්දිරම් ලැබී තිබෙන තුංකමේ කෝරළේ මහත්මයා ළඟට ගුහින් මේ කාරණාව කියාලා මීට පිහිටාදාර ලැබිලා නිලමේත් පින් අනුමෝදන් වෙඩි කී තැනේදී එම තුංකමේ කෝරළේ මහත්මයා ඊට කැමතිව එම පල්ලෙගම එවකට ප්‍රදානව හිටිය ප්‍රවේනි කාරයෝ අතරෙන් තෙන්නකෝන් ලියනගෙයි ලියන විදානේ ද රඹුක්කන ආරච්චිල ද සිගප්පුලි ආරච්චිල ද බදන්නා ද කාරිය කරන රාල ද කංකානම් ද යන මෙකී සෑම දෙනම තුංකමේ කෝරළේ මහත්මයා විසින් අඬගස්වාලා මේ කියන නාරද්දාව කියන ඉඩම් වැවේ

ගොඩවානෙන් වතුර අරන් වැව කරලා පංශලට සාංඝිකව ප්‍රයෝජන ගැනීමට උඹලා කැමති ද යන බව තුංකමේ කෝරළේ මහත්මයා විහින් අහපු විට පළමු කී පල්ලේගම ප්‍රදාන අයගෙන් අහපු විට අපි හැම දෙනාම බොහොසේම කැමතිය යන බව කී නිසා....” (ඤාණවිමල 1942: 276-277).

ජාලන් ආරච්චිල හා ජාගින් ආරච්චිල යන දෙදෙනා විසින් නාරද්දාව ගම පන්සලට පරිත්‍යාග කළ විට ස්වාමීන් වහන්සේගේ අදහස වූයේ නාරද්දාව ගම අසල පිහිටි වැව සමඟ ගම ද පූජා කරන්නේ නම් එහි ඉෂ්ටාර්ථය සාධනය වන බව ය. මෙහි සඳහන් ආකාරයට නාරද්දාව යන කටු බැඳි ඉඩම වැව ගාවා පන්සලට ජාලන් ආරච්චිල, ජාගින් ආරච්චිල යන දෙදෙනා විසින් පරිත්‍යාග කරන්නේ ඔවුන්ගේ අයිතියෙන් පැවති නිසා ය. පන්සලට ප්‍රදානය කිරීමට වෙන නිරවුල් ඉඩමක් නැතැයි මෙහි සඳහන් කර ඇත. එයින් අදහස් වන්නට ඇත්තේ මෙම ඉඩම අසල ම පන්සල පිහිටා තිබූ නිසා ඉඩමේ සීමා මායිම්වල ගැටලුවක් පැන නොනැගෙන බව ය. පන්සලට ආසන්න ම ඉඩම පන්සලට පූජා කිරීමෙන් එකී ගැටලුකාරී තත්ත්වයන් බොහෝ දුරකට සීමා කරගත හැකි ය. මෙහි සඳහන් ආකාරයට ඉඩම් හා පන්සල් අසල ම ‘වැව’ පිහිටා ඇතත් එහි අයිතිය ජාලන් ආරච්චිල හෝ ජාගින් ආරච්චිලට නැත. එහෙත් හික්ෂුවගේ අදහස ‘වැව’ නොමැති ව ඉඩමෙන් ප්‍රයෝජනයක් නොමැති බව ය. ජාගින් ආරච්චිලටත් ජාලන් ආරච්චිලටත් ‘වැව’ සම්බන්ධ ව හා වැවෙන් වතුර ගන්නා ලෙස අවසරයක් ලබා දීමට නොහැකි වූයේ වැව ඔවුන් සන්තකයේ නොතිබුණු නිසා ය. මේ හේතුව නිසා ම මේ සම්බන්ධ යහපත් තීරණයක් ගැනීමට දෙදෙනාට ම ඇඹිලිපිටිගත් දෙකේ මුහන්දිරම් වූ තුංකමේ කෝරළේ මහත්මයා හමු වීමට සිදු වේ. තුන්කෙමේ මුහන්දිරම් මීට කැමති වුවත් සමකාලීන යුගයේ පැවති නිත්‍යනුකූල ක්‍රමවේදය ක්‍රියාවට නැංවීමට ඔහුට සිදු වේ. ඒ නිසා ය, ඔහු විසින් පල්ලෙගම එවකට ප්‍රදාන ව සිටිය ප්‍රවේණිකාරයන් සය දෙන ගෙන්වාලන්නේ. තෙන්නකෝන් ලියනගෙයි ලියන විදානේ ද, රඹුක්කන ආරච්චිල ද, සිගප්පුලි ආරච්චිල ද, බදන්නා ද, කාරිය කරවන රාල ද, කංකානම් ද වැව ප්‍රවේණි ව භුක්ති විඳි එන්නේ ය. ඔවුන්ගේ කැමැත්ත ද ලැබුණු පසු වැව සමඟ ගම් ඉඩම් පරිත්‍යාගය සම්පූර්ණ කර ගැනීමට ජාලන් ආරච්චිලටත්, ජාගින් ආරච්චිලටත් හැකියාව ලැබේ. ඒ අනුව සමකාලීන යුගයේ සාමාන්‍ය ජනයා අත පැවති ඉඩම් අයිතියෙහි හා

භුක්තියෙහි ප්‍රබලත්වය පැහැදිලි කර ගැනීමට හැකි වේ. වලල්ගොඩ විහාරයේ පූජා පත්‍ර 1හි වලල්ගොඩ නවරත්න පොඩ්ගෙයි බස්තියන් උපාසක විසින් වලල්ගොඩ විහාරයට සිදු කෙරෙන ඉඩම් ප්‍රදානයක් පිළිබඳ ව දක්වා තිබේ.

“ශ්‍රී සුද්ධ ශකරාජ වර්ෂයෙන් එක්වා දහස් සිය අනුභයට පැමිණි මෙම වර්ෂයෙහි උදුවක් මස අව ජලවක් ලණ බුදු දිනට ලියන වගනම් සබරගමු දිසා බදු කොළොන්නා කෝරළේට අයිති වලල්ගොඩ ගමේ වසන නවරත්න පොඩ්ගෙයි බස්තියන් උපාසකයා යන මා විසින් කායවැයම් කොට අස්වද්දන ලද කටු කැපුවාවේ අනුගත ලියද්ද තරම් දොළොස් කුරුණියේ වපසරිය ද වත්තෙන් පොල්ගස් දෙකක් ද එළදෙනක හා මී දෙනක් ද යන මෙකී පූජා වස්වස්තු ශ්‍රී සද්ධර්මවර චක්‍රවර්ති සර්වඥ රාජෝත්තමයාණන් වහන්සේගේ ධාතුප්‍රතිමා ආදීන් අතිශෝභාමත් සතර දිගින් එලඹෙන සංඝ සන්තිපාත ඇති මෙම ගම විහාරස්ථානයට පූජා පිණිස බුදුන් උදෙසා ‘මතු මම ස්වර්ග මෝක්ෂ සම්ප්‍රති ප්‍රතිලාභය සිද්ද වේවයි යන උදාරතර චිත්තද්දපාසයෙන් බුදුන් උදෙසා පූජා ලෙමි. මෙහි පින් සියලු ශක්‍ර බ්‍රහ්මාදි සියලු දෙවියන්ට හා රාජාතිරාජ ප්‍රසස්ත ප්‍රවර රාජ වූ අපගෙ දෙව ස්වාමී දරුවානන් වහන්සේ ඇතුළු වූ සියලු දෙනාටම සිද්ධ වේවා.” (ඤාණවිමල 1942: 287).

ඔහුගේ විරියයෙන් අස්වද්දන ලද කටු කැපුවාවේ අනුගත ලියද්ද දොළොස් කුරුණියේ වපසරිය ද, වත්තෙන් පොල් ගස් දෙකක් ද, එළදෙනක හා මී දෙනක් ද වලල්ගොඩ විහාරයට පරිත්‍යාග කිරීමේ හැකියාව පැවතියේ එම ඉඩකඩම්වල අයිතිය උපාසක තැන අත පැවති නිසා ය. වලල්ගොඩ විහාරයට ම අයත් අංක 2 දරණ පූජා පත්‍රයේ එක් විහාරයට ම කපලැල්ලේ කුඩා මුහන්දිරම් නහින වේලාවේ පූජා කරන ලද ඉඩම් ප්‍රදානයක් පිළිබඳ සඳහන් කර තිබේ.

“කපලැල්ලේ කුඩා මුහන්දිරම් මහත්මයා විසින් නහින ප්‍රස්තාවේ දී වතුකන්දාවේ කුඹුරේ ඩරාඬෙන් වී පැලක වපසරිය ද වැලකඬේ යායෙන් හේන් දහසක් ද මීට මායින් නැගෙනහිරින් කොළොන් ගහ ද, උතුරු දිගින් ගිවුළු ගහ ද බස්නාගුරින් නැමි කෝමේ ද දකුණු දිගින් දඹගහ ද යන මේ මායින් තුළ මේ හේන්යාය වලල්ගොඩ විහාරයට පූජා කළා ය” (ඤාණවිමල 1942: 287).

මුහන්දිරම් මිය යන අවස්ථාවේ මෙම ඉඩම් වලල්ගොඩ විහාරයට පූජා කිරීමට හැකියාව පැවතියේ එකී ඉඩම්හි අයිතිය මුහන්දිරම් තැනට පැවති නිසා ය.

ක්‍රි. ව. 1669 එමල්දෙණිය විහාරයට කළ පූජාවකට අදාළ පූජා පත්‍රයක (වනරතන 2008: 62-63) සාමාන්‍ය ජනතාව සතු වූ ඉඩම් විකිණීමේ හැකියාවත්, මිල දී ගැනීමේ හැකියාවත් පිළිබඳ තොරතුරු අනාවරණය කෙරෙයි. පූජා පත්‍රයේ සඳහන් කරන ආකාරයට එලමල්දෙණියෙ මන්නෙහෙගෙ පුතාත්, ජුවේ, බබේ යන තිදෙනා ප්‍රවේණිගත ඉඩමක් විකිණීමට තැත් කරති. විකිණීමට නියමිත ඉඩම කුරක්කන් අමුණු දෙකක් පමණ වූ වත්තකි. මෙකී ඉඩම කොටගල කංකානම් ආරච්චිත්, මහගම සිත්තර නයිදේත්, එලමල් දෙණියෙ මහගමගෙ අනගි අප්පුත් යන තුන් දෙනා සහ වෙනත් කිහිප දෙනෙකුත් එකතු ව මිලයට ගන්නේ රිදී 78කට ය. මෙසේ රිදී 78කට මිලයට

ගන්නේ සාමාන්‍ය වැසියන් කිහිප දෙනෙකු ය. එනිසා සාමාන්‍ය ජනයා සතු ඉඩම් විකිණීමේ හැකියාවත්, ඉඩම් මිල දී ගැනීමේ හැකියාවත්, ඉඩම් ප්‍රදානය කිරීමේ හැකියාවත් පිළිබඳ ව සමකාලීන සමාජයේ පැවති තත්ත්වය අවබෝධ කර ගැනීමට හැකියාව ලැබේ. නැති බැරිකම් ඇති වූ අවස්ථාවේ පන්සලේ ගණින්නාන්සේ මුදල්, වී, රෙදි දීමෙන් සැලකූ විට හිලවූ වශයෙන් ඉඩම් කොටස් කිහිපයක් පරිත්‍යාග කරන ලද සාමාන්‍ය වැසියකු පිළිබඳ ව කපුදුව ශ්‍රී මහ බෝධි විහාරයට හිලවූ පිණිස කළ පූජා පත්‍රයක සඳහන් වේ.

“ගඟබඩ පත්තුවට අයිති පියද්දේ පදිංචි විල්පිට රණවිර වන මට බොහෝ සේ ආසාවක් පැමිණ කෑම, ඇඳීම දෙක පමණක් නැතිව පසුවන අතර පියද්දේ පන්සලේ පොරොත්තු බත්ගම උන්නාන්සේ මට වී මල්ලක් සහ කාසි සිලිං නවයක් ද, රෙදි තුන්රියන් භාගයක් දී උපකාර කළ නිසා ඊට කුතෝපකාර පිණිස ද මට කුසල් ලබන පිණිස ද අබයවික්‍රම සමරනයක තෙල්මඩුවේ ආරච්චි යන දෙන්නා එක්ව මිලදී දෙගොල්ල එක්ව බුක්ති විඳ එන ලාවල්ලා ගහවත්තේ මට අයිති කොටස් මුල් බත්ගම උන්නාන්සේට මවිසින් පූජා කළා ඇත.” (වනරතන 2008: 64-65).

මෙහි සඳහන් ආකාරයට මෙම ප්‍රදානය සිදු කෙරෙන්නේ පියද්දේ පදිංචි විල්පිට රණවිර නැමැත්තා විසින් ය. ප්‍රදානය කළ ඉඩම අබයවික්‍රම සමරනයක තෙල්මඩුවේ ආරච්චි යන දෙදෙනා එක් ව මිලදී ගැනීමටත් ප්‍රදානය කිරීමටත් පැවති හැකියාව පැහැදිලි වේ. එකී මිල දී ගැනීම අයිතිය සහිත ව ලබා ගැනීමකි. මිල දී ගැනීමෙන් ‘අයිතිය’ හිමි කර නොගත්තේ නම් ගණින්නාන්සේට ඉඩම් කොටස පරිත්‍යාග කිරීමේ හැකියාවක් විල්පිට රණවිරයන්ට හිමි වන්නේ නැත.

ක්‍රි. ව. 1757 දී පමණ කඩවැඩුම යන ගමෙහි පදිංචි බමුණුගෙයි පිලිප්පු, පුංචි අප්පු කන්කානම්ගෙයි දිමිගු, ලොකුගෙයි ක්ලාස් යන තිදෙනා විසින් ඕලංදක්කාර මුදලෙන් රිදී පනහකට ඉඩමක් විකිණීම පිළිබඳ සඳහන් කර තිබේ (වනරතන 2008: 68-69). මෙම ඉඩම පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට පැමිණි ඉඩමකි. ඉඩම ‘ක්‍රයසින්න කොට’ මිල දී ගන්නේ වික්‍රමසිංහ මුහන්දිරම් මහත්මයා, අබය ගුණවර්ධන කන්කානම, අපරාක්කේ විදානේ ඇතුළු පිරිස ය. මෙහි ‘ක්‍රය සින්න’ යනු ‘සීනක්‍රය’ යන අදහසයි. “මිල දී ගෙන තැන්පත් කිරීම” යන අදහස එහි වෙයි. ‘කනු ඉස් ප්‍රවේනි’ පැවත එන මෙම ගම හරියේ තිබෙන හේන් බිම වාසි අතුරෙන් තුන් බෝධියට ගොදුරු පෞර්ණිකෙන් මුඩු බිම්වාසිය මුන්නැලි එක හමාරක පමණ ඉඩම ක්‍රය සින්නෙ අතමුදලට අරන්....” (වනරතන 2008: 68-69). මෙහි ‘කනු ඉස් ප්‍රවේනි’ යනුවෙන් දැක්වූයේ ඉඩමට පැවති අයිතිය ප්‍රකාශ කිරීමකි. ඒ අනුව සාමාන්‍ය ජනතාව සතු ඉඩම් විකිණීමේ හැකියාවත්, මිල දී ගැනීමේ හැකියාවත්, ප්‍රදානය කිරීමේ හැකියාවත් පිළිබඳ ව නිවැරදි අවබෝධයක් ලබාගත හැකි ය.

උඩරට ඉඩම් භුක්ති ක්‍රමය තුළ කාන්තාව දායකත්වය සහ එහා න්‍යායික වැදගත්කම

මූලාශ්‍රයාගත සාධකවලට අනුව තමා වෙත දේපළ පවරා ගැනීමටත්, තමා සතු දේපළ පුද්ගල විෂයෙහි පමණක් නො ව ආගමික ආයතනවලට පැවරීමටත්, ඉඩම්

විකිණීමටත්, මිල දී ගැනීමටත් කාන්තාව සතු ව පැවති අයිතිය හෙළිදරවු වේ. ක්‍රි. ව. 1795 දී පමණ අප්පුහාමි නැමැත්තා විසින් සිය මව වූ කිරිහාමිගෙන් ලද ඉඩකඩම් සිය දියණිය වන ටිකිරි එතනාටත්, මුණුබුරා වන අප්පුහාමිටත් භාරකාරත්වය පැවරීම පිළිබඳ ව තොරතුරු අනාවරණය වී තිබේ (ලෝරි ගැසටියර් 2014: 43). මෙම ඉඩම පවරා දීමේ දී ඉඩම් ප්‍රදානය ලබන ටිකිරි එතනාට කිසියම් නියෝගයකට යටත් ව සිය ප්‍රදානය භාර ගැනීමට සිදු ව ඇත. එනම් පුත් අප්පුහාමි විසින් සිය මිත්තණියට උපකාරාදිය කළ හොත් ගොලුවැද්දිය නම් කුඹුරු ඉඩමෙන් ලාස් 05ක් ඔහුට පරවේණියට ලබා දිය යුතු බව ය. මෙම ඉඩම් අප්පුහාමිට ලැබෙන්නේ සිය මව වූ කිරිහාමිගෙනි. ඒ අනුව කිරිහාමි සතු ව පැවති ඉඩම් අයිතිය හා පරපුරට අත්පත් කරදීමේ හැකියාව පිළිබඳ ව අදහසක් ගොඩනගා ගත හැකි වේ. ඊට අමතර ව මෙම ඉඩම් සිය පුතුට ලබා දුන් පසු ඔහු විසින් මෙම ඉඩම් නැවතත් කාන්තාවක් අතට පත් කොට ඇත. එනම් සිය දියණිය වන ටිකිරි එතනාට ය. ඒ තුළින් සිය දියණියට පියාගෙන් ලද ඉඩමහි අධිකාරීත්වයක් ගොඩනැගී තිබේ. ඉඩම් හිමි වන්නේ භුක්තියට නො ව අයිතියට ය. එමගින් කාන්තාව සතු ඉඩම් අයිතිය පිළිබඳ ව යම් අදහසක් ගොඩනගා ගත හැකි වේ.

බරගම රාළ විසින් තම මිණිබිරිය වූ පුංචි එතනාටත්, තම දියණිය වූ කිරිමැණිකාටත්, ඇගේ පුතුන් දෙපළටත් ඉඩම් පරිත්‍යාග කිරීම පිළිබඳ ක්‍රි. ව. 1814ට අයත් ලේඛනයක සඳහන් කර තිබේ. මීට අමතර ව උඩගබඩා නිලමේ පදවිය දරන්නා වූ දෙහිගම නවරත්න අතපත්තු වාසල මුදියන්සේ රාළහාමි විසින් සිය දේපළ පවරා දීමේ දී එම දේපළ පවරාගන්නා අය අතර කාන්තාවක් ද වේ.

“උඩගබඩා නිලමේ පදවිය කරවන දෙහිගම නවරත්න අතපත්තු වාසල මුදියන්සේ රාළහාමි විසින් යහපත් චේතනාවෙන් හා මෙලොව පරලොවහි පින් රැස්කිරීමේ පරමාධ්‍යාගයෙන් පොදුවේ භුක්ති විඳින ලද්දා වූ ගොඩමඩ දේපළ පවරා දෙනු ලබන වගනම්:-

මා විසින් උඩුනුවර ගඟ පළාතේ මී වතුරේ පිහිටි අමේපමුල්ල තුන්පැල් පස් ලාහ පඩිකාර ලේකම් මහත්තයාට දී ඇත. මා විසින් යටිනුවර ගඟ පළාතේ ගන්නේගොඩ පිහිටි ගොඩ වැවල දෙ පැල් පස්ලාහද පඩිකාර ලේකම් මහත්තයාට දී ඇත. මා විසින් පෙර කියන ලද ගන්නේගොඩ පිහිටි වැල් දෙපැල ලොකු බණ්ඩාට දී ඇත. මා විසින් මහකුඹුර එක් පැල වෛරෝඩි මැණිකේට දී ඇත.... මා විසින් එකී රට උඩුවාවල පිහිටි මුකුන්දෙනිය පස් පැල සහ බෝතොට යායේ කුඹුර ලාස් දහසක් වලවේ කුමාරිහාමිට දී ඇත. මා විසින් ඌව දිසාවේ උඩුකිඳ ආසනයේ පිහිටි අලුත් හතළිස් තුනක වපසරිය ඇති ගොඩ මඩ හා ඊට අනුශාංගික සියල්ල පඩිකාර ලේකම් මහත්තයාම දී ඇත්තේ ය. මා විසින් එසේම එම දිසාවන්ගේ පිහිටි උඩුබදන අමුණු හැත්තෑ පහක් හා ඊට අයත් සියලු ගොඩ මඩ ගේ දොර ගහකොළ ආදියත් වෛරෝඩි මැණිකේට දෙන ලදී. නුඹලා සියල්ලෝම පිරිමි දරුවන් හතරදෙනාම මගේ ආදරණීය ලේලිය වන මාගේ ඇසක් බඳු වූ දයාබර වූ වෛරෝඩි මැණිකේට මා ජීවත්ව සිටින කල්හි ඔබ මා හට උපකාර කරන්නේ යම් සේ ද එසේම උපකාර කළ යුතු වන්නේ ය. ඔබ උපකාර නොකරනු ලබන්නේ නම් වෛරෝඩි මැණිකේ වෙත මෙහි දෙනු ලබන්නා වූ ද දී ඇත්තා වූද දේපළ ඔබ වෙතින් ආපසු ගැනීම වෛරෝඩි මැණිකේට බලය ලැබේ. සන්නස් තල්පත් ඉඩම් හාණ්ඩ සහ සියලු

නිශ්චල හා වංචල දේපල ආපසු ලබාගැනීමට වෛරෝඩි මැණිකේට දයාන්විත භාවයෙන් යුතුව පළමුවත් දෙවනුවත් තෙවනුවත් මින් බලය පවරනු ලැබේ. එසේම වැඩිමහල් පුත්‍රයා හෝ දෙවැනි පුත්‍රයා හෝ ඊළඟ පුත්‍රයාගේ බාල පුත්‍රයා වූ නුඹලා හෝ නුඹලාගේ දරුමුණුපුරන් හෝ එකී වෛරෝඩි මැණිකේට යම් අර්බුදයක් පැන නැගුව හොත් ඔවුන් සියල්ලෝම නරකාදියක වේවයි තුන්වරක් සාප කරමි. ඇය විසින් පංචශීල ගුණයෙන් බැදී දිවුරා සිටීමෙන් පසුව වෛරෝඩි මැණිකේට කිසිදු අනර්ථයක් නොවේවායි තුන්වන වරටත් ප්‍රකාශ කරමින් මෙම ප්‍රදානය කරන ලද්දේමි. පිරිමි දරුවන් හතරදෙනාට මෙම ප්‍රදානය වෙනස් කරන්නට බෙදන්නට ගන්නට හෝ දෙන්නට කවරාකාර වූ අයිතිවාසිකමක් නැත්තේ ය. වෛරෝඩි මැණිකේට බලය ඇත්තේය.....” (ලෝරි ගැසටියර් 2014: 215-216).

කාන්තාවන් කිහිප දෙනෙකුටත්, පිරිමි දරුවන් කිහිපදෙනෙකුටත් ඉඩම් ප්‍රදානය වී ඇති අතර වැඩිම ඉඩම් ප්‍රමාණයක් ප්‍රදානය වී ඇත්තේ වෛරෝඩි මැණිකේට ය. වෛරෝඩි මැණිකේ යනු දෙහිගම අතපත්තු වාසල මුදියන්සේ රාලහාමිගේ ලේලියයි. මෙකී ඉඩම් ප්‍රදානයේ දී වෛරෝඩි මැණිකේට ඉඩම් හා සම්බන්ධ කිසියම් අධිකාරී බලයක් ද පැවරී ඇති බව ලේඛනය තුළින් පෙනෙන්නට තිබේ. එනම් ඉඩම් ලද සියලු දෙනා ම වෛරෝඩි මැණිකේට උපකාර කළ යුතු බවත් එසේ නොකළ හොත් සියලු දේපල නැවත ලබා ගැනීමට වෛරෝඩි මැණිකේට බලය ඇති බව ය. එසේ ඉඩම් හා සම්බන්ධ ව ලබා දෙන ලද සන්නස්, තල්පත්, ඉඩම් භාණ්ඩ සහ නිශ්චල-වංචල දේපල, ආපසු ලබා ගැනීමට වෛරෝඩි මැණිකේට තෙවරක් බලය ලබා දී තිබීමෙන් කාන්තාව සතු ව ඉඩම් සම්බන්ධ අධිකාරී බලය පැහැදිලි වේ. වෛරෝඩි මැණිකේගේ ඉඩම් හා සම්බන්ධ අධිකාරී බලයට භානියක් කළ කෙනෙක් ඇත්නම් හෙතෙම නරකාදියක ඉපදෙන බව දක්වා තිබීමෙන් කාන්තාව සතු ඉඩම් අයිතියෙහි ස්ථාවරත්වය පැහැදිලි වේ. මෙම ඉඩම් හා සම්බන්ධ ප්‍රදානය වෙනස් කරන්නට කිසිවෙකුට අයිතිය පවරා නැතත් එකී අයිතිය ද වෛරෝඩි මැණිකේ සතු ව ඇත. මේ අනුව ප්‍රදානය කළ ඉඩම්වල ප්‍රදානයේ ස්වභාවය පවා වෙනස් කරන්නට කාන්තාවට බලය හිමි කර දී තිබුණු ආකාරය පිළිබඳ අදහසක් ගොඩනගා ගත හැකි වේ. මෙම තල්පතින් කාන්තාව සතු ඉඩම් අයිතිය හා භුක්තිය පිළිබඳ තවත් වැදගත් අදහස් රැසක් ඉදිරිපත් කෙරෙයි. තල්පතේ සඳහන් කරන ආකාරයට වාසල මුදියන්සේට සිය උරුමයෙන් ලැබුණේ ගන්නෝරුවේ අමුණු 03ක් වූ මහකුඹුර සහ එක් පැලක් වූ කඩිති අංග වේ. මවගේ උරුමයෙන් උඩබැද්ද ගමේ බුළුවතුර පස් අමුණක් ද පුරන්වේ හත් අමුණක් ද කටුවේ කුඹුර හය පැලක් සහ උරුදවත්ත අමුණු පහක් විය. මේ අනුව මාපිය උරුමයෙන් ලද සම්පූර්ණ දේපල ප්‍රමාණය අමුණු 20යි පැල් 07කි. මෙම ඉඩම්වලට තම සහෝදරයා හෝ ඔහුගේ දරුවන් ආරවුල් කළ හොත් දේපල දෙකට බෙදීමේ වරදක් නැත. එහෙත් උකස් කොට තිබී තමා විසින් බේරා ගන්නා ලද දේපළ, කුඹුරු වතුපිටිවල සියලු අයිතියත්, මහාවාසලෙන් හා රජයෙන් ලද කොටස් මෙන් ම දෙමාපිය උරුමයෙන් නිත්‍යනුකූල ව ලැබෙන කොටස යන මේ සියලු දේපලවල අයිතිය වෛරෝඩි මැණිකේට අයිති විය යුතු ය. මේ අනුව සහෝදර පාර්ශ්වය අතර හුවමාරු වූ ඉඩකඩම් විෂයෙහි තිබූ අධිකාරී බලයට වඩා වැඩි අධිකාරී බලයක් ලේලිය වූ වෛරෝඩි මැණිකේට හිමි වූ තිබූ ආකාරය අවබෝධ කරගත හැකි වේ.

මේ තුළින් සමකාලීන යුගයේ දී කාන්තාව සතු ව ඉඩකඩම් විෂයෙහි පැවති අධිකාරත්වය පිළිබඳ පැහැදිලි අවබෝධයක් ලබාගත හැකි ය.

මහනුවර යුගයේ දී පුරුෂයන්ට පමණක් නො ව කාන්තාවන්ට ද ඉඩම් අයිතිවාසිකම් සම ව තිබූ බවට සාක්ෂ්‍ය රැසක් යුගයට අදාළ මූලාශ්‍රය හඳුනාගත හැකි වේ. මූලාශ්‍රයාගත සාධකවලට අනුව සමකාලීන යුගයේ කාන්තාවන් යම් යම් අවස්ථාවල පුද්ගල විෂයෙහි පමණක් නො ව ආගමික ආයතනවලට ද දේපල පැවරීම් පිළිබඳ තොරතුරු ලබාගත හැකි වේ. එසේ ප්‍රදානය කිරීමට කාන්තාවන්ට හැකි වූයේ අනිවාර්යයෙන් ම ඔවුන් සතු ව දේපල අධිකාරිය පැවති හෙයිනි. තංගුයායේ පිහිටි ‘කිල්කුට්ටන්දරේ කුඹුර’ මුල දී කහදාවේ සෙනරත් මුදියන්සේ විසින් කඳුරු පොකුණේ විහාරස්ථානයට පූජා කරන ලද අතර මෙය කටවවනයෙන් කළ පූජාවක් බැවින් මුදලිතුමාගේ අභාවයෙන් පසු එම ළමාතැනී විසින් පූජා පත්‍රයක් සහිත ව පූජා කිරීම පිළිබඳ ව කඳුරුපොකුණේ විහාරස්ථානයට අයත් පූජා පත්‍රයක සඳහන් වී තිබේ.

“කහදාවේ සෙනරත් මුදියන්සේ විසින් ගිරුවා පත්තුව බඳ කහවත්තේ තානායමට අඩුත්තු තන්ගල්ල යන ගම් හරියෙන් කපා සැ දෙවි ‘කිල්කුට්ටන්දරේ’ යන මූලන තුරන් වී හතමුණේ වපසරිය සකල ජනානන්ද කරවු කඳුරු පොකුණේ විහාරස්ථානයට.... වර්ෂ හැටදෙකේ දී පූජා කරමි. සේන්ද්‍ර කරගත් ඒ මූලන දූතට හතර අවුරුද්දක් මුළුල්ලෙහි ඔත්පින්නයක් නැතිව බුක්ති විඳගෙන එන ප්‍රස්තාවට වරක් කී මුදියන්සේ රාලහාමි කාලත්‍රයා වූ හෙයින් එම මුදියන්සේ රාලහාමියේ ළමා එතනි.... මා විසිනුත් පූජා කරමින්....” (වනරතන, 2008: 65-66).

මෙහි සඳහන් ආකාරයට ඉඩම් ප්‍රදානය ලිඛිත ව පූජා පත්‍රයක් සහිත ව ස්ථාවර කිරීමේ හැකියාව ළමාතැනීට හිමි වූයේ ඉඩම සම්බන්ධ ව ඇය සතු ව පැවති අධිකාරී බලය නිසා ය. ස්වාමිපුරුෂයාගේ මරණයෙන් පසු ව ඉඩමේ නීත්‍යානුකූල අයිතිය බිරිඳ සතු වීම මහනුවර සම්ප්‍රදාය විය. එනිසා ය, ඇය ස්වාමියාගේ කටවවනයෙන් වූ පූජාවට නීත්‍යානුකූල භාවයක් ගෙන දෙන්නේ. එනිසා මේ තුළින් සමකාලීන යුගයේ කාන්තාව සතු ව පැවති ඉඩම් අධිකාරිය පිළිබඳ අදහසක් ගොඩනගාගත හැකි වේ.

වඳ ස්ත්‍රියක වූ ලොකු මැණිකේ විසින් ස්වකීය වංචල-නිශ්චල දේපළ ස්වකීය පුරුෂයාට ප්‍රාණ භුක්තියත්, උපකාර කරන සිය සොයුරියට අයිතියත් සහිත ව කළ ප්‍රදානයක් පිළිබඳ දක්වා තිබේ. ප්‍රාණ භුක්තිය යනුවෙන් මෙහි අදහස් වූයේ ස්වාමියා ජීවත් වන තාක් කල් ඉඩම භුක්ති විඳිය හැකි බව ය. එහෙත් සිය ස්වාමියාගේ මරණයෙන් අනතුරු ව එකී ඉඩමේ සම්පූර්ණ අයිතිය සිය සොහොයුරියට හිමි වේ. තමාගෙන් පසු ඉඩමේ අයිතිකාරත්වයට දරුවන් නොසිටින විට සිය සහෝදරියට දේපල හිමිකාරත්වය පැවරීමට ලොකු මැණිකේට හැකියාව ලැබුණේ එම ඉඩම සම්බන්ධ නිරවුල් අයිතියක් ඇය සතු වූ නිසා ය. ඇරැපොල කෝරළේ මහත්මයා විසින් අනියම් බිරිඳකගේ දරුවකු ලෙස සිතිය හැකි ඩිංගිරි මැණිකාට සිය බූදලයෙන්

කොටසක් වෙන් කිරීම පිළිබඳ හන්දුකන්ද කෝණාර රණසිංහ ගම්පත්තකයෙහි ද දක්වා තිබේ.

“ඇරපොල කෝරලේ මහත්මයා කියන මා විසින් ලියවා දෙන ගම්පත්තයේ වගනම්... මා වෙනුව උපන් සිංගිරි මැණිකාට පෙළවාසියක දුන්නෝතින් මට අයිති රණසිංහ මුදලිගමෙන් බෝගහ කුඹුරෙන් වී පහලොල්ලහක් හරිය දැවැද්ද පිණිස අයිතිකර දුන්නා ඇත. එසේ පෙළවාසියක දෙන්න බැරිවෙලා ගමේම පොරොත්තුවෙලා සිටියොත් මට අයිති සෑම ගම්වලින්ම කොට්ඨාසයක් ඉහතකී සිංගිරි මැණිකාටත් හිමි ය. අයිති ය” (ඥාණවිමල, 1942: 82-83).

මෙහි සඳහන් ආකාරයට සිංගිරි මැණිකා ඇරපොල කෝරලේ මහත්මයාගේ අනියම් බිරිඳකගේ දරුවෙකි. ඇය කිසියම් දිනක විවාපත් වුව හොත් ඇයට හිමි දැවැද්ද ලෙස ලැබෙන්නේ බෝගහ කුඹුරෙන් පහලොල්ලාහක ප්‍රමාණයකි. එහෙත් ඇයට පෙළවාසියක් කර ගැනීමට නොහැකි වුවහොත් ඇරපොල කෝරලේ මහත්මයාට හිමි සෑම ගම්වලින් ම කොටසක් ඇයට අයිති වන බව ගම්පත්තකයේ සඳහන් කොට තිබේ. මේ අනුව කාන්තාව ඉඩම් භුක්තිය විෂයෙහි ලබාගෙන සිටි තැන පිළිබඳ ව නිරවුල් අදහසකට එළඹීමේ හැකියාව පවතී.

උඩසියපත්තු වේ බැද්දේ දොරලියද්දේ ඉඩම් ගෙදර ජයතුහාමි විසින් තමාගේ ලේලිය වන සිංගිරි මැණිකාට ඉඩම් පවරා දීමක් පිළිබඳ ව ක්‍රි. ව. 1793ට අයත් තල්පතක දක්වා තිබේ (Lawrie 1896: 218). හෙලගල්ලේ කුඹුර, බින්නේ කුඹුර, අංගේමුල්ලේ හේන, දිවුලේ හේන, කලුකැලේ හේන, ඊරියබේරේ හේන, අටුවගාව හේන, හියබලාගහමුල හේන, කළු කැලේ හේන, පින්නකැටිය හේන, ගලැඩපිටියේ හේන, වැවුල්බොත් හේන, මාරසිංහයලැතැන්නේ හේන, සහ වැවගාව හේන ආදී ඉඩම් ද, පිංවා ගම්මැහේට උපසත්තාර කිරීමෙන් ලත් ඉඩම් ද, ඉරුගත්භාමිගෙන් මිලට ගන්නා ලද නුනු කැට වලේ හේන ද, ලේලිය වන සිංගිරි මැණිකාට පවරා දී තිබේ. මෙම තල්පතින් පැන නැගෙන වැදගත් ම කාරණය නම් යමෙකුට උපකාර කිරීමෙන්, සහ මිල දී ගැනීමෙන් ඉඩම් අයිතිය හිමි කර ගත හැකි වූ බව ය. මෙම සියලු ඉඩම් ප්‍රදානය වන්නේ කාන්තාවකට ය. එනිසා කාන්තාව ඉඩම් හා සම්බන්ධ අධිකාරී බලයක් හිමි කර ගෙන තිබේ. සිංගිරි මැණිකා සතු ඉඩම්වලට කිසිවෙකුටවත් අවුලක්, උද්ධරණයක් කළ නොහැකි ය. මෙම ඉඩම් සිංගිරි මැණිකාට පරම්පරා අයිතියට හිමි කර දී ඇත. උඩුගම මැණික්රාළ විසින් ඔහුගේ බාල සහෝදරිය වන කිරිමැණිකාහට ඉඩකඩම් රැසක් පරිත්‍යාග කිරීම පිළිබඳ ව ක්‍රි. ව. 1797 වර්ෂයට අයත් ලේඛනයක සඳහන් වේ (Lawrie 1896: 363-364). ප්‍රදානය වූ දේපල අතර පොල්ගස් 9කින් ද, කොස් ගස් හතරකින් ද, ගම්මිරිස්වැල් හයකින් ද, නුගේදෙණිය ලාස් 16කින් ද, සමන්විත උඩගම්මැද්දේ ගෙදර වත්ත සහ ගෙදර වත්ත නැමැති ඉඩම ද වේ. මෙකී ඉඩම් උඩුගම මැණික්රාළ විසින් ඔහුගේ බාල නැඟණියට පරිත්‍යාග කරන්නේ අත ලෙව කෑමෙනි. පල්කඩගේ කුමාරිභාමි ඇගේ මස්සිනා වූ උඩබොකළවල දුග්ගන්නාරාළ වෙතින් අටලහකුඹුර තැගි ලද බවත් දුක්ගන්නාරාළගේ මව මෙම පැවරීමට විරුද්ධ වූ බවත් ක්‍රි. ව. 1737 තල්පතක සඳහන් වේ. මෙකී කාන්තාවගේ විරුද්ධත්වය නිසා ඇගේ ස්වාමිපුරුෂයා විසින් මෙම ඉඩම ඇයට හා

ඇගේ දරුවන්ට දෙන අතර මෙම දීමනාව සනිටුහන් කිරීම සඳහා ඇයගේ අත් ලෙව කෑ බව දක්වා තිබේ. මේ අනුව 'අත ලෙව කෑම' යනු ඉඩම් අයිතිය ලබා දීම පිළිබඳ සංකේතාත්මක නිරූපිතයක් විය හැකි ය. ඇතැම් විට කාන්තාවන්ට ඉඩම් ලබා දීමේ දී සම්මත ක්‍රමවේදයක් ලෙස මෙය භාවිත කළා ද විය හැකි ය.

කාන්තාව සතු වූ ඉඩම් පැවරීමේ බලය

මහනුවර රාජධානි සමයේ කාන්තාව සතු ඉඩම් භුක්තිය පිළිබඳ විමසීමේ දී කාන්තා අයිතියෙහි පැවති ඉඩම් තවත් කාන්තාවකට පැවරීම් පිළිබඳ නිදර්ශන රැසක් ලැබේ. වලගමගේ පුංචි එතනා විසින් තමා දිළිඳු තත්ත්වයට හා පීඩාවට පත්වීම නිසා තමා සන්තක ඉඩම් විමලධර්මසූරිය රජුගේ අන්තඃපුර කාන්තාවක වූ ඇටිපොල හේරත් මුදියන්සේලාගේ මිනිබිරියක වන අත්තරගම උන්නාන්සේට ප්‍රදානය කිරීම පිළිබඳ ලෝරි ගැසටියරයෙහි දක්වා තිබේ (ලෝරි ගැසටියර් 2014: 71-72). 'වලගමගේ පුංචි එතනා' යනු හේවාහැට අම්පිටියේ සමරතුංග දිසා මහත්මයා හදාවඩා ගත් කාන්තාවකි. ඇය අන්තඃපුර කාන්තාවකට ඉඩම් පරිත්‍යාග කළ බව කීමෙන් සමකාලීන සමයේ ඉඩම් හා සම්බන්ධ ව කාන්තාව සතු වූ අධිකාරී බලය පැහැදිලි වේ. කාන්තා ඉඩම් භුක්තිය හා අයිතිය පිළිබඳ සාකච්ඡා කරන විට කාන්තාවකට තමා සන්තකයේ පැවති ඉඩම් පැවරීමටත්, විකිණීමටත්, අත්සතු කිරීමටත්, අයිතිය තමා සතු කොට තබා භුක්තියට ලබා දීමටත් ස්වාධීන අයිතියක් පැවතුණු බව පෙනේ. විශේෂයෙන් ඉඩම් පැවරීමේ දී සිය ඥාතීන්ට හෝ තමා අභිමත ඕනෑ ම කෙනෙකුට පැවරීමේ අධිකාරීත්වයක් කාන්තාව සතු විය. බොකවෙලරාළගේ දියණිය වූ කිරිමැණිකා විසින් අවසාන දීමනාවක් වශයෙන් සිය මරණ මංචකයේ දී තමාගේ මිණිබිරිය වූ ඩිංගිරි මැණිකාට ප්‍රදානය කිරීමක් පිළිබඳ ව ක්‍රි. ව. 1721ට අයත් ලේඛනයක දක්වා තිබේ (ලෝරි ගැසටියර්, 2014: 160). කළුඑතනා විසින් තමාට අයිති ගොලහේන්වත්තේවල එක් පැල ද, ඊට යාචූ ගොඩමඩ පලතුරු ආදිය ඇයගේ දියණියක වන එතනාට ලබාදෙන්නේ පරවේණි භුක්තිය පිණිස ය (ලෝරි ගැසටියර්, 2014: 160). තල්පතට අනුව ගුණරත් එතනාට එම ඉඩම් ලබා දෙන්නේ අයිතියට නො ව භුක්තියට ය. ඉඩම්වල අයිතිය කළු එතනා ළඟ තබා ගනිමින් ඉඩම් භුක්තියට පැවරීමක් සිදු ව ඇති බව මින් පැහැදිලි වෙයි. ඉඩම් භුක්තියට මෙන් ම අයිතියට පවරන අවස්ථා පිළිබඳ යුගයට අදාළ තල්පත් මඟින් තොරතුරු අනාවරණය කර ගත හැකි වේ. ඉම්හාමිලාගේ ඩිංගිරිහාමි විසින් තමා මෙතෙක් භුක්ති විඳගෙන ආ ඉඩකඩම් සියල්ල මින් පසු තමාගේ ම දියණිය වන මැණික් එතනාට අයිති වන බව ක්‍රි. ව. 1802 අයත් තල්පතක දක්වා තිබේ (ලෝරි ගැසටියර්, 2014: 375). මෙසේ දියණියට ඉඩම් පවරන විට එහි සුරක්ෂිතතාව ද ඇති කරමින් ප්‍රදානය කළ ආකාරයක් දැකිය හැකි ය. "මෙයට ආරවුල් හෝ බාධා කරන්නා වූ සියල්ලන්හට එකී මැණික් එතනා විසින් හතර දේවාලයේ සහ මහ කතරගම දේවාලයේ දී හත්වරක් දිවුරුම් ප්‍රකාශ කළ කල්හි ඉන් එකී මැණික් එතනා හැර අන්‍යයන්ට විපත් සැදේවා" (ලෝරි ගැසටියර්, 2014: 375). මේ අනුව කාන්තාව සතු කරන ලද ඉඩම් අයිතිය කෙතරම් ප්‍රබලත්වයක් උරුම කර ගත්තේ ද යන්න වටහාගත හැකි ය. එය කිසිසේත් පුරුෂයන් සතු ඉඩම් අයිතියට හා භුක්තියට දෙවැනි වූයේ නැත.

ප්‍රවේණි ඉඩම් කාන්තාව සතු විමේ නෛතික ව්‍යුහය

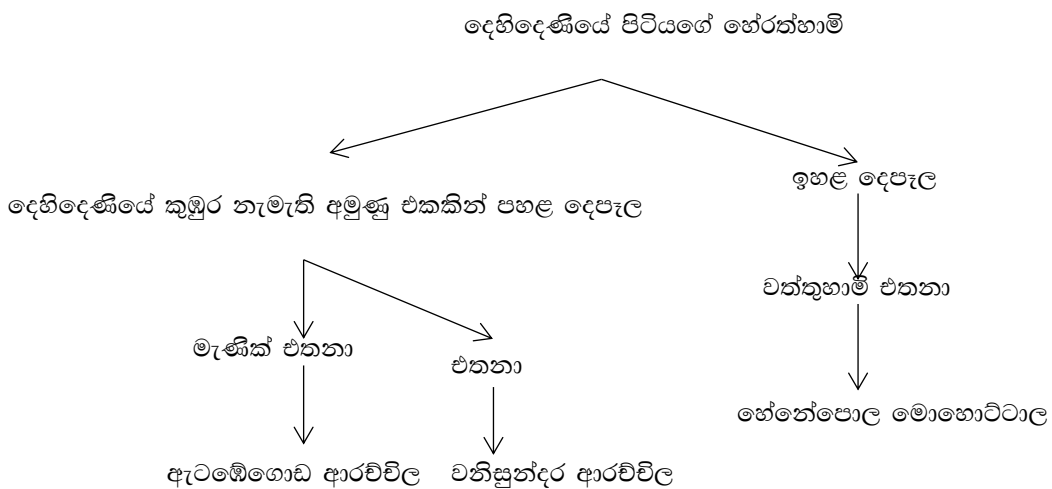
පරවේණි හෙවත් ප්‍රවේණි යන පදයෙන් මූලික ව අදහස් කරන ලද්දේ අභිමත පරිදි අවලංගු කළ හැකි නිලය වෙනුවෙන් ඉඩම් භුක්ති විඳීමේ ක්‍රමයට සම්පූර්ණයෙන් වෙනස් වූ දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ එක් පවුලකට අයත් ව පැවතියා වූත්, අන් සතු නොකරන ලද්දේ වී නම් පාරම්පරික ව උරුම වන්නා වූ අයිතියකි. එහෙත් මහනුවර යුගයේ ඉඩම් භුක්තිය තුළ මෙම තත්ත්වය අභියෝගයට ලක් වූ ආකාරය ඉහත දක්වන ලද විස්තරවලින් අවබෝධ කරගත හැකි වේ. පරවේණි පංගුවක් කාන්තාවක සතු වූ විට එකී පංගුව භුක්ති විඳීම වෙනුවෙන් ඇය කළ යුතු සේවය වෙනුවට ඊට සමාන මුදලක් ගෙවීමට ඇයට අවසර ලබා දී තිබිණි (විහාරගම් දේවාලගම් හා නින්දගම් ඉඩම්වල භුක්තිය පිළිබඳ කොමිසමේ වාර්තාව 1956: 12). එසේ නොවුණ හොත් වෙනත් අයකු යොදවා සේවය ඉටුකර දීමට ඇයට හැකියාව පැවතිණි. විහාරගම්, දේවාලගම් හා නින්දගම් භුක්තිය පිළිබඳ කොමිසමේ වාර්තාව අනුව පරවේණි ඉඩම් පිරිමි දරුවෙකු නො වී නම් රාජසන්නක වූ බව දක්වා තිබේ (විහාරගම් දේවාලගම් හා නින්දගම් ඉඩම්වල බුක්තිය පිළිබඳ කොමිසමේ වාර්තාව 1956: 12). සේවා පරවේණි ඉඩම් ලබා සිටිමය ගිය අයගේ පිරිමි දරුවන්ට පමණක් එම ඉඩම් උරුමකර ගැනීමේ අයිතිය ලැබෙන සේත් එබඳු පිරිමි උරුමකරුවකු නොමැති වූ විට හෝ භුක්තිය පිළිබඳ කොන්දේසි කඩන ලද කල්හි හෝ තම ඉඩම් රජුගේ ප්‍රයෝජනය උදෙසා ආපසු ලබා ගන්නා සේත් එම ව්‍යවස්ථාවෙන් ඉඩකඩ සලසා දී තිබේ (විහාරගම් දේවාලගම් හා නින්දගම් ඉඩම්වල භුක්තිය පිළිබඳ කොමිසමේ වාර්තාව 1956: 12). 1809 වර්ෂයේ අංක 08 දරණ ව්‍යවස්ථා ප්‍රකාර මෙම නීතිය අසාධාරණ නීතියකැයි අර්ථ දැක්විය හැකි අතර එබඳු අමානුෂික නීතින් උඩරට සමයේ ඉඩම් භුක්ති නීති සම්ප්‍රදායට ඇතුළත් වන්නට ඇතැයි සිතීම උගහට ය. එසේ සිතිය හැකි වන්නේ ඇතැම් කාන්තාවන්ට විවිධ සේවාවන් නියම වී තිබූ නිසාත්, එකී සේවාවන් ඉටු කිරීමට පරවේණි ඉඩම් ලැබී තිබූ නිසාත් ය. උදාහරණ වශයෙන් ආලත්ති සේවය දැක්විය හැකි අතර ආලත්ති අම්මාවරුන් කරන ලද සේවය වෙනුවෙන් මහනුවර යුගයේ දී ඉඩම් ලබා දී තිබිණි. ඒ අනුව එම ඉඩම් පරවේණි ආකාරයට උරුම වී නොතිබුණා යැයි සිතීම ද අපහසු ය. ලෝරිගේ ගැසටියර් තුළින් ද කාන්තාව සන්නක වූ ඉඩම් භුක්තිය පිළිබඳ වැදගත් තොරතුරු රැසක් අනාවරණය වේ. වරෙක පිළිමතලව්වේ විසින් තුවක්කු 02ක් සැපයිය යුතු යැයි ඉල්ලා සිටි අවස්ථාවේ දී එය ඉටු කිරීමට නොහැකි වූ කාන්තාවකගෙන් යුද්ධ රාජකාරිය වෙනුවෙන් ප්‍රවේණි උරුමයට ලබා දී තිබූ ඉඩම මාතර විජේසිංහ මුදලි වෙත ලබා දීම නිදසුන් ලෙස දැක්විය හැකි ය. ඒ අනුව කාන්තාව සතු ව පවා ප්‍රවේණි ඉඩම් භුක්තිය ක්‍රියාකාරී වූ බව අවබෝධ කරගත හැකි වේ.

• ඉඩම් නඩු සහ කාන්තාව

කාන්තාව සන්නක ඉඩම් පරම්පරාගත ව පැමිණෙන විට එම ආරවුල් පැන නැගෙන අවස්ථාත්, නෛතික ක්‍රියාමාර්ග මඟින් ඒවා නිරවුල් අයිතියට හා භුක්තියට යටත් කිරීම පිළිබඳ වත් තොරතුරු මහනුවර යුගයට අයත් සිටිම මඟින් ලැබේ. ක්‍රි.

ව. 1798 ට අයත් සිටිවුවක දෙහිදෙණියේ පිටියගේ හේරත්හාමි කාන්තාවන් කිහිප දෙනෙකුට සිදු කරන ලද ඉඩම් ප්‍රදානය නඩුවක් දක්වා ගමන් කළ ආකාරය දක්නට ලැබේ.

“දුම්බර කුම්පනේ නාරත්වැනි පළාතේ දෙහිදෙණියේ පිටියගේ හේරත්හාමිගේ පරම්පරා උරුමය පැවති දෙහිදෙණියේ කුඹුර නැමැති අමුණු එකකින් පහළ දෙපැල හේරත්හාමි විසින් ඔහුගේ දුවරුන් වූ මැණික් එතනා සහ එතනාට ද ඉහළ දෙපැල ඔහුගේ දියණිය වූ වත්තුහාමි එතනාට ද දෙන ලදී. පසුකාලයක වත්තුහාමි එතනාගේ උරුමක්කාර හේනේපොල මොහොට්ටාල මැණික් එතනාගේ උරුමක්කාර ඇටඹේගොඩ ආරච්චිල සහ එතනාගේ උරුමක්කාර වනිසුන්දර ආරච්චිල අතර පහළ වී දෙපැල පිළිබඳ ව ආරවුලක් හටගෙන නඩු මාර්ගයට පිවිසියේ ය. එකී කාරණය යථා පරිදි විමසීමේදී හේනේ පොල මොහොට්ටාල විසින් වත්තුහාමි එතනාගේ පුත් වූ මාකිලිහාමි විසින් තල්පත් මගින් ඔහුගේ බෑණා වූ කුමුදුහාමිට දෙහිදෙනිය කුඹුර එක් අමුණක දෙනලද බව කියන ලදුව එය සත්‍යය ද අසත්‍යය ද විමසීමේදී එකී තල්පත වංචනික බවත් ‘දෙපැල’ යන්න ‘අමුණ’ලෙස වෙනස්කර ඇති බවත් මැණික් එතනා හා එතනාගේ පරම්පරා පහක් මුළුල්ලේ පහළ දෙපැල දෙපැලක් වශයෙන් පැවති බවත් එකී තල්පත ගම්සභාවට භාරගන්නාලදුව පහළ දෙපැල ඇටඹේගොඩ ආරච්චිල විසින් සාමකාමීව භුක්ති විදිය යුතු බව ප්‍රකාශ කරන ලදී” (ලෝරි ගැසටියර් 2014: 209).

රූප සටහන 2. දෙහිදෙණියේ පිටියගේ හේරත්හාමි තම ඉඩම් දියණියන් තිදෙනාට බෙදා දුන් ආකාරය හා එහි පරම්පරාගත භුක්තිය

ඉහත දැක්වූයේ දෙහිදෙණියේ පිටියගේ හේරත්හාමි තම ඉඩම් දියණියන් තිදෙනාට බෙදා දුන් ආකාරය හා එහි පරම්පරාගත භුක්තියයි. දෙහිදෙණියේ පිටියගේ හේරත්හාමිට අයත් ඉඩකඩම්වල අයිතිකාරිත්වය හිමි තුන් වන පුරුක වන ඇටඹේගොඩ ආරච්චිල, වත්තිසුන්දර ආරච්චිල හා හේනේපොල මොහොට්ටාල යන තිදෙනා අතර ඉඩම් පහළ වී දෙපැල සම්බන්ධ ආරවුලක් පැන නැගෙන බව

තල්පතේ සඳහන් ය. හේතේපොල මොහොට්ටාල විසින් දිගින් දිගට ම කියා සිටියේ වත්තුහාමි එතනාගේ පුත් වූ මාකිලිහාමි විසින් ඔහුගේ බෑනා වූ කුමුදුහාමිට තල්පතක් මගින් දෙහිදෙණිය කුඹුර එක් අමුණක් දෙන ලද බව ය. මෙහි සත්‍ය-අසත්‍යතාව විමසීමේ දී පැහැදිලි වූයේ එම තල්පත වංචනික බව ය. ‘දෙපැල’ යන්න ‘අමුණු’ ලෙස වෙනස් කර ඇති බවත්, මැණික් එතනා සහ එතනාගේ පරම්පරා පහක් මුළුල්ලේ පහල දෙපැල ‘දෙපැලක්’ වශයෙන් පැවති බව ය. ව්‍යාජ තල්පත ගම් සභාවට භාරගන්නා ලදු ව පහළ දෙපැල ඇටඹේගොඩ ආරච්චිල විසින් සාමකාමී ව භුක්ති විඳින ලදී. මේ අනුව පැහැදිලි වන්නේ කාන්තාව සතු ඉඩම් අයිතිය කෙරෙහි පවා අභියෝග එල්ල වූ ආකාරයයි. ඇය සතු ඉඩම් සම්බන්ධයෙන් ව්‍යාජ ලේඛන සකස් වන විට නීතිය මගින් සාධාරණය ඉටු කරගත් ආකාරය මේ අනුව පැහැදිලි ව අධ්‍යයනය කළ හැකි වේ.

• ප්‍රවේණි ඉඩම්, නඩුහබ හා දේපළ රාජසන්තක කිරීම

ප්‍රවේණි ඉඩම වුව ද අන් අයගේ ග්‍රහණයට ලක් වන විට දෙවියන් ඉදිරියේ වුව දිවුරා අයිතිය ප්‍රකාශ කිරීම හා අයිතිය ස්ථාවර කර ගැනීම පැරණි සමාජ ක්‍රමය තුළ දක්නට ලැබෙන්නකි. පුංචිරාළගේ දිවි සිටිටුවෙහි ප්‍රවේණි ගත ඉඩමකට සිදු වූ හබයක් හා අයිතිය දිවුරා ප්‍රකාශ කිරීමක් පිළිබඳ තොරතුරු අනාවරණය කෙරෙයි (සූරාණවිමල 1942: 34). එහි සඳහන් ආකාරයට පහළ ඉරවල්ල නැමැති කුඹුර වලඳුරේ පුංචිරාළ නැමැත්තාට ප්‍රවේණියෙන් උරුම වූවකි. වලඳුරේ පුංචිරාළ නැමැත්තාගේ මුත්තා වන වාඩියේරාල යාපිට මොහොට්ටාලත්, අනතුරු ව පිළිවෙළින් සිය පියාත් භුක්ති විඳින ලද මෙම කුඹුරු ඉඩම පසු ව පුංචිරාළට හිමි ව තිබේ. මෙලෙස පරම්පරාගත භුක්තියට පුංචිරාළට හිමි වූ ඉඩම එතනා විසින් අල්ලා ගැනීමට තැත් කර ඇත. ඇයට මෙම ඉඩම සම්බන්ධ පරම්පරා අයිතියක් නැති බව පුංචිරාළ ඥාතීන්ව සම්බන්ධකම් ගෙන හැර දක්වමින් තහවුරු කරයි. ඒ අනුව එතනාගේ මුත්තා වන මනන්පේරි මුදියන්සේ, පේරි මුදියන්සේ යන දෙදෙනාට මෙම ඉඩමේ අයිතියක් නැත. මෙම දෙදෙනා වෙනුවට උපන් මාමාටත් මෙහි අයිතිය නැත. ඒ පරම්පරා ඥාතීන්වයන් මත එතනාට මෙම කුඹුරේ කිසි අයිතියක් නැති බව දක්වමින් පුංචිරාළ සිය පරම්පරා අයිතිය දෙවියන් ඉදිරියේ සපථ කරයි. ඒ අනුව ප්‍රවේණිගත ඉඩම් භුක්තියක බලසම්පන්නභාවය පිළිබඳ අවබෝධයක් ලබා ගත හැකි ය.

• ණය බර නිසා ඉඩම් අත්සතු කිරීම

කාන්තාව සන්තක පරවේණි ඉඩම් සිය ණය බර නිසා අත්සතු කරන ලද අවස්ථා පිළිබඳ තොරතුරු ද මහනුවර යුගයේ මූලාශ්‍රයන්ගෙන් පෙනෙන්නට තිබේ. උඩගේ පුංචි එතනා බොහෝ ණය නිසා මිගස්තැන්න මහ නිලමේගෙන් රිදී 30ක් ලබාගෙන ඇත. මෙය ගෙවා ගැනීමට නොහැකි වූ තැන ඇය විසින් තමාට පරවේණියෙන් ලැබුණු ඉඩම් වූ උහන එක් පැලක වපසරිය ද, බිබිලේ එක් පැලක වපසරිය ද, සහ ඊට යාවූ ගොඩමඩ ගහකොළ පලතුරු ආදිය නිරවුල් ව භුක්ති විඳීම පිණිස මහනිලමේට ප්‍රදානය කර තිබේ (Lawrie 1896: 148). ඒ ඇය ලබා ගත් රිදී

30ට හිලවු වශයෙනි. මේ අනුව සමකාලීන සමාජයේ ඉඩකඩම් සම්බන්ධ මිල නියමයන් සම්බන්ධ ව ද යම් අදහසක් ගොඩනගාගත හැකි ය. ඇතැම් අවස්ථාවල දී කාන්තාවකගෙන් ලබා ගත් ණය නිසා ඒවා ගෙවා දැමීමට නොහැකි ව එකී කාන්තාවට හිලව් වශයෙන් ඉඩම් ලබා දුන් අවස්ථා ද මූලාශ්‍රය මගින් ලැබේ. රම්බෙගමුවෙන් කිරාළ ණය බරින් යුක්ත වූ නිසා පුංචි මැණිකා වෙතින් රිදී 163ක් ණයට ලබාගත් අතර ඊට හිලව්වට ඔහු පරම්පරාගත ව භුක්ති විඳි දෙල්හිටියාවේ වගලේ පැල ඇයට ලබා දී තිබේ (Lawrie 1896: 473). එනිසා පැල් එකක් රිදී 163ක වටිනාකමක් ලෙස තක්සේරු කර ඇතැයි යන්න උපකල්පනය කළ හැකි ය.

නිගමනය

මෙතෙක් සාකච්ඡා කරන ලද තොරතුරුවලට අනුව රජරට සහයත්ව අවධිය හා නිරිතදිග ශිෂ්ටාචාර අවධියේ මෙන් ම උඩරට රාජධානි සමයේත් රජුගේ ඉඩම් අයිතිය පිළිබඳ මතවාදය සාවද්‍ය හා අභියෝගයට ලක් වූවක් බවට පත් ව තිබේ. රජු ඉඩම හා සම්බන්ධව යම් බලයක් හිමි කර ගත්තත් සාමාන්‍ය ජනතාව හා කාන්තාව සන්තකයේ ද ඉඩම් සම්බන්ධ ව භුක්තිය හැසිරවුණු ආකාරය හඳුනාගත හැකි වේ. මහනුවර යුගයේ කාන්තාව ඉඩම් අයිතිය සහ භුක්තිය විෂයෙහි සැලකිය යුතු තරමේ අධිකාරී බලයක් හිමිකරගත් බව පැහැදිලි වේ. ඇතැම් විට එම බලය පුරුෂ පාර්ශ්වයට හිමි ඉඩම් අධිකාරී බලයට පවා අභියෝග කළ අතර නඩුමගට බැසීමෙන් පවා ඇය ඉඩම හා සම්බන්ධ ස්ථාවරය ඒ අයුරින් ම රැකගැනීමට සමත් වී තිබේ. ඒ අනුව මහනුවර රාජධානි සමයේ කාන්තාව සතු ඉඩම් අධිකාරී බලයට අභියෝග කිරීම පවා කළ නොහැක්කක් වූ බව පැහැදිලි වේ. යුගයට අදාළ ව ගැනෙන සන්නස්, තුවාපත්, සිට්ටු, ගම්පත්කඩ සහ පූජාපත්‍ර පරිස්සමෙන් පරීක්ෂා කර බලන විට රජුට පමණක් නො ව සාමාන්‍ය ජනතාවට පවා ඉඩම් මිල දී ගැනීමට, විකිණීමට හා පැවරීමට අයිතියක් පැවති ආකාරය හඳුනා ගත හැකි වෙයි. එනිසා රජුගේ ඉඩම් අයිතිය පිළිබඳ මතවාදය මහනුවර යුගයේ දී බිඳ වැටීමට ලක් ව ඇති බව මෙම පර්යේෂණය මගින් නිගමනය කළ හැකි ය.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ නාමාවලිය

කැම්බල් ලෝරි, ආවිබෝල්ඩ්. (2014). *ලෝරි ගැසටියර්*. (උපාලි ජී. කිරිදිගොඩ, පරි.). මධ්‍යම පළාත් සංස්කෘතික දෙපාර්තමේන්තුව.

ඤාණවිමල හිමි, කිරිඇල්ලේ. (1942). *සපරගමුවේ පැරණි ලියවිලි*. මානවහිතවාදී ලේඛක පර්ෂදය.

ලංකානන්ද හිමි, එල්. (1958). *මන්දාරම්පුර පුවත* (සංස්.). අනුල මුද්‍රණාලය.

වතරතන හිමි, කඹුරුපිටියේ. (2008). *රුහුණේ පැරණි අත්ලිපි*. සංස්කෘතික කටයුතු දෙපාර්තමේන්තුව.

විහාරගම් දේවාලගම් හා නින්දගම් ඉඩම්වල බුක්තිය පිළිබඳ කොමිසමේ වාර්තාව. (1956)

සමීර, පී. (2013). සෙනරත් රාජ්‍ය සමයට අයත් සන්නයක වතගොත. *සාරජී*.
හෙට්ටිආරච්චි, ඩී.ඒ. හා තවත් අය. (1974). *සිංහල විශ්වකෝෂය*. සංස්කෘතික
දෙපාර්තමේන්තුව.

Bell, H.C.P. (1892). *Archaeological Survey of Ceylon, Report on the Kegalla District of the Province of Sabaragamuwa*. Government Printer.

Codrington, H.W. (1932). **Some Documents of Vikramabahu of Kandy**. *Journal of the Ceylon Branch of the Royal Asiatic Society*. Vol. XXXII (No. 84), 67-68.

පරිශීලිත සන්නය, සීරිවු, ගම්පහ සහ පූජා පත්‍ර

උඩගම අතපත්තු මොහොට්ටාලගේ හස්තසාර ධනය උඩගම බත්තනරාලට පැවරීම පිළිබඳ
සීරිවුව

උඩ ඇඹිලිපිටියේ පදිංචි ජාලන් ආරච්චිල හා ජාගින් ආරච්චිලට අදාළ පූජා පත්‍රය

එලමල්දෙණියේ විහාරයට කළ පූජා පත්‍රයක්

කඩවැද්දුම තුන්බෝධි විහාරයට කළ පූජා පත්‍රය

කදුරුපොකුණේ විහාරස්ථානයට අයත් පූජා පත්‍රයක පිටපත

කපුදුව ශ්‍රී මහා බෝධි විහාරයට හිලචි පිණිස කළ පූජාවක්

කිතුල්පෙ සන්නය

ක්‍රි.ව. 1798 ට අයත් සීරිවුවක්

ගැටබේරිය සන්නය

දොරලියද්දේ ඉඩම් ගෙදර ජයතුහාමිට අයත් ක්‍රි.ව. 1793 ට ගැනෙන තල්පත

පොත්ගුල් විහාර ගම්පත්කඩය

මාරගල (ගල්ලෙනගොඩ) විහාර තුඩපත

වන්නිපොල සන්නය

වලල්ගොඩ විහායේ පූජා පත්‍ර 1 හි පිටපත

වලල්ගොඩ විහාරයටම අයත් අංක 2 දරණ පූජා පත්‍රයේ පිටපත

ශ්‍රී වික්‍රම රාජසිංහ රජුට අයත් පූජා පත්‍රයේ පිටපත

සුදස්සින්නකර ගම්පත්‍රයක පිටපත

හන්දුකන්ද කෝණාර රණසිංහ ගම්පත්කඩය

හැවන්දෙණියේ ගම්මැතිරාලගේ ගම්පත්කඩයේ පිටපත

SAMODHANA JOURNAL
Faculty of Social Sciences and Humanities
Rajarata University of Sri Lanka
Mihintale

2022

Volume 11

Issue I

අනුරාධපුර වාපි පද්ධතිය සංචාරක ප්‍රවර්ධනයේ ප්‍රගමනයට යෙදවීම
සඳහා යෝජනාවක්

ශ්‍යාමලී ගුණරත්න¹

Received Date: 01st July 2022

Accepted Date: 04th May 2023

Published Date: 29th August 2023

Abstract

Irrigation has been the single most important intentional environmental modification humans have learned to perform in most countries with a piece of vast knowledge. Beginning in 3000 BCE, irrigation systems were recorded in Egypt; meanwhile, the Mesopotamia records the irrigation technology that sprang up in 4000 BCE, including the Kafara, the first stone dam. Further, the lake constructed by Amenemhat III, the king of ancient Egypt, was later known as Lake Moeris. Its water bears two hundred twenty-three thousand feet acres and remains its spill and sluice. The Cornalvo and *Proserpina* Dams, which Romans built in Spain, are used even now. As mentioned, the global history of irrigation can be observed; meanwhile, Sri Lankan irrigation history goes back to the period of water-collected hollows used for agricultural activities. Then, small village tanks were built, and about 150 village tanks were revealed concerning the first, second and third centuries of the ancient inscriptions in Sri Lanka. With the rise in population and state growth, it had been the primary responsibility of the king to upraise the extensive agricultural activities, and it brought advanced

¹ ව්‍යාපෘති කළමනාකරු, මහනුවර ව්‍යාපෘතිය, සහකාර අධ්‍යක්ෂ, රත්නපුර ව්‍යාපෘතිය පුරාවිද්‍යා දේශන විශාරද, පුරාවිද්‍යා දේශනපති, පුරාවිද්‍යා පශ්චාද් උපාධි ඩිප්ලෝමා, උරුම කළමනාකරණ පශ්චාද් උපාධි ඩිප්ලෝමා, පුරාවිද්‍යා විශේෂචේතී reshagunarathne@gmail.com

and ambitious irrigation works in Sri Lanka. Accordingly, the medium-scale tanks originated in the Anuradhapura kingdom, and the first of the traditional reservoirs, known as tanks, is believed to be Abaya Wewa or Basawakkulama Wewa. Meanwhile, the construction of the tanks of Jaya Wewa, Thisa Wewa, and Nuwara Wewa happened later. The topmost level of the irrigation scheme was observed during the 19th century in Sri Lanka, where the surveyors selected an area of 1500 square miles in the Southeast region of Sri Lanka and recognized that each square mile existed a tank. The ancient irrigation networks of reservoirs continue to extend the lifeline to the ancient island of Sri Lanka and even for the present occupation of Sri Lankan agriculture. At present, it is a rapid downfall of tourism primarily due to the prevailing pandemic condition of COVID-19 in Sri Lanka; therefore, it is a pertinent requirement to investigate the potential to establish a tourism hub around the Anuradhapura tank system to sustain the economy.

Keywords: Irrigation, Anuradhapura Kindom, Howllos

සංකෂ්පය

ශ්‍රී ලංකාවේ මුල්ම රාජධානිය වන රජරට රාජධානිය, වාරි සංස්කෘතියක් සමඟින් බිහිවන්නා වූ සමෘද්ධිමත් යුගයක් හිමි කර දුන් අභිමානවත් පුරවරයකි. සංචාරක ආකර්ෂණීය භූමියක් ව පවතින්නා වූ අතිශයින් වැදගත් වූ මෙම භූමියේ ඉතිහාසය වංසකතා දක්වන්නා වූ කාල රාමුවෙන් ඔබ්බට එනම් ක්‍රි. පූ. 950 දක්වා ඇත අතීයට ගමන් කරන බව පර්යේෂණ මඟින් තහවුරු කර ගෙන ඇත. ශ්‍රී ලංකාවේ සංචාරක කර්මාන්තයේ ප්‍රගතිය සඳහා අනුරාධපුර නටබුන් සංස්කෘතිකමය සංවරණයට සෘජු දායකත්වයක් සපයයි. සෙල්ලිපිවල ගම් වැව් එකසිය පනහක් පමණ වාර්තා වන අතර තිසාවැව (ජයවාපි), බසවක්කුලම (අභයවාපි) රජදරුවන් විසින් කෘෂි කර්මාන්තය නගා සිටුවීම සඳහා නිර්මාණය කරන ලද ප්‍රධාන වැව් ය. පුරාණ රජරට රාජධානිය පැවති සමයේ සිට වර්තමානය දක්වා ම ශ්‍රී ලාංකික ආර්ථිකයට මහත් පිටුබලයක් සැපයූ මෙම මහා වාරි පද්ධතිය වර්තමානයේ ද නිහඬ ව එම කාර්යයභාරය සිදු කරයි. මෙම වාරි පද්ධතියේ ඇතැම් වැව් සහිත කලාප සංචාරක ආකර්ෂණීය ස්ථාන බවට පත් කිරීමට හැකියාව පවතින බැවින් එවැනි කලාප හඳුනාගැනීම කෙරෙහි මෙම අධ්‍යයනයේ දී අවධානයක් යොමු කර ඇත. මෙම වැව් ආශ්‍රිත කලාපයන් තුළ සංවරණ කලාප ඇති කිරීමෙන් අලෙවි කිරීම තුළින් වර්තමානය වනවිට ආගමික සංවරණය සඳහා පමණක් අනුරාධපුරයට පැමිණෙන සංචාරකයන්ගේ ප්‍රමාණය වර්ධනය කරගැනීමට හැකිවනු ඇත. මේ ආකාරයෙන් වැව් ආශ්‍රිත කලාප සංවරණ කලාප ලෙස සංවර්ධනය කිරීමේ හැකියාව පවතින අතර ම මෙමඟින් අපගේ පුරාණ ජලාශ්‍රිත ශිෂ්ටාචාරයේ විස්මය ජනක තාක්ෂණය ලොවට විදහා පෑමක් ද කළ හැකි වේ. මෙම අධ්‍යයනයේ දී නව හඳුන්වාදීමක්

වශයෙන් බුලංකුලම වැව හා ලෝලුගස් වැව ආශ්‍රිත කලාපය, තිසා වැව, රන්මසු උයන ආශ්‍රිත කලාපය, නුවර වැව ආශ්‍රිත කලාපය, කුඹ්විවන්කුලම වැව හා ආශ්‍රිත ප්‍රදේශය සහ කලා වැව ආශ්‍රිත ප්‍රදේශය ද ඇතුළත් ව වැව් ආශ්‍රිත කලාප 6ක් සංචාරක කර්මාන්තයේ ප්‍රගතියට යොමු කිරීමට යෝජනා කර ඇත. ඊට අමතර ව ශ්‍රී ලංකේය ඉතිහාසයේ දැවැන්ත ඉංජිනේරු තාක්ෂණයක් භෞතික ව දැකගත හැකි වාරි පද්ධතිය ජගත් ප්‍රජාව වෙත ඉදිරිපත් කිරීම සඳහා වාරි කෞතුකාගාරයක් සැකසීම හා වාරි ස්වාරියක් ද සමගින් අනුරාධපුර පර්යන්තයේ සංචරණ කලාපය දක්වා පුළුල් කිරීම අවශ්‍ය යෝජනාවක් ද පෙන්වා දී ඇත.

ප්‍රවේශය

වාරි තාක්ෂණයේ ඉතිහාසය පිළිබඳ විමර්ශනය කරන විට ලොව බොහෝ රටවල් ජලාශය ඉදි කිරීමේ තාක්ෂණය පිළිබඳ දැනුමක් සහිත ව සිටි බව පෙනේ. ක්‍රි. පූ. යුගයේ සිට ම ආරම්භ ව ඇති මෙම කර්මාන්තය සම්බන්ධයෙන් මෙසපොතේමියාවෙන් ක්‍රි. පූ. 4000 සිට තොරතුරු වාර්තා වන බවත් ක්‍රි. පූ. 3000 දී පමණ ඊජිප්තු වැසියන් ජලාශය තැනීම සිදු කර ඇති බව ද පෙන්වා දෙන අතර කතාරා ගල් අමුණ නිදසුන් ලෙස දක්වා ඇත. තව ද ඊජිප්තුවේ තුන් වැනි ආමේනම්හෙට් රජු විසින් කරන ලද ජලාශය පසු කාලයේ දී මොරිස් විල නමින් හඳුන්වා ඇත. අක්කර අඩි දෙලක්ෂ විසිතුන්දහසක ජල ප්‍රමාණයක් ධාරිතාවකින් යුත් මෙම ජලාශයේ වාන සහ සොරෙව්වේ නටබුන් වර්තමානයේ ද පවතී. එමෙන් ම රෝමවරුන් විසින් ඉදි කළ ස්පාඤ්ඤයේ ඇති ප්‍රොසපිනා හා කෝනාල්වෝ ජලාශය වත්මනෙහි ද භාවිතයට ගැනේ (අම්ල කෝසලවන්ත, 2016:4). ජගත් ඉතිහාසයේ වාරි ඉතිහාසය මෙසේ හඳුනාගත හැකි අතර ශ්‍රී ලාංකීය වාරි කර්මාන්තය පිළිබඳ විමර්ශනය කරන විට ප්‍රාරම්භක අවධියේ දී ජලය එක්රැස් වූ පහස් කෘෂිකාර්මික කටයුතු සඳහා යොදාගන්නට ඇත. අනතුරු ව කුඩා ගම් වැව් ඉදිවී ඇති අතර ක්‍රි. ව. 1, 2, 3 යන සියවස්වලට අයත් සෙල්ලිපි සාධක මඟින් ගම් වැව් 150ක් පමණ හඳුනාගෙන ඇත. රාජ්‍යයේ වර්ධනයත් සමඟ ජනගහන වර්ධනයට සාපේක්ෂ ව කෘෂි කර්මාන්තය නඟා සිටුවීම රජුගේ භාරදුර කර්තව්‍යයක් වී ඇත. මේ අනුව මධ්‍යම ප්‍රමාණයේ වැව් ඉදි කිරීම ආරම්භ ව ඇති අතර අනුරාධපුරය රාජධානිය ඇසුරින් අභය වැව හෙවත් වර්තමාන බසවක්කුලම වැව ප්‍රථමයෙන් නිර්මාණය කර ඇති අතර ජය වැව, තිසා වැව හා නුවර වැව යන වැව් ඉදිවීම ද පසු ව දැකගත හැකි ය. මෙසේ ආරම්භ වන වැව් පද්ධතියේ වර්ධනයේ උච්චතම අවස්ථාව වන විට එනම් 19 වැනි ශත වර්ෂය පමණ වන විට දිවයිනේ ගිනිකොනදිග ප්‍රදේශයන්හි හතරැස් සැතපුම් 1500ක් පමණ පරික්ෂා කළ මිනුම් ශිල්පීන් සෑම හතරැස් සැතපුමක ම වැවක් පැවති බව සොයාගෙන ඇත (ඉන්ද්‍රකීර්ති:2012:281). පුරාණ ලෝකයේ පැවති වාරි ජලාශය ක්‍රමවේදවලට අභියෝගාත්මක ලෙස ශ්‍රී ලංකාවේ බොහෝ ප්‍රදේශයන් ආවරණය වන පරිදි ඉදි කර ඇති අපගේ පුරාණ වාරි පද්ධතිය වත්මනෙහි ද අප රටේ ප්‍රධාන ජීවනෝපාය වන කෘෂි කර්මාන්තයේ ප්‍රබල සාධකයක් බවට පත් ව ඇත. වර්තමානය වන විට ලෝකයේ පවත්නා කොරෝනා වසංගත තත්ත්වය හමුවේ ශ්‍රී ලංකාවේ සංචාරක කර්මාන්තය විශාල වශයෙන් බිඳ වැටීමට ලක් ව ඇති අවස්ථාවක අනුරාධපුර වැව් සංචාරක ව්‍යාපාරයට යොදවා ගැනීමේ වැදගත්කම හා

එමඟින් ආර්ථිකය නංවාලීමට දායකත්වය ලබාදිය හැකි ආකාරය විමර්ශනය කිරීම කාලීන අවශ්‍යතාවකි.

පර්යේෂණ ගැටලුව

ශ්‍රී ලාංකේය ඉතිහාසයේ ස්වර්ණ යුගය විදහා දක්වන්නා වූ අනුරාධපුර වාරිපද්ධතිය සංචාරක කර්මාන්තයේ ප්‍රගමනය සඳහා යොදාගත හැකි වන්නේ කෙසේ ද යන්න සාකච්ඡා කිරීම පර්යේෂණ ගැටලුව වේ.

ක්‍රමවේදය

මෙම අධ්‍යයනය සඳහා ක්ෂේත්‍ර ගවේෂණය හා පුස්තකාල ගවේෂණය ප්‍රධාන අධ්‍යයන ක්‍රමවේදයන් ලෙස භාවිත කරන ලදී. මෙහි දී සංචාරක කර්මාන්තය හා සම්බන්ධ වන පාර්ශ්වකරුවන්ගේ අදහස් විමසීමෙන් සහ සම්මුඛ සාකච්ඡා මඟින් ද තොරතුරු එක්රැස් කරගන්නා ලදී. අනතුරු ව එම දත්ත සහ ගවේෂණය මඟින් ලබාගත් අත්දැකීම් මෙන් ම ප්‍රාථමික සහ ද්විතියික මූලාශ්‍රය ද පරිහරණය කර මෙම අධ්‍යයනය සිදු කරන ලදී. ප්‍රදේශයේ ග්‍රාම නිලධාරීන් සහ ප්‍රදේශවාසීන් සහසම්බන්ධ කර ගනිමින් සම්මුඛ සාකච්ඡා මඟින් තොරතුරු ලබාගැනීම ප්‍රදේශවාසීන්, රාජ්‍ය ආයතන නිලධාරීන් සම්බන්ධ කර ගනිමින් සමීක්ෂණයක් සිදු කිරීම හා එමඟින් අදාළ දත්ත එක්රැස් කිරීම, වාර්තාකරණ කටයුතුවල දී ක්‍රමවේද ලෙස භාවිත කරන ලදී. එක්රැස් කරගනු ලැබූ දත්ත SWOT විශ්ලේෂණ ක්‍රමවේදය ආදේශ කරමින් පරිබාහිර කලාපයේ පුරාවිද්‍යා භූමිවල පවතින ශක්තීන්, දුර්වලතා, අවස්ථා මෙන් ම තර්ජන, එක් එක් භූමි ආශ්‍රිත ව වෙන් වෙන් ව හඳුනා ගැනීම සිදු කරන ලදී.

විමර්ශනය

ශ්‍රී ලංකාවේ සාහිත්‍යය මූලාශ්‍රයවල සඳහන් වන ආකාරයට ක්‍රි. පූ 6 වැනි සියවසේ දී විජයාගමනයත් සමඟ බිහිවන්නා වූ ද පසු කාලීන ව විවිධ රාජ්‍ය සමයන්හි දී සංවර්ධනයට භාජනය වන ශ්‍රී ලංකාවේ පුරාණ, ප්‍රථම අග නගරය වූ අනුරාධපුරය සංස්කෘතික සංවරණ කලාපයකි. ව්‍යාපාරය සිදු කර ගෙන යාමේ දී වඩා වැදගත් නගරයක් ලෙස ද අනුරාධපුරය හඳුන්වා දිය හැකි වේ. වර්තමානය වන විට රාජ්‍ය, අර්ධ රාජ්‍ය, විවිධ දෙපාර්තමේන්තු, ආයතන මැදිහත් ව මෙම නගරයේ භූමි දර්ශනයේ වෙනස්වීම් සිදු කරන අතර ම පුරාණ භූ දර්ශනය රැක ගැනීම තුළින් උරුම සංකල්පය විදහා දැක්වීම සඳහා පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව, මධ්‍යම සංස්කෘතික අරමුදල, නාගරික සංවර්ධන අධිකාරිය, භෞතික, සැලසුම් දෙපාර්තමේන්තුව, පූජා නගර කමිටුව, උපාය මාර්ගික සංවර්ධන අධිකාරිය හා විශේෂයෙන් ම අටමස්ථාන හිමිවරු ආදී සියලු පාර්ශ්ව විශාල කාර්යභාරයක් සිදු කරමින් සිටිති. සංචාරක ආකර්ෂණීය භූමියක් පමණක් නො ව මෙම අතිශයින් වැදගත් වන්නා වූ භූමියේ ඉතිහාසය වංසකථා දක්වන්නා වූ කාල රාමුවෙන් ඔබ්බට එනම් ක්‍රි. පූ. 950-250 වන බව අනුරාධපුර ඇතුළුපුරයේ 1969 සිට සිදු කළ පුරාවිද්‍යා පර්යේෂණ තුළින් සොයාගෙන ඇත (Deraniyagala, 1992:709). ඒ අනුව ශ්‍රී ලාංකිකයින් වන අපට මෙම උරුම බිම්කඩ ආශ්‍රිත ව වර්තමානය වන විට සංචාරක

කර්මාන්තය සඳහා සිදු කෙරෙන්නා වූ ක්‍රියාදාමය තව දුරටත් විධිමත් හා ගුණාත්මක නව දිශානතියක් කරා යොමු කිරීම කාලීන අවශ්‍යතාවක් වී තිබේ.

ශ්‍රී ලංකාව ආශ්‍රිත ව සංචාරක ප්‍රවර්ධනය සඳහා මූලික අඩිතාලම 1966 ශ්‍රී ලංකා සංචාරක මණ්ඩලය පිහිටුවීම තුළින් ආරම්භ වන අතර මුහුද හා මුහුදු වෙරළ ආශ්‍රිත ව එය ව්‍යාප්ත වී ඇති බව පෙනේ. ශ්‍රී ලංකාව සංචරණ කර්මාන්තය සඳහා ප්‍රසිද්ධියක් උසුලනු ලබන්නේ ඓතිහාසික ස්ථාන, මුහුදු වෙරළ, සහ වන සතුන් සම්බන්ධයෙනි. අනුරාධපුරය ආශ්‍රිත ව සංචාරක කර්මාන්තය සඳහා දීර්ඝකාලීන දැක්මක් සහිත ව පරිවර්තනයක් සිදු කරගත යුතු ව ඇත. මේ සඳහා පූජා නගර කලාපය ඓතිහාසික ස්මාරක ප්‍රදර්ශනය සඳහා වෙන් කරන අතරතුර ම ඉන් ඔබ්බට තදාශ්‍රිතයේ පවතින සුවිශේෂී ස්ථාන සඳහා සංචාරක ආකර්ෂණීය ස්ථාන ලෙස ප්‍රවර්ධනය කිරීමේ ක්‍රියාදාමයන් දියත් කිරීම අවශ්‍ය ව තිබේ. අනුරාධපුරය ආශ්‍රිත කර ගනිමින් සංචාරක කර්මාන්තය දෙසට යොමු වීමේ මූලික අඩිතාලම දැමීම සිදු වන්නේ ඓතිහාසික ස්ථාන සංරක්ෂණය සමඟිනි. අනුරාධපුර සංස්කෘතික සංචරණ කලාපයෙන් ඔබ්බට ගොස් තදාශ්‍රිතයේ පවතින වාරි පද්ධතිය සංචරණ පිරිස්වල ආකර්ෂණීයත්වය ලබා ගැනීමට සහ ස්වාභාව සෞන්දර්යය විඳගැනීමට සැලැස්වීම සඳහා මෙම අධ්‍යයනයේ දී නව සංකල්ප හඳුන්වාදීමත් ඒ සමඟින් උරුමය ජගත් ප්‍රජාව වෙත ගෙනයාමත් අපේක්ෂා කෙරේ.

ඒ අනුව වැව් පිළබඳ ව සැලකීමේ දී ප්‍රාරම්භක අවධියේ දී ඉදි වූ වැව් ගැන වංශකථාවල සඳහන් නොමැති වුව ද ක්‍රි. ව. 2, 3 අතර සෙල්ලිපිවල ගම් වැව් එකසිය පනහක් පමණ වාර්තා වූ බව සඳහන් කර ඇත (සිරිවීර, 2012:281) ක්‍රි. පූ. 3 වැනි සියවසේ බුදු දහම ලක්දිවට ගෙන ඒමට පෙර පණ්ඩුකාභය රජ විසින් අභයවැව ඉදි කර තිබූ බව මහාංසයේ සඳහන් වී ඇත (මව:11,10:83). තිසාවැව (ජයවාපි), බසවක්කුලම (අභයවාපි) විවිධ රජවරුන් රජදරුවන් විසින් කෘෂි කර්මාන්තය නගාසිටුවීම සඳහා නිර්මාණය කළ ප්‍රධාන වැව් ලෙස දැක්විය හැකි අතර වර්තමානයේ ද එම ප්‍රදේශ ආශ්‍රිත ජනාවාසවල වෙසෙන ජනතාවගේ ගොවිතැන, පානීය සහ සෞඛ්‍ය අත්‍යවශ්‍යතා සඳහා මෙම වැව් ජලය යොදා ගැනේ. මෙම වැව් ආශ්‍රිත කලාපය සංචරණ කලාපයක් බවට පත් කර අලෙවි කිරීම තුළින් වර්තමානය වන විට ආගමික සංචරණය සඳහා පමණක් අනුරාධපුරයට පැමිණෙන සංචාරකයන් වැඩි වශයෙන් ගෙන්වා ගැනීමටත්, අනුරාධපුරයේ ගත කරන දින ගණන වැඩි කර ගැනීමටත් හැකි වනු ඇත. වැව් ආශ්‍රිත කලාප සංචරණ කලාප ලෙස සංවර්ධනය කිරීමේ හැකියාව පවතින අතර ම මෙමඟින් අපගේ පුරාණ ජලාශ්‍රිත ශිෂ්ටාචාරයේ විස්මය ජනක තාක්ෂණය ලොවට විදහා පෑමක් ද කළ හැකි වේ. යෝජනා කරනු ලබන වාපි හා කලාප සහ සංචාරක ප්‍රවර්ධනයට යොමු කිරීමට පාදමක් සකස් කර ගැනීමට SWOT විශ්ලේෂණය භාවිත කරන ලද්දේ පහත පරිදි ය (වගු අංක 01).

වගු අංක 01 - විශ්ලේෂණය තුළින් වර්තමාන උරුම සන්දර්භය හඳුනාගැනීම

Strength (ශක්තීන්)	Weaknesses (දුර්වලතා)	Opportunities (අවස්ථා)	Threats (තර්ජන)
1. අනුරාධපුරය පූජා නගරය ආශ්‍රිත කලාපයේ පුරාණ වැව් බොහෝ ප්‍රමාණයක් පැවතීම	පුරාණ වැව් සංචාරක ප්‍රවර්ධනය සඳහා ඉදිරිපත් කිරීමේ වැඩපිළිවෙලක් නොවීම	ශ්‍රී ලංකාවේ මුල්ම රාජධානිය වන අනුරාධපුරය වැව් බැඳි රාජ්‍යය නමින් හැඳින්වූ සාධක පැවතීම	අනවසර ඉදිකිරීම් සිදු කිරීම සහ පැවතීම, විධිමත් නඩත්තුවක් ඇතැම් වැව් සඳහා සිදු නොවීම
2. අනුරාධපුර පූජා නගරය ලෝක උරුම නගරයක් ලෙස නම්කර තිබීම	සංචාරක ප්‍රවර්ධනයට නව දිශානතීන් යොදා ගැනීමේ අඩුවක් පැවතීම	අන්තර් ජාතික වශයෙන් ලෝක උරුමයක් ලෙස ඇති පිළිගැනීම හා ඒ තුළ වැව් ගණනාවක් පැවතීම	පුරාවිද්‍යාත්මක උරුමයන් ලෙසට වැඩි අවධානයක් යොමු නොකිරීම
3. අනුරාධපුර ඇතුළු නුවර ක්‍රි. පූ. 9 වැනි සියවස දක්වා දිවෙන මානව ශිෂ්ටාචාරයක තොරතුරු පවතින බිම් කඩක් වීම	අනුරාධපුර පූජා නගරය ආශ්‍රිත වැව් සියල්ල සංරක්ෂණය අවසන් කර නොමැති වීම	සංචාරක ආකර්ෂණීය නගරයක් වීම තුළින් විදේශ විනිමය ඉපයීම සිදු කිරීම සහ එය වඩාත් වර්ධනය කරගැනීමට හැකි වීම	පැරණි නගරයේ ඇති පුරාණ වාරි තාක්ෂණය සම්බන්ධ ඇතැම් නටබුන් අහඹුරු දැමීම හා වල්බිහි වීම
4. ශ්‍රී ලාංකීය වාරි වාස්තුවිද්‍යාවේ හා තාක්ෂණයේ විකාශය හඳුනාගත හැකි නටබුන් පැවතීම	දැනුම බෙදා නොගැනීම සහ විෂය පිළිබඳ දැනුමැති අයගේ උනන්දුවක් නොවීම	ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රෞඪ ඉතිහාසය විදහාපෑමට අවස්ථාවක් වීම	ජනාවාසකරණයට ලක් වෙමින් පැවතීම, අනවසර වාණිජ කටයුතු සඳහා යොමුවෙමින් පැවතීම

5. විෂය දැනුම ඇති නිලධාරීන් රාජ්‍ය ආයතනවල සිටීම	සංචාරක ප්‍රවර්ධනයට වැඩියොදා ගැනීමට දිරිසකාලීන සැලසුම් සකස් කර නොමැති වීම	අතිත ශ්‍රී ලාංකික ඉංජිනේරුමය ශිල්පය ලොවට විදහා දැක්වීමට අවස්ථාවක් ලැබීම	පසුවිපරම් කණ්ඩායම් නොවීම
6. සංචාරක ආකර්ෂණීය ස්ථානයක් වීම සහ වැඩි සංචාරක පිරිසක් පැමිණීම	යටත්විජිත සමයෙන් පසු ඇතැම් ස්ථාන සඳහා මැදිහත්වීමක් නොවීම	පර්යන්තයේ සුවිශේෂී පුරාවිද්‍යා ස්ථාන පැවතීම හා වාරි උරුමයන් ද ඒ අතර වීම	
7. අනුරාධපුර පූජා නගරය ආරක්ෂා කිරීම වෙනුවෙන් රජයේ ආයතන ගණනාවක් සහසම්බන්ධ වී සිටීම	ඉලක්කගත විධිමත් වැඩ සැලැස්මක් නොමැති වීම	සියලු ම ආයතන රාජ්‍ය ආයතන වීම තුළ වැඩි බලතල හිමි ව පැවතීම	

උක්ත දක්වන ලද විශ්ලේෂණයේ දී හඳුනාගන්නා ලද ශක්තීන් තව දුරටත් ප්‍රවර්ධනය කිරීමේ අභිලාෂය ඇති ව සහ අවස්ථා භාවිතයට ගෙන සංචාරක කර්මාන්තය නව දිශානතියක් කෙරෙහි යොමු කරවීමට යෝජනා කර ඇත. තව ද හඳුනාගත් දුර්වලතා අවම කරගනිමින් වාරි සංවරණය ප්‍රවර්ධනය සඳහා යොදා ගැනීමට අපේක්ෂා කරන්නා වූ සුවිශේෂී වැඩිවලට එල්ල වී ඇති තර්ජන මඟහරවා ගැනීමට ද අවශ්‍ය යෝජනාව සකස් කර ඇත. ඒ අනුව සංචාරක ප්‍රවර්ධනය ඇති කිරීම සඳහා සුවිශේෂී කලාප පහක් හඳුනාගැනීම සිදු කර SMART විශ්ලේෂණය අනුව අරමුණු සාක්ෂාත් කරගැනීමට හැකි වන පරිදි සකස් කර ඇත වගු අංක 02 .

වගු අංක 02 - සංචාරක ප්‍රවර්ධන යෝජනාවලිය

යෝජිත කලාපය/යෝජිත කාර්යය	පවතින වැඩ	පවතින ශක්‍යතා	යෝජිත සංවර්ධන ක්‍රියාදාමයන්	යෝජිත ක්‍රියාකාරකම්
01 බුලංකුලම වැව හා ලෝලුගස් වැව ආශ්‍රිත කලාපය	බුලංකුලම වැව	ගම්වාසීන් අස්වද්දන්නා වූ කුඹුරු පද්ධතිය	කුඩා රථ ගාලක් ස්ථාපිත කිරීම	කුඹුරු පීදෙන කාලයේ සහ කුඹුරු

	ලෝලුගස්වැව (නව වැවකි)	සත්ව ගහණය අභයගිරිය, රුවන්වැලිය, ජේතවනය, මිරිසවැටිය යන සියලු ස්තූපයන් එක ම රේඛාවක් තුළ දැකගත හැකිවීම	බයිසිකල් ලබාගැනීමේ සේවාව ස්ථාපිත කිරීම වැව් බැම්ම තුළ බංකු ස්ථාපිත කිරීම පුහුණු ජීවිත ආරක්ෂකයින් යෙදවීම ඉබ්බන්කටුවේ මෙන් සල්පිල් පෙළක් ස්ථාපිත කිරීම	කැපෙන කාලයට සිදු වන්නා වූ ක්‍රියාදාමයන් නැරඹීම සහ විදීමට සැලැස්වීම බයිසිකල් සවාරි අශ්වයන්, පෝතියන් වැනි සතුන් පිට නැගී යාම පවතින නාන තොටුපළවල් දෙක තුළ විනෝදාස්වාදය ලබමින් ස්නානය කිරීමට සැලැස්වීම දේශීය ආහාර භුක්තිවිදීමට සැලැස්වීම
02 නිසා වැව, රන්මසු උයන ආශ්‍රිත කලාපය	නිසා වැව	ස්ථානගත වී ඇති විශේෂ වූ නටබුන් නිසා ය.	වැව් බැම්ම ඉන්ටර් ලොග් කිරීම ස්ථාන හතරක පමණ සිසල් බීම හල් සාම්ප්‍රදායික ක්‍රමවේදයකට සකස් කිරීම ලී කොටන් යොදා සකස්	සංචාරකයන්ට සරුංගල් හැරීමට අවස්ථාව සැලසීම

			කළ රවුම් ආකාරයේ ආසන ස්ථාපිත කිරීම පුරාණයේ රාජකීය ස්නානාගාරය සහිත උයන වර්තමානය වන විට හුදකලා වී පවතින බැවින් එහි පවතින ගුහා පද්ධති නැරඹීමට යාමට හැකි පෙන්ම. ආදිය සැකසීම විශ්ව චක්‍රය ඉදිරිපිට ප්‍රදර්ශනාත්ම ක පුවරුවක් යෙදීම ස්මාරක සියල්ල නාමකරණය කර විස්තරාත්මක පුවරු සහ දිශාවන් දැක්වෙන පුවරු යෙදීම	
03 නුවර වැව ආශ්‍රිත කලාපය	නුවර වැව	මිහින්තලා මාර්ගය ආසන්නයේ පැවතීම	තෝරාගත් ස්ථානවල බංකු ස්ථාපිත කිරීම	

		ප්‍රාචීන තිස්ස පබ්බත විහාරය ආසන්න ව පැවතීම	සොරොව්ව ඉදිරිපස තොරතුරු මධ්‍යස්ථානය ක් ඉදි කිරීම	
		පුරාණ වැව් බැම්මක් පැවතීම	මිහිනතලා මාර්ගයේ නුවර වැවට පහළ (දකුණු පස) විධිමත් සැලසුමකට අනුව එක ම කුමවේදයකට අනුව කඩපිල් ඉදිකිරීම	
04 කුඹුවන්කුලම වැව හා ආශ්‍රිත ප්‍රදේශය	කුඹුවන්කු ලම වැව	නගරය තුළ පැවතීම නගරයේ මිනිසුන් බොහෝ ප්‍රමාණයක් විනෝදාස්වා දය ලබන ස්ථානයක් වීම	භූමි දර්ශනය භූමිය සකස් කිරීම ශාක වැවීම සමර් හට සකස් කර සිසිල් බීම හලක් ස්ථාපිත කිරීම හා සංචාරක බංගලාවක් ස්ථාපිත කිරීම	පෝතියන්, අශ්වයන් වැනි සතුන්ගේ පිට උඩ යාම වැනි ක්‍රියාකරකම්
05 නාවිවාදුව වැව ආශ්‍රිත කලාපය	නාවිවාදුව වැව	මහ කන්නයේ වාන්දැමීම නැරඹීමට සංචාරකයන් පැමිණීම	නව ප්‍රවීණයක් ලෙස සංචාරකයන් සඳහා කඩපිල් ස්ථාපිත කිරීම	
06 කලා වැව ආශ්‍රිත ප්‍රදේශය	කලා වැව	නගරයෙන් තදාශ්‍රිතව පැවතීම විශාල වැවක් වීම	විවිධ ඉසවු සිදු කිරීමට අවකාශය සැලසීම	සුන්දර පරිසරය සංචාරකයන්ට විඳ ගනිමින් විවිධ ආහාර රස විඳිමින් විවේකය ගත කිරීමට සැලැස්වීමට

07 පුරාණ සිංහල වාරි කෞතුකාගාරය		තදාශ්‍රිතය තුළ භූමියේ අවකාශයන් පැවතීම හා වර්තමානයේ දී ද සංචාරකයන් සංචරණය සිදු කිරීම	වැව් බැඳි රාජ්‍යයේ පුරාණ ඉංජිනේරු ශිල්පය විදහා පෑම	වාරි දත්ත මැදිරිය, ප්‍රධාන වැව් මැදිරිය ප්‍රතිනිර්මාණ, තාක්‍ෂණ මැදිරිය, නවීන වාරිපද්ධති මැදිරිය, කුඩා පුස්තකාලයක්, පොත් අලෙවිහලක්
වෙළඳ පොළ		එම	ප්‍රදේශවාසීන්ගේ ආර්ථිකය නංවාලීම	සංචරණ වාරිකාව සිහිවීමට අවශ්‍ය දේවල් මිල දී ගැනීමට සැලැස්වීම
බුලංකුලම, තිසා වැව, බසවක්කුලම, පෙරුමියන්කුලම, ගල්කඩවල වැව් නැරඹීමට සැලැස්වීම		අනුරාධපුර නගරයට දෙස් විදෙස් සංචාරකයන් බොහෝ ප්‍රමාණයක් පැමිණීම	සංචාරකයන් ඇඳ බැඳ තබා ගැනීම	බුලංකුලම, තිසා වැව, බසවක්කුලම, පෙරුමියන්කුලම, ගල්කඩවල වැව් නැරඹීමට සැලැස්වීම

උක්ත යෝජනාවලියේ මූලික අභිමතාර්ථය වන්නේ සංචාරක ව්‍යාපාරය නව දිශානතියකට යොමු කිරීම වේ.

i. සංචාරකයන් සඳහා බුද්ධිමය වශයෙන් දැනුම වර්ධනය කිරීමේ ක්‍රමවේදයක් සැකසීම සඳහා සුබවාදී චින්තනයක් ඇති කිරීම

ii. සංචාරක ව්‍යාපාරයේ ප්‍රවර්ධනය වෙනුවෙන් වාරි පද්ධතිය යොමු කිරීම සඳහා විධිමත් සැලසුම් සකස් කිරීම

iii. යෝජිත සංචරණ කලාප හඳුනාගැනීම

iv යෝජිත සංචරණ කලාපවල ඉදිරිපත් කිරීමේ ක්‍රමවේදයන් හඳුනාගැනීම

v. යෝජිත ප්‍රවර්ධන කාර්යයන් හඳුනා ගැනීම

vi අනුරාධපුර නගරයට පැමිණෙන සංචාරකයන්ට එක ම ස්ථානයක දී පුරාණ වාරි පද්ධතිය පිළිබඳ දැනුම ලබාගැනීමට සැලැස්වීම

vii වර්තමාන සන්දර්භය තුළ ඇති ඉහත දක්වන ලද ස්ථාන ඇසුරින් සංචාරක පහසුකම් වඩාත් ශුභදායී පහසුකම් සහිත ව ප්‍රවර්ධනය කිරීම

viii සංචාරකයන් සඳහා නෙත නොගැටුණ පරිබාහිර ප්‍රදේශයේ පුරාවිද්‍යා ස්ථාන නැරඹීමේ පහසුකම් ඇති කිරීම

ix අවට ප්‍රදේශවාසීන්ගේ සහ සම්පත් පුද්ගලයන්ගේ මෙන් ම ආයතන සේවකයන්ගේ ධනෝපායන අවස්ථා ප්‍රවර්ධනය කිරීම හා විදේශ විනිමය ඉපයීම් අවස්ථා ප්‍රවර්ධනය කිරීම

යෝජනාවලිය සාක්ෂාත් කරගැනීම සඳහා **SMART** විශ්ලේෂණ ක්‍රමය ද යොදාගෙන ඇත. එම න්‍යාය පර්යේෂණ කාර්යයන් සඳහා ආදේශනය පහත සඳහන් පරිදි සිදු කරන ලදී.

(විශේෂි) Specific - අනුරාධපුර පුරාණ පරිබාහිර නගරය කළමනාකරණය කිරීමේ මූලික අවශ්‍යතා ලෙස භූමියේ වටිනාකම හඳුනාගැනීම වැදගත් වේ. එහි ඇති සුවිශේෂී පුරාණ වැව් සංචාරක ආකර්ෂණයට යොමු කිරීමේ ඇති වැදගත්කම විදහා දැක්වීමක් සිදු කිරීම

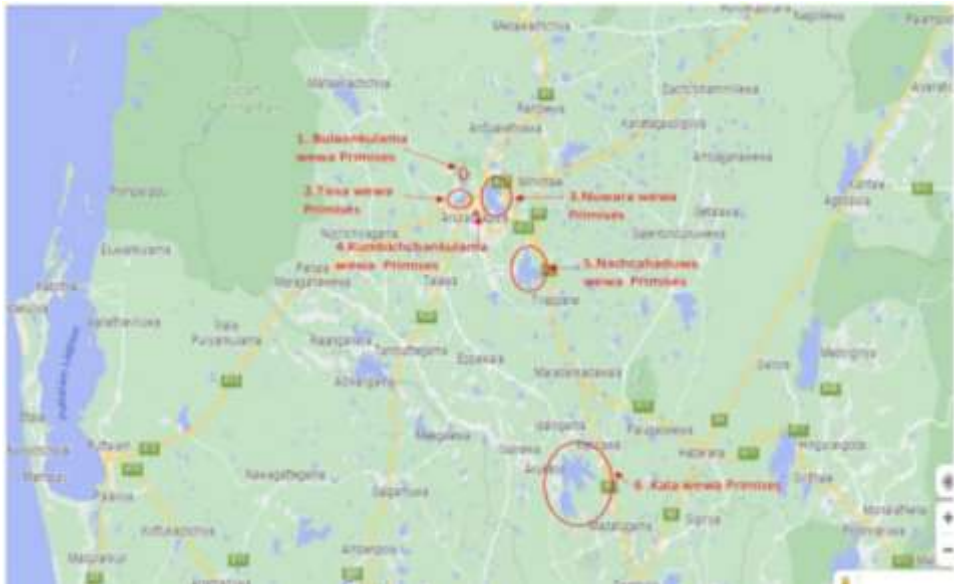
(මිනුම් දණ්ඩ) Measurable - යෝජිත කළමනාකරණ සැලසුම් ඒවා ක්‍රියාත්මක කිරීමෙන් පසු අධීක්ෂණය කිරීම, ප්‍රගතිය සාකච්ඡා කිරීම සඳහා වෙන ම කමිටුවක් පත් කිරීම තුළින් අධීක්ෂණයක් සිදු කිරීම

(එකඟතාව) Agreed - පුරාණ නගරය තුළ ඇති වාරිපද්ධතියේ අගයයන් හඳුනා ගැනීමෙන් පසු එහි කර්තෘත්වය රැකගැනීම කළ යුතු ආකාරය මෙම යෝජිත සැලසුම්වලට අන්තර්ගත කිරීම

(යථාචාර්‍යී බව) Realistic - යෝජිත කළමනාකරණ සැලසුම් සියල්ල ළඟා විය හැකි අරමුණු හා පරමාර්ථ ඇති ව නම්‍යශීලීතාවෙන් යුක්ත ව සැලසුම් කර ඇත.

එම න්‍යාය උපයෝගී කරගනිමින් සවිස්තරාත්මක ව එම කලාප හා අනෙකුත් යෝජනාවන් ක්‍රියාවට නැගිය හැකි ආකාරය සාකච්ඡා කර ඇත.

සටහන් අංක 01 - සංචාරක ප්‍රවර්ධනයට යෝජිත වාපිකලාප

බුලංකුලම වැව හා ලෝලුගස් වැව ආශ්‍රිත කලාපය

ලෝලුගස් වැව මෑතකාලීන ව සකස් කර ඇති කුඩා වැවකි. එසේ වුව ද ස්ථානගත වීම අනුව අවට භූ දර්ශනය වඩාත් ආකර්ෂණීය ව දැක බලා ගැනීමට පහසුවක් ව ඇත. වර්තමානය වන විට ද හුදකලා ව පවතින මෙම වැව ආශ්‍රිත ප්‍රදේශයේ එක් පසෙකින් ගම්වාසීන් අස්වද්දන්නා වූ කුඹුරු පද්ධතිය වේ. මිහරකුන්, මොනරුන්, කොකුන්, මිමින්නන්, වැනි සත්ත්ව ගහණය ද මෙහි බහුල ය. කුඹුරු අස්වද්දන කාලයට මිනිසුන් ට්‍රැක්ටර් යොදා කුඹුරු සි සැම සිදු කරන අතර විවිධ සත්ත්ව විශේෂ තම ආහාරය සොයා ගැනීම සඳහා පැමිණීමේ දර්ශනය සිත් ඇද බැඳ ගැනීමට සමත් දර්ශනයකි. එමෙන් ම කුඹුරු පිදෙන කාලයේ සහ කුඹුරු කැපෙන කාලයට සිදු වන්නා වූ ක්‍රියාකාරකම් සංචාරකයාට නැරඹීමට හැකි වේ. වැව් ඉස්මත්තේ ඇති බොරලු පාර මධ්‍යය අවට පරිසරය මනාව දෘශ්‍යමාන වේ. මෙහි විශේෂත්වය වන්නේ අභයගිරිය, රුවන්වැලිය, ජේතවනය, මිරිසවැටිය යන සියලු ස්තූපයන් එක ම රේඛාවක් තුළ දී මනරම් ව දැකගත හැකි වීමයි. මෙම වැව ආශ්‍රිත කලාපයේ සංචාරක ප්‍රවර්ධන යෝජනාවන් පහත ආකාරයට පෙළ ගැස්වීමට හැකි වේ.

- බුලංකුලම වැව හෙවත් පුරාණ ගමණිවාසීය උරුමයේ පැතිකඩයක් බැවින් සංචාරකයාට එය නැරඹීමට අවස්ථාව සැලසීම. මේ සඳහා ස්ථානය සකස් කර විශාල සංචාරක බස් රථ වැනි දේ ගාල් කිරීමට කුඩා රථ ගාලක් තිබීම ද සුදුසු වේ.
- වැව් බැම්ම වටා බයිසිකල් වැනි දේ මඟින් සංචාරකයාට ගමන් කිරීමේ පහසුව සැලසීම. මේ සඳහා අවට ස්ථානයක් තෝරා ගනිමින් බයිසිකල් ලබාගැනීමේ

සේවාව ස්ථාපිත කිරීම. එමඟින් සංචාරකයාට තමාට අහිමිත පරිදි සංචාරය කිරීමට පහසුකම් සැලසේ.

- තව ද මේ සඳහා අශ්වයන්, පෝතියන් වැනි සතුන් යොදා ගැනීම කළ හැකි ය. මෙහි මේ වන විට ද නාන තොටුපළවල් දෙකක් දැකගත හැකි බැවින් සංචාරකයන්ට අනුරාධපුරයේ දී ඔවුන්ට අහිමිත පරිදි ස්නානය කර විනෝද වීමට මේ වන විට වැඩි පද්ධතිය ආශ්‍රිත කලාපයන් භාවිතයක් නොමැති බැවින් බුලංකුලම වැව හා ලෝලු ගස්වැව යන වැව් දෙක මේ සඳහා යෝජනා කෙරේ. ශුද්ධ භූමියේ තදාශ්‍රිත ස්ථාපිත වීම තුළ බෞද්ධ සංස්කෘතියේ පැතිකඩයන්ට හානි නොවන ආකාරයට විදේශිකයන්ට ස්නාන කටයුතු සඳහා සංචාරක ආකර්ෂණය සහිත ප්‍රදේශයක් ලෙස මෙය භූමි ප්‍රදේශය සකස් කළ හැකි වේ.
- මේ සඳහා වැව් දෙකෙහි ම වැව බැම්ම සඳහා විධිමත් ආකාරයට රළපනාව සකස් කර වැව් වටා පරිසරයට ගැලපෙන වර්ණයෙන් ස්වාභාවික ආකාරයට සකස් කළ බංකු ස්ථාපිත කිරීම තුළින් දෙස් විදෙස් සංචාරකයන්ට තම සංචාරය වඩාත් වින්දනීය ලෙස විඳ ගැනීමට අවකාශය සැලසේ.
- මෙහි දී අනිවාර්යයෙන් විදේශිකයන්ගේ ජීවිත ආරක්ෂාව සඳහා පුහුණු ජීවිත ආරක්ෂකයන් යෙදවීම අත්‍යවශ්‍ය වේ.
- එමෙන් ම ගම්වාසීන්ගේ ජීවනෝපාය නඟා සිටුවමින් මුදල් උත්පාදනය කළ හැකි ලෙස විධිමත් ආකාරයට ඉබ්බන්කට්ටුවේ වැනි සල්පිල් පෙළක් ස්ථාපිත කිරීම සුදුසු වේ.
- මෙම සල්පිල් මඟින් හැම විට ම දේශීය අනන්‍යතාව ඉස්මතු වන දේ අලෙවි කිරීම හා ආහාර සඳහා ද දේශීය ආහාර පිළිගැන්වීම උචිත වේ.
- එමෙන් ම වටා පිටාවේ පවතින ස්වාභාවික විශේෂ දර්ශන ඇතුළත් පෝස්ටර්, ඡායාරූප මිල දී ගත හැකි පහසුකම් සැලැස්වීම ද වැදගත් වේ.
- මෙම වැව් ආශ්‍රිත කලාපය සංචාරක ආකර්ෂණය සඳහා කාර්තු දෙකක දී භාවිතයට ගත හැකි වේ. එනම් වැවෙහි ජලය පිරී තිබෙන කාල වකවානුව වන ජනවාරි - ජූනි අතර කාලය සහ වැවේ ජලය සිඳී ගිය කාල වකවානුවයි. ජූනි - සැප්තැම්බර් කාලවකවානුව අධික කර්කශ භාවයකින් යුක්ත වුව ද එයින් ද සුන්දරත්වයක් ඔප් නැංවෙන බැවින් එය ද සංචාරක ආකර්ෂණය සඳහා යොදා ගත හැකි ය. වැව මධ්‍යයේ පවතින පර්වත උද්ගතයන් දෙක සංචාරකයන්ට විවේකය ගත කිරීමට යොදා ගත හැකි ය. සවස් යාමයේ මෙම සුන්දර පරිසරයේ දර්ශනය වන මී හරක් පට්ටි දක්කාගෙන යන ඇතැම් මිනිසුන් මෙන් ම කුඩා ගම්වාසී දරුවන්ගේ කෙළි සෙල්ලම් වැඩි පිරිය තුළ දී දැකගත හැකි වීම ඉමහත් සුන්දරත්වයක් වන අතර ගැමි සුන්දරත්වය ස්වාභාවික ව විඳගැනීමට එමඟින් හැකි වේ. මෙම කලාපය දෙසට ලංකාරාම මාවත පසු කර පැමිණෙන විට ලෝලුගස් වැව මාර්ගය හමු වන අතර එහි තවත් ඉදිරියට යන විට තිසාවැව පරිශ්‍රය ද තවත් ඔබ්බට ගව් ගණනක් පියමං කළ හොත් ඓතිහාසික තන්තිරිමලේ ද දැකබලා ගැනීමට හැකිවන බැවින් ලෝලුගස් වැව මාර්ගයේ දකුණු දිශානුගත ව පැමිණෙන විට යථෝක්ත ව සඳහන් කළ බුලංකුලම හා ලෝලුගස් වැව යන වැව් දෙක අතර වන බටහිරාරාමයේ නටබුන් ද දැකබලා ගත හැකි බැවින්

සාමාන්‍ය නඩත්තුවක් මගින් නැරඹීමට හැකි ආකාරයෙන් ඉදිරිපත් කිරීම පළමු වැනි අදියරේ දී කළ හැකි අතර දෙවැනි අදියරේ දී සංරක්ෂණය කර ඉදිරිපත් කිරීම වැදගත් වේ.

නිසා වැව, රන්මසු උයන ආශ්‍රිත කලාපය

මෙම කලාපය වර්තමානය වනවිට ද හුදකලා ව පවතී. පුරාණ රජ දවස රජවරුන්ගේ ක්‍රියාකාරී ස්ථානයක් ලෙස පැවති රන්මසු උයන වර්තමානයේ සංචාරක ආකර්ෂණ ස්ථානයක් වී ඇති නමුත් මෙම ප්‍රදේශයට මීට වඩා අවධානයක් යොමු කර උරුමය ඉස්මතු කරවීම හා සංචාරකයන් ඇද බැඳ තබා ගන්නා ස්ථානයක් බවට පත් කිරීම වැදගත් වේ. මෙම කලාපය සෙසු කලාපයන්ට වඩා සංචාරක ප්‍රවර්ධනයට වැදගත් කලාපයක් වන්නේ මෙම කලාපයේ ස්ථානගත වී ඇති විශේෂ වූ නටබුන් නිසා ය.

අනුරාධපුර පුරාණ නගර සැලැස්මේ ස්ථානගත කර ඇති විශාලතම වැවක් වන මෙය ශ්‍රී ලංකාවට බුදු දහම හඳුන්වා දීමට මිහිදු හිමියන් ප්‍රමුඛ පිරිස සම්ප්‍රාප්ත වන විට රාජ්‍ය කළ දේවානම් පියතිස්ස රජු විසින් නිර්මිත බැවින් විශේෂයෙන් ම බුදු දහම වැළඳ ගත් බෞද්ධයන්ට දැකබලා ගැනීමට සැලැස්වීම වැදගත් විය හැකි ය. එමෙන් ම නුවර වැව හැරුණු විට නිරන්තරයෙන් ජලය පිරී පවතින මෙහි වැව් බැම්ම ඉන්ටර් ලොග් කිරීම සුදුසු වන අතර සංචාරකයන්ට ගමන් කර නැරඹීමට හැකි වන ආකාරයෙන් සැකසීම හා වැව් බැම්මේ ස්ථාන හතරක පමණ සිසල් බීම හල් සාම්ප්‍රදායික ක්‍රමවේදයකට සකස් කිරීම තුළ විඩාව සංසිඳුවා ගැනීමට පිටුබලක් වනු ඇත. ඒ සමඟ ම වාඩි වී මෙය භුක්ති විඳීමට දුඹුරු පැහැයෙන් සකස් කළ කොන්ක්‍රීට් රවුම් හෝ ලී කොටන් යොදා සකස් කළ රවුම් ආකාරයේ ආසන එක් ස්ථානයක පහ බැගින් තැබීම යෝග්‍ය වේ. තව ද දෙස් විදෙස් සංචාරකයන්ට සරුංගල් හැරීම වැනි ක්‍රියාකාරකම් වුව ද කිරීමට මෙහි දී ඉඩ ප්‍රස්ථාව සැලැස්වීම තුළින් විනෝදාස්වාදය ලැබිය හැකි ස්ථානයක් ලෙස ද සකස් කළ හැකි වේ. වැවේ විශාලත්වය හුදකලා බව සහ සිසිල් සුළඟ, රළු වේගය හා සුන්දරත්වය තුළ යෝජිත ක්‍රියාකාරකම් මගින් සංචාරකයාට වින්දනයන් ලබා දීමට හැකි වේ.

නිසාවැව ආසන්නයේ පවතින රන්මසු උයන වර්තමානයේ අවම සංචාරකයන් පිරිසකගේ ආකර්ෂණයට ලක් ව නැරඹුම් ස්ථානයක් බවට පත්ව ඇති අතර පුරාණයේ රාජකීය ස්නානාගාරය සහිත උයන වර්තමානය වන විට හුදකලා වී පවතින බැවින් එහි පවතින ගුහා පද්ධති නැරඹීමට යාමට හැකි පෙත්මං ආදිය සැකසීම හා දුර්ලභ සංකේතයක් බවට හඳුනාගෙන ඇති එහි ඇති විශ්ව චක්‍රය ඉදිරිපිට ප්‍රදර්ශනාත්මක පුවරුවක් යෙදීම හා සෙසු විශේෂිත ස්මාරක සියල්ල නාමකරණය කර විස්තරාත්මක පුවරු සහ දිශාවන් දැක්වෙන පුවරු යෙදීම ද මගින් සෙනරත් පරණවිතාන දක්වන මිනිස් සිරුරේ ස්නායු පද්ධතිය හා සමාන තාක්ෂණයක් සහිත ව පවතින රන්මසු උයනේ ජල තාක්ෂණය සංවරණය කරන පිරිස්වලට නැරඹීමට සැලැස්විය හැකි ය. එමෙන් ම පුරාණ ශ්‍රී ලාංකික පෙදරේරු තාක්ෂණයේ හා ඉංජිනේරු ශිල්පයේ මහල් ගොඩනැගිලි නිමවා ඇති ආකාරයට කදිම නිදසුන් ගුහා පද්ධතිය ආශ්‍රිත ව දැකගත හැකිවන්නේ ගල් පුවරු උපයෝගී

කරගනිමින් වහලය සකස් කර ගනිමින් ඊට ඉහළින් නැවතත් ගඩොලින් ගොඩනැගිල්ල ඉදි කිරීමත් ය. එමෙන් ම වර්තමාන සුබෝපහොගි හෝටල් සහ නිවෙස්වල දැකගත හැකි නාන තටාක පුරාණ රජ පවුල්වල පිරිස් සඳහා සකස් කර ඇත්තේ ඇඳුම් මාරු කිරීම සඳහා අවශ්‍ය ස්ථාන ද පිළිවෙළකට සකස් කිරීමෙනි. රන් මසු උයනේ දී මෙය මනාව දැකගත හැකි අතර ස්වභාවික ගල් පර්වතය කපා අවශ්‍ය පරිදි කාමර සකස් කිරීම මගින් සනීපාරක්‍ෂක කළමනාකරණයේ පුරාණ පැතිකඩ මනාව පිළිබිඹු වේ. පුරාණ තාක්‍ෂණය පිළිබඳ හදාරන පිරිස්වලට මෙන් ම නටබුන් දැකබලා ගැනීමට රුචියක් දක්වන පිරිස්වලට රන්මසු උයන ආශ්‍රිත නටබුන් වැදගත් වේ.

රන්මසු උයනේ දර්ශනයක්

රන් මසු උයනේ ගුහා ආශ්‍රිත මහල් ඉදිකිරීමේ තාක්‍ෂණය දර්ශනයක්

රන්මසු උයනේ සමීප දර්ශනයක්

විශ්වවකුය

තිසා වැවේ දර්ශනයක්

නුවර වැව ආශ්‍රිත කලාපය

අනුරාධපුර නගරයේ සිට කිලෝ මීටර් 5ක් පමණ මිහින්තලා මාර්ගයේ පැමිණෙන විට නුවර වැව දැකගත හැකි වේ. ඉතා ආකර්ෂණීය මෙන් ම පුරාණයේ සිට අපගේ වාරි පද්ධතියේ **නකරවව්** ලෙසින් ඉතිහාස ග්‍රන්ථවල සඳහන් වන්නා වූ නුවර වැව සංචාරක ආකර්ෂණය සඳහා වැදගත් උරුමයකි. ථූපාරාම පුවරු ලිපියේ ක්‍රි. ව. 114-136 කාල වකවානුවේ ගජබාහු රජු විසින් කළ බවකි. එහි **නකරවව්** ලෙස ද සඳහන් වේ (Ez III 1933:116). නැවත මෙම වැව බ්‍රිතාන්‍ය යටත් විජිත යුගයේ 1890 දී නැවත ප්‍රතිසංස්කරණයකට ලක් ව ඇත. දේශීය සංචරකයන්ගේ පාරාදීපයක් බවට පත් ව ඇති මෙම ස්ථානයේ තව දුරටත් පහසුකම් වර්ධනය කර සංචරක ආකර්ෂණය වැඩි දියුණු කර ගත හැකි වේ. ඒ සඳහා යෝජනා ලෙස දැනට වැව් ඉස්මත්තේ පවතින අලුත්වැඩියා කෙරෙමින් පවතින මාර්ගය වැදගත් වේ. මේ ආසන්නයේ තෝරාගත් ස්ථානවල බංකු ස්ථාපිත කිරීම මෙන් ම සොරොව්ව ඉදිරිපස තොරතුරු

මධ්‍යස්ථානයක් ඉදිකිරීම හා එහි දී තොරතුරු ප්‍රාචීන තිස්ස පබ්බතාරාමය ගැන මෙන් ම පුරාණ ශ්‍රී ලාංකීය වාරි පද්ධතිය පිළිබඳ ඡායාරූපමය තොරතුරු දැකබලා ගැනීමට සැලැස්වීම සුදුසු වේ. තව ද මිහිනතලා මාර්ගයේ නුවර වැවට පහළ (දකුණු පස) විධිමත් සැලසුමකට අනුව එක ම ක්‍රමවේදයකට අනුව කඩපිල් ඉදිකර සංචාරකයන්ට අවශ්‍ය ආහාර එම මොහොතේ ම උණුවෙන් ම රසවිඳීමට සැලැස්විය හැකි ය. තායිලන්තය, සිංගප්පූරුව, මැලේසියාව වැනි රටවල සංචාරක කර්මාන්තයේ එක් පැතිකඩක් වන්නේ සංචරණ පිරිස්වලට විවිධ ආහාරවලින් සත්කාර කිරීම ය. එමගින් අනුරාධපුර ආශ්‍රිත ප්‍රමුඛ පෙළේ හෝටල්වලට පමණක් සීමා වී පවතින ක්‍රමයෙන් ඔබ්බට සරල ව හා නිදහස් ව සංචාරකයන්ට තම අවශ්‍යතාවන් භුක්ති විඳීමට අවකාශය ලැබෙන අතර ම නව හඳුන්වා දීමක් ද වන අතර එතුළින් සංචාරක ආකර්ෂණය වඩාත් තීව්‍ර කර ගැනීමට හැකි වනු ඇත.

කුඹිච්චන්කුලම වැව හා ආශ්‍රිත ප්‍රදේශය

අනුරාධපුර නව නගරය ආශ්‍රිත ව පුරාණයේ සිට දැකගත හැකි කුඹිච්චන්කුලම වැව ආශ්‍රිත ප්‍රදේශය සංචාරක ව්‍යාපාරය සඳහා නගරයට පැමිණෙන දෙස් හා විදේශිකයන්ට වඩාත් සුදුසු වේ. වර්තමානය වන විට මෙහි වැව අවට භූමියේ නගරයේ සති පොළ ස්ථාපිත කර ඇත. එසේ වුව ද එය සඳහා මෙම ස්ථානය එතරම් යෝග්‍ය නො වේ. මේ සඳහා සුදුසු ස්ථානයක් වෙළෙඳුන් සඳහා ලබා දී නගරයේ අලංකරණය ඉස්මතු කර පෙන්වන මෙම වැව තව දුරටත් සංචරක ආකර්ෂණය සඳහා ප්‍රවර්ධනය කිරීම වැදගත් වේ . මේ සඳහා ඉන්ටලොග් මාර්ගයක් වැව වටා ස්ථාපිත කර ඇති අතර එය දෙපස භූමි දර්ශනය භූමිය සකස් කිරීමෙන් සිදු කළ හැකි ය. ඉදි කර ඇති බංකු ඇතැම් ඒවා වාඩි වී සිටීමට සුදුසු තත්ත්වයක නොපවතින අතර දැඩි අවුරුණු නිසා සවස 5.00 පමණ වන තුරු මෙහි ප්‍රයෝජනය වඩාත් අවම ය. මේ තත්ත්වයට විකල්පයක් ලෙස වැව් ඉස්මත්තේ ඇති කුඹුක් ගස් ආශ්‍රිත සෙවණ ස්ථානයන්හි මෙම බංකු ස්ථාපිත කිරීම හා ශාක වැවීම කළ හැකි ය. තව ද ඉන්ටලොග් මාර්ගයේ මෝටර් සයිකල් යාම වර්තමානයේ දී දැකගත හැකි අතර එය නවත්වා ඇවිදගෙන යාමටත් පෝතියන්, අශ්වයන් වැනි සතුන්ගේ පිට උඩ යාම වැනි ක්‍රියාකරකම්වල සංචාරකයන්ට යෙදීමටත් අවකාශ සැලසීම සුදුසු වේ. ඒ අසල ඇති ළමා උද්‍යානය ද වන අතර බෝට්ටු සේවය ද තව දුරටත් විධිමත් කර සංචරකයන්ට වැවෙහි බෝට්ටු පැදීමේ අවකාශය ලබා දී අත්දැකීම් ලබා ගැනීමටත් විධිමත් ජීවිත ආරක්ෂකයන් මේ සඳහා යෙදවීමත් සුදුසු වේ. වර්තමානයේ පාවෙන හෝටලයක් සකස් කර ඇති අතර එය ඉතාමත් ආකර්ෂණීය වන අතර සංචාරක රුචිකත්වය සඳහා බෙහෙවින් හේතු වී ඇත. වැවට මුහුණ ලා ඇති නිවස සංචාරකයන් සඳහා ගෙස්ට් හවුස් එකක් ලෙසින් යොදවා ගැනීම තුළ වැව් සිරිය විඳීමට ඉතා ආකර්ෂණීය ස්ථානයක් වනු ඇත. මෙය පොද්ගලික ඉඩමක පිහිටියේ වුව ද එය මුදල් ගෙවා රජයට පවරා ගැනීම කළ හැකි අතර එසේත් නොමැති නම් අයිතිකරුට වටිනාකම පැහැදිලි කර එය ඉහත සඳහන් කළ කාරණයට යෝග්‍ය ලෙස සකස් කිරීමට උනන්දු කරවීම උචිත වේ. වර්තමානයේ වැව ආසන්නයේ පිහිටි දැනට සති පොළ සඳහා සකස් කර ඇති තාවකාලික ගොඩනැගිල්ල පිහිටි ස්ථානය සමර් හට් සකස් කර සිසිල් බිම හලක්

ස්ථාපිත කිරීම කළ හැකි අතර එමඟින් පැමිණෙන දෙස් විදෙස් සංචාරකයන්ට තම විවේකය තව දුරටත් වැඩි ව පෝතියන්, අශ්වයන් වැනි සතුන්ගේ පිට උඩ යාම වැනි ක්‍රියාකාරකම් වශයෙන් භුක්ති විඳීමට හැකි වනු ඇත. මේ වන විට නගරය ආසන්නයේ පවතින හෝටල් සහ රිසෝට් ලෙස වයිට් හවුස්, සිසිලස ආදිය දැක්විය හැකි ය. මෙම ස්ථාන තව දුරටත් වර්ධනය කිරීමෙන් සංචාරකයන් රඳවා ගැනීම මෙන් ම එමඟින් විදේශ විනිමය උත්පාදනය තීව්‍ර කර ගත හැකි වේ.

නාවිවාදුව වැව ආශ්‍රිත කලාපය

මහසෙන් රජු විසින් (276-303) කාලයේ නිර්මාණය කර ඇති නාවිවාදුව වැව අනුරාධපුර ආශ්‍රිත ව සංචාරක ආකර්ෂණීය ස්ථාන ලෙස නැරඹිය හැකි ස්ථාන ලෙස නාවිවාදුව වැව දැක්විය හැකි ය. පූජා නගරය නැරඹීමට පැමිණෙන සංචාරකයන්ට 2 කණුව හන්දියෙන් කුරුණෑගල පාරේ ගමන් කර ශ්‍රාවස්ථිපුරින් වම්පසට ගමන් කරන විට නාවිවාදුව වැව දැකබලා ගත හැකි අතර මහ කන්නයේ දී මෙම වැව වාන් දැමීම සිදු වන බැවින් අලංකාර දර්ශනයක් දැකබලා ගත හැකි වනු ඇත.

කබ්වචින් කුලම වැවේ දර්ශන

මෙවැනි ස්වාභාවික ස්ථානවල පවතින ස්වාභාවිකත්වය ආරක්ෂා කරමින් නව ප්‍රවීණයක් ලෙස සංචාරකයන් සඳහා කඩපිල් වැනි දේ ඇති කිරීමට උත්සාහ ගැනීමට හැකි ය.

නාවිවාදුව වැව වාන් දැමීමේ දර්ශනයක්

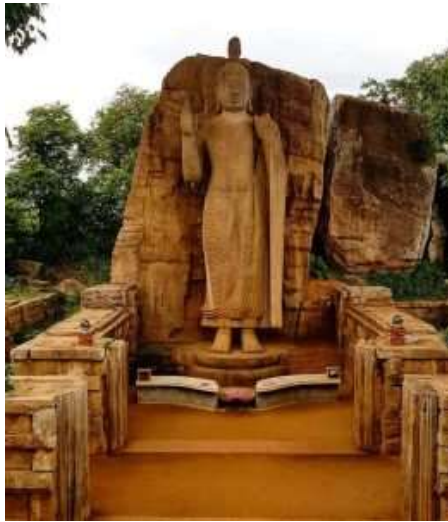
කලා වැව ආශ්‍රිත ප්‍රදේශය

අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්කයේ පිහිටි කලා වැව පුරාණ මුතුන්මිත්තන්ගෙන් අප දිවයිනේ වත්මන් පරපුරට මෙන් ම අනාගත පරපුරට උරුමයෙන් ලැබුණු දායාදයකි. ක්‍රි. ව. 459-477 කාල වකවානුවේ රාජ්‍යත්වයට පත් ධාතුසේන මහරජු විසින් නිර්මාණය කළ මෙම වැව සහිත පරිශ්‍රය සංචාරක කර්මාන්තය සංවර්ධනය කළ හැකි වැදගත් ස්ථානයක් වශයෙන් මෙය හඳුනාගත හැකි ව ඇත. වර්ග කිලෝ මීටර් 18.1ක පමණ ප්‍රමාණයෙන් යුක්ත වූ මෙම දැවැන්ත නිර්මාණයට අමුණක් ද පවතී. එය අඩි 22572ක් බව පෙන්වා දී ඇත.

කලා වැවේ සුන්දර දසුනක්

ජය ගඟ හෙවත් යෝධ ඇල කිලෝ මීටර් 84 දිගට නිර්මාණය කර කලා වැවේ සිට තිසා වැවට වැවට ජලය ගෙන ඒමට තරම් ඉංජිනේරු තාක්ෂණයෙන් පරිපූර්ණ ජාතියක් ව සිටි පුරාණ සිංහලයා ඉතා මත් ම පුළුල් වැව් බැම්මක් සහිත ව පවතින මෙම වැවේ මෙම සිසිලස පිරුණු සුන්දර පරිසරය සංචාරකයන්ට විඳ ගනිමින් විවිධ ආහාර රස විඳිමින් විවේකය ගත කිරීමට සැලැස්වීමට ක්‍රමෝපායන් දියත් කිරීමට යෝජනා කෙරේ. මේ සඳහා වැව් මාළු ප්‍රයෝජනයට ගැනීමට සුදුසු වේ. බාබකියු ක්‍රමයට සකස් කිරීම, මෙන් ම ආරක්ෂිත ක්‍රමවත් බෝට්ටු සේවයක් යොදවා වැවේ සිරිය බැලීම හා මාළු බැම වැනි ක්‍රියාකාරකම්වල නිරත වීමට ඉඩ ප්‍රස්ථා ඇති කිරීම තුළින් ප්‍රදේශවාසීන්ට ආර්ථික උත්පාදනය සඳහා අවස්ථා සැලසෙන අතර ම හුදකලාව පවතින මෙම ප්‍රදේශයේ වටිනාකම තිවු වීමට ද හැකියාව ලැබේ. වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව යටතේ ක්‍රියාත්මක වන කලාවැව ජාතික වනෝද්‍යානය නරඹා විනෝදසවාදය ලබාගැනීමේ හැකියාවක් පවතින බැවින් තව දුරටත් දේශීය ජනයා අතර ද මෙම පරිශ්‍රය ප්‍රචලිත කිරීම වැදගත් වේ. කලා වැවේ පහසු ලබා ගැනීමට පැමිණෙන සංචාරකයන්ට ආධ්‍යාත්මික සුවය ද නොමඳ ව ලබා ගැනීමට ඒ ආසන්නයේ වන අවුකන පුරාවිද්‍යා භූමිය ද නැරඹිය හැකි ය.

අවුකන පිළිම වහන්සේ

තව දුරටත් පුරාණ ශ්‍රී ලාංකීය වාරි තාක්ෂණය ලොවට සංචාරක ව්‍යාපාරය හරහා ප්‍රචලිත කිරීමේ යෝජනා අතරට තවත් නව ක්‍රමවේද කිහිපයක් හඳුන්වාදීමට මෙම අධ්‍යයනය ඔස්සේ කටයුතු කර ඇත. පහතින් ඒවා විස්තර කර ඇත.

පුරාණ සිංහල වාරි කෞතුකාගාරය (Ancient Sinhalese Irrigation Museum)

මෙම යෝජිත කෞතුකාගාරය තිසා වැව ආශ්‍රිත කලාපයේ ඉදි කිරීමට යෝජනා කෙරේ. මෙම මධ්‍යස්ථානයේ දී ප්‍රදර්ශනය කළ හැකි වාරි ක්‍රම හා සම්බන්ධ කරුණු හා ක්‍රමෝපායන් මෙසේ දැක්විය හැකි ය.

අංක 01 - වාරි දත්ත මැදිරිය

ශ්‍රී ලංකාවේ පුරාණ වැව් ප්‍රමාණය, එක් එක් දිස්ත්‍රික්ක ආශ්‍රිත ව ඉදි වී ඇති වැව්, ඉදි කළ රජවරු, ආදී තොරතුරු ඇතුළත් විස්තරාත්මක පුවරු යෙදීම, වර්ෂ සිතියම් මගින් මෙම වැව් පද්ධතිය ප්‍රදර්ශනය, එක් එක් වැව සඳහා අල්ලනු ලබන ජල ධාරිතාව, පෝෂක ප්‍රදේශ, ඉඩම් ප්‍රමාණ, පිළිබඳ විස්තර ඇතුළත් වන පරිදි තීරු සටහන් හෝ ස්තම්භ ප්‍රස්තාර මගින් ආකර්ෂණීය ව මෙන් ම පැහැදිලි ව දත්ත ලබාගත හැකි ලෙස සකස් කිරීම හා මෙම තොරතුරු පුවරු ආකාරයෙන් ප්‍රදර්ශනය කිරීම. පුරාණ ශ්‍රී ලංකාවේ වාරි ක්‍රම ආශ්‍රිත ව මිරිදිය මත්ස්‍ය කර්මාන්තය ද යම් තරමකින් පැවති බවට සාධක ලැබී ඇත. ඇතැම් පුරාණ සෙල්ලිපි මූලාශ්‍රයන්හි වැව් ආශ්‍රිත තොරතුරු ද හමු වේ. ක්‍රි. පූ. 3 වැනි සියවසේ සිට ක්‍රි. පූ. 1 වැනි සියවස දක්වා කාලවලට අයත් වන්නා වූ හෙන්නානිගල, බෝවත්තේගල හා කොට්ටැමුහෙල ලෙන් ලිපි අසල මත්ස්‍ය සංකේත ඇති බවත්, අනුරාධපුරය පෙරාමියන්කුලම ඇති පර්වත ලිපියක වසභ රජු සුදර්ශන නම් පධානසරයෙහි අඳුන් දිවි සම් ඇතිරවීම සඳහා දිය බද්දක් ඇළේ මසුන්ගෙන් ලැබුණු මත්ස්‍යභාගයට අයත්

ආදායම පිළිම සිදු කර ඇති බව සඳහන් කෙරේ (අමරවංශ හිමි 2017:118). මෙම මසුන් ඇල්ලීමේ බද්ද **මනෙර මජ්ඣක** නමින් එහි දක්වා ඇත. වැව් ආශ්‍රිත බදු ක්‍රම (දකපති, උදකපති, බොජකපති) ලෙස ද දක්වා ඇත. එබැවින් වැව් සම්බන්ධ සෙල්ලිපි ප්‍රදර්ශනය සඳහා වෙන ම මැදිරියේ අවකාශයක් වෙන් කිරීම වැදගත් වේ.

අංක 02 ප්‍රධාන වැව් මැදිරිය

දැනට ලංකාවේ පවතින සියලු ප්‍රසිද්ධ වැව් ඡායාරූපගත කර ඉන් විශාල වැව් වාන් දැමීම සිදු වන කලාත්මක දර්ශන එක ම ප්‍රමාණයේ රාමු මගින් ප්‍රදර්ශනය කිරීම සුදුසු වන අතර ම දිස්ත්‍රික්ක හෝ පළාත් අනුව පෙළ ගැස්වීමක් සිදු කිරීම මගින් අධ්‍යයනය කරන්නෙකුට වුව ද වැදගත් වේ. මෙම සියලු වැව් නාමකරණය කිරීම ද අවශ්‍ය වේ.

අංක 03 ප්‍රතිනිර්මාණ මැදිරිය

වැවක කොටස් සහිත ව කුඩා වැවක් ප්‍රතිනිර්මාණය කිරීම, වාරික්‍රම මගින් පෝෂණය වන කෘෂි ගම්මානයක් ප්‍රතිනිර්මාණ කිරීමට යෝජනා කෙරේ. මෙම මැදිරිය විශාලත්වයෙන් සැකසීම ස්වාභාවික වැව්වල දැකගත හැකි ජලජ පුෂ්පයන් මෙහි දී දැකගත හැකිවීමට සැලැස්වීම ද උචිත ය.

අංක 04 තාක්‍ෂණ මැදිරිය

වාරි කර්මාන්තයට අදාළ සෙසු ඇළවල්, අමුණු, අමුණු හරස් කර ඇති ජලාශය, ඔයවල්, සොරොච්චි ආදී විවිධ අංගයන්ගේ විස්තරාත්මක පුවරු ඡායාරූප සහිත ව මෙම මැදිරියේ ප්‍රදර්ශනය කිරීම අවශ්‍ය වේ. ඒ සඳහා පහත කරුණු කෙරෙහි සැලකිල්ලක් දැක්වීම ද සුදුසු වේ.

- පුරාණ ශ්‍රී ලාංකික ඉංජිනේරු ශිල්පියා වැව තැනීම සඳහා ගල් තලාවක් හෝ තිරිවානා නිධියක් ආශ්‍රිත භූමි ප්‍රදේශ තෝරා ගැනීම සිදු කර ඇත. මෙම මැදිරිය තුළින් මෙවැනි උදාහරණයන් දැක්වෙන අඹන්ගම හරස් කර ඇළහැර බැම්බ බැඳ ඇති අයුරු පෙන්විය හැකි ය.
- වැව් ඉදිකිරීම සඳහා ප්‍රධාන වශයෙන් භාවිත ක්‍රම අතර පළමුවැන්න ලෙස ගංගා සහ ජලාශයන්හි ජලමාර්ග හරස් කර භූමියේ සුදුසු ස්ථානවල වේල්ලක් බැඳ වැව් ඉදි කිරීම හා දෙවැන්න වන ගංගා ඇළ දොළවල ජලයෙන් කොටසක් ඇළ මාර්ග ඔස්සේ දුර ප්‍රදේශයක වැවකට ගෙන යාම (එම : 288)
- සොරොච්චි තාක්‍ෂණය ක්‍රි. ව. 1 සිට ආරම්භ වන්නට ඇති බවත් වාරි තාක්‍ෂණයේ දී ඉතා වැදගත් වූවකි. ශ්‍රී ලංකාවේ වැව් බැමි ඉදි කිරීමේ සහ සොරොච්චි තාක්‍ෂණය 19, 20 වන සියවස් පමණ දී ද ක්‍රියාත්මක වී ඇත. එබැවින් රූපසටහන් හා ඡායාරූප සහිත ව නුවරවැව, උරුසිටා වැව, මින්නේරි, කවුඩුළු, වහල්කඩ, පාවත්කුලම වැනි වැව්වල තාක්‍ෂණය මෙහි දී විදහා දැක්විය හැකි ය.
- පුරාණ වාරි තාක්‍ෂණය පිළිබඳ දර්ශන, ඇතුළත් වන රූප රාමු ප්‍රදර්ශනයට යෝජනා කෙරෙන අතර වැඩිදුර අධ්‍යයනය සඳහා පැමිණෙන විද්‍යාර්ථීන් සඳහා අවශ්‍ය සියලු තොරතුරු ලබාගත හැකි ආකාරයට මෙම මැදිරිය සැකසීමට යෝජනා කෙරේ. මෙහි කුඩා ප්‍රේක්ෂකාගාරයක් ද යෝජනා කෙරෙන අතර සිංහල, දෙමළ,

ඉංග්‍රීසි, ප්‍රංශ, ජර්මන්, චීන වැනි වැඩි වශයෙන් අනුරාධපුරයට පැමිණෙන සංචාරක පිරිස් නිරීක්ෂණය කර විවිධ භාෂාවලින් හඬ කවන ලද වීඩියෝ පටයක් පුරාණ තොරතුරු දැකිය හැකි සහ ඇසිය හැකි පහසුකම් සැලැස්වීමටත් එකවර 50ක පමණ පිරිසකට අසුන්ගෙන නැරඹීමට ශාලා පහසුකම් ඇති කිරීම සුදුසු වේ.

අංක 05 නවීන වාරිපද්ධති මැදිරිය

නවීන ජලාශය හා එමගින් උත්පාදනය කර ඇති විදුලි බලාගාර පිළිබඳ ව ද ඡායාරූප සහ තොරතුරු මෙම මැදිරියේ දී දැක බලා ගත හැකි ලෙස මෙම මැදිරිය සැකසීම මගින් වර්තමාන ශ්‍රී ලංකාවේ වාරි තාක්ෂණ ක්‍රමවේදයන් පිළිබඳ ව ප්‍රදර්ශනය කිරීමට ද හැකි වනු ඇත.

අංක 06 කුඩා පුස්තකාලයක්

කුඩා පුස්තකාලයක් මෙම කෞතුකාගාරය තුළ ම ස්ථාපිත කර පුරාණ වාරි පද්ධතිය පිළිබඳ ලියවි ඇති සියලු ග්‍රන්ථ එහි අන්තර්ගත කිරීම හා ප්‍රසිද්ධිය ලබා දීම සඳහා e library service ක්‍රමවේදය ඇති කිරීම ද වැදගත් වේ. ශ්‍රී ලංකීය පුරාණ වාරි ක්‍රම ගැන අධ්‍යයන කරන විද්‍යාර්ථීන්ට දත්ත ලබා ගැනීම සඳහා දත්ත ගබඩාවක් සකස් කර කිව් ආර් කෝඩ් (QR CORDE) එකක් භාවිත කර දත්ත ලබා ගැනීමට හැකි වන ලෙස සැකසීමට යෝජනා කෙරේ.

අංක 07 පොත් අලෙවිහලක්

තව ද වාරි තාක්ෂණය ගැන වර්තමානය වන විට රචනා වී ඇති ග්‍රන්ථ මෙන් ම තවත් ග්‍රන්ථ භාෂා කිහිපයකින් රචනා කර සංවරණය සඳහා මෙම කෞතුකාගාරයට පැමිණෙන පිරිස් වෙත මිල දී ගැනීමට සැලැස්වීම. පුරාවස්තු ප්‍රදර්ශනය තේමාව කරගත් ක්‍රමවේදය පමණක් ඇති කෞතුකාගාර ගණනාවක් අනුරාධපුරයේ මධ්‍ය කවයේ පූජනීය නගරය තුළ තිබෙන බව අධ්‍යයනයේ දී හඳුනාගන්නා ලදී. එබැවින් මෙම ප්‍රදර්ශන තේමාව වෙනස් කරමින් පර්යන්තය සඳහා කෞතුකාගාර දෙකක් උක්තයෙන් යෝජනා කර ඇත්තේ සංචාරකයන් රඳවා ගැනීම සඳහා නව ඉදිරිපත් කිරීමේ ක්‍රමවේදයක් සහිත ව නව තේමාවන් ඔස්සේ සිදු කිරීමට යෝජනා කිරීම මගිනි. මෙම එක් එක් මැදිරිය තුළ දී විද්‍යාර්ථීන්ට හෝ රුචිකත්වය දක්වන පිරිස්වලට එම මැදිරිය පිළිබඳ සියලු විස්තර දැක බලා අධ්‍යයනය කිරීමට දත්ත ගබඩාවක් සකස් කර එය පරිගණකය මාර්ගයෙන් තිරයක් ඔස්සේ දැකබලා ගැනීමට සැලැස්වීමට ද යෝජනා කෙරේ. නිදසුන් ලෙස චීනයේ බීජිං නුවර ඇති කෞතුකාගාරය, ජපානයේ ටෝකියෝ නුවර ජාතික කෞතුකාගාරය මෙන් මනා තාක්ෂණයක් යොදා ගනිමින් සකස් කිරීම සුදුසු වේ (ගුණරත්න එස් ; 2021: දර්ශනශූර් උපාධි නිබන්ධනය).

• වාරි වාරිකාව

අවසාන වශයෙන් පර්යන්තයට පැමිණෙන සංචාරකයාට අවශ්‍ය නම් වාරි වාරිකාවක් සිදු කිරීමේ පහසුකම් ද සලසාදිය හැකි වන ක්‍රියාත්මක කළ හැකි යෝජනාවක් ඉදිරිපත් කෙරේ.

ඉදි කිරීම සඳහා යෝජිත කෞතුකාගාරය නැරඹීමෙන් පසු පුජානගරය තුළ ඇති බුලංකුලම, තිසා වැව, බසවක්කුලම, පෙරුමියන්කුලම, ගල්කඩවල ආදී පුරාණ වැව් නැරඹීමට වාරිකාවක් යාමට අවශ්‍ය පහසුකම් සැලැස්වීම, මේ සඳහා අවශ්‍ය පාපැදි, කුඩා කාර් රථ, ගොන් කරත්ත සහ බස් රථ ලබා දීම මෙන් ම වාරි ක්‍රම පිළිබඳ දැනුමෙන් සන්නද්ධ මාර්ගෝපදේශකයන් යෙදවීම සුදුසු වේ. මෙහි දී වාරි ශිෂ්ටාචාරයේ මිනිසුන්ගේ ඇදහිලි හා විශ්වාස මත පදනම් වී ඇති දේවල් දැක බලා ගැනීමට ද අවස්ථා සැලසීමට හැකි වන අයුරින් ඒ සඳහා පහසුකම් සැකසීම අවශ්‍ය වේ. මෙම වාරි වාරිකාවේ දී අනුරාධපුරයේ මෙතෙක් පැවති ආගමික සංවරණයෙන් ඔබ්බට ද පිවිස විනෝදාස්වාදය හා දැනුම ලබා දීමට අපේක්ෂා කරන අතර අනුරාධපුරයේ නැරඹුම් ස්ථාන සංඛ්‍යාත්මක ව වර්ධනය කිරීමක් කර ඇත.

අවසාන වශයෙන් බුලංකුලම වැව ආශ්‍රයෙන් පෝෂණය වන පුරාණ කෘෂි ගම්මානයක් සජීවී ව නිරූපණය වන ආකාරයට ගොම මැටි ගා සකස් කළ වරිච්චියෙන් නිර්මිත ගම ගෙදර, වෙදගෙදර අම්බරුවන්, වී බිස්ස, සෙක්කුව, හේන, කුඹුර, කුඹල්ගමක් ආදිය සකස් කර න්‍යෂ්ටික පවුලක් එහි රැඳවීම හා එය දේශීය සංචාරකයන්ට හා විදේශීය සංචාරකයන්ට මෙන් ම පාසල් සිසුන් ගේ අධ්‍යාපන කටයුතු සඳහා යොමු කිරීමට ද හැකි වනු ඇත.

මේ හැරුණ විට පුරාණ ගම්වල පැවති වලච්චක් දැක බලා ගැනීමට ඒ ආශ්‍රිත භූමියක සැකසීම සුදුසු වන අතර පුරාණ ගෘහ භාණ්ඩ හා ගෘහ නිර්මාණ නැරඹීමට එමගින් අවකාශ සැලසෙනු ඇත (එම).

• වෙළඳපළක්

පර්යන්තයේ දී අනුරාධපුර නගරයට පැමිණෙන සංචාරකයන්ට තම සංවරණය අවසානයේ දී තම සංවරණ වාරිකාව සිහිවීමට ගෙනයාමට අවශ්‍ය දෑ මිල දී ගැනීමට වෙළඳපළක් ද යෝජනා කෙරෙන අතර පහත දක්වා ඇති දේ මිල දී ගැනීමට පහසුකම් සැලසීම වැදගත් වේ. ඒ සඳහා බුලංකුලම වැව හෝ ලෝලුගස්වැව ආශ්‍රිත ප්‍රදේශය භාවිත කළ හැකි ය.

i. විසිතුරු භාණ්ඩ ලබා ගැනීමේ පහසුකම්

වර්තමානය වනවිට සංචාරකයන් පැමිණෙන රථ පිටුපස සහ වෙළෙන්දන් නිසා ඇතැම් අවස්ථාවල දී විදේශීය සංචාරකයන් බොහෝ අපහසුතාවට පත් වේ. එය රටක් වශයෙන් රටේ අනන්‍යතාවට සහ සදාචාරයට නො ගැළපේ. එනිසා අනවසර ඉදි කිරීම්වලින් පසු විධිමත් ඉදි කිරීම් සහ පහසුකම් සහිත ව භූමියට හානි නොවන පරිදි සංචාරකයන් සඳහා පහසුකම් ලබා දීම යෝජනා කෙරේ.

ii. අලෙවි කිරීමට යෝජිත භාණ්ඩ

- විසිතුරු භාණ්ඩ - මැටි නිර්මාණ
- ආහරණ මාල වළලු (කෘත්‍රීම, අර්ධ මාණිකා, මාණිකා)

- පූජනීය වටිනාකමක් සහිත කෞතුක භාණ්ඩ - (බටලියේ අනුරු නිකේතනයේ නිෂ්පාදිත)
- දේශීය අත්කම් නිමැවුම් සහ වෙනත් (බතික් නිම් ඇඳුම්, අමු රෙදි නිම් ඇඳුම්, හම්)
- සපත්තු)
- දේශීය ඖෂධ - කුරුම්බා, බෙලිමල්, රණවරා, තල් කුරුම්බා, ඖෂධීය කැඳ වර්ග
- දේශීය පිරි වර්ග - කුරක්කන්, පුරාණ දේශීය හාල් වර්ග, බඩඉරිඟු

මේ සඳහා විධිමත් ව පාලනය වන එක් ආයතනයක් ක්‍රියාත්මක වීමට හැකි නම් වඩාත් සුදුසු වේ. තව ද මෙම කඩපිල් ඉතා මත් පිරිසිදු වීම, රටේ අනන්‍යතාව ඔප්පු වන ආකාරයේ ඇඳුම් පැළඳුම් පැළඳ සිටින (රෙද්ද සහ හැට්ටය) කාන්තා අලෙවිකරුවෝ වෙත් නම් වඩාත් යෝග්‍ය වන අතර, සිංහල සහ ඉංග්‍රීසි භාෂා දැනුමැති පිරිසක් වීම ද අවශ්‍ය වේ. මෙහි අලෙවි කිරීමට යෝජිත ඇතැම් ආහරණ වර්ග ආයතනයක මැදිහත් වීමෙන් සිදු කළ නොහැකි බැවින් එසේ වුවත් සංචාරක ආකර්ෂණය පිණිස අත්‍යවශ්‍ය වන බැවින් මේ සඳහා ගිවිසුමක් මඟින් අලෙවිසැල බද්දට දීම සිදු කළ හැකි ය. මේ සඳහා ස්ථානය ලෙස බුලංකුලම වැව හා ලෝලුගස් වැව ආශ්‍රිත කලාපය යෝජනා කෙරේ. මෙම වැවේ නාන තොටුපලවල් ද සංචාරකයන්ට විනෝදාස්වාදයට මෙන් ම වෙහෙස නිවා ගැනීමට භාවිත කළ හැකි වේ (එම).

ප්‍රතිඵල හා සාකච්ඡාව

මෙම අධ්‍යයනය සඳහා අවශ්‍ය මූලික ප්‍රවේශය සකස් කරගැනීමට SWOT විශ්ලේෂණය බෙහෙවින් ඉවහල් විය. එහි දී අනුරාධපුරය නගරය මෙන් ම තදාශ්‍රිත වාරි පද්ධතියේ පවතින්නා වූ ශක්‍යතා රාශියක් ද අවකාශයන් බොහෝ ප්‍රමාණයක් ද හඳුනා ගැනීමෙන් අනතුරු ව වාරි පද්ධතිය සංවරණයට යොදා ගැනීමේ ක්‍රියාදාමය ක්‍රියාවට නැංවීම සඳහා යොමුවීමේ අභිමතාර්ථය කරුණු කිහිපයක් යටතේ සාකච්ඡා කර ඇත. එම අභිමතාර්ථයන් සාක්ෂාත් කරගැනීම සඳහා SMART විශ්ලේෂණය උපයෝගී කර ගනිමින් ළගා විය හැකි අරමුණු පිළිබඳ ව සාකච්ඡා කර ඇත. මෙම ක්‍රියාදාමය ක්‍රියාවට නැංවීමෙන් අපගේ පුරාණ ඉංජිනේරු තාක්ෂණයේ අභිමානනීය ස්වරූපය ලොව දක්වා රැගෙන යාමට හැකි වනු ඇති අතර ම ප්‍රදේශවාසීන්ට රැකියා අවස්ථා රැසක් උත්පාදනය වනු ඇත. තව ද සංචාරකයන් වැඩි දින ගණනක් අනුරාධපුර නගරය තුළ රැඳීම හේතුවෙන් රටේ ආර්ථිකයට මූල්‍යමය වාසි ලැබේ.

ක්‍රියාවට නැංවීම සඳහා යෝජිත කාලරාමුව

යෝජිත කලාපය/වෙනත්	කෙටිකාලීන	මධ්‍යකාලීන	දීර්ඝකාලීන

01 බුලංකුලම වැව හා ලෝලුගස් වැව ආශ්‍රිත කලාපය	X		
02 තිසා වැව, රන්මසු උයන ආශ්‍රිත කලාපය		X	
03 නුවර වැව ආශ්‍රිත කලාපය		X	
04 කුඹ්විවන්කුලම වැව හා ආශ්‍රිත ප්‍රදේශය	X		
05 නාවිවාදුව වැව ආශ්‍රිත කලාපය	X		
06 කලා වැව ආශ්‍රිත ප්‍රදේශය	X		
පුරාණ සිංහල වාරි කෞතුකාගාරය			X
වාරි ස්වාරිය		X	
වෙළඳපළ	X		

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ නාමාවලිය

අමරවංශ කොත්මලේ., 2017, **ලක්දිව සෙල්ලිපි**, එස්. ගොඩගේ සහ පුද්ගලික සමාගම, කොළඹ.

අමීල කෝසල., වැකම් පෙළහර, 2016

ගුණරත්න එස්., 2021, දර්ශන විශාරද උපාධි නිබන්ධය, පුරාවිද්‍යා පශ්චාත් උපාධි ආයතනය, කැළණිය විශ්වවිද්‍යාලය

මහාවංසය.,1996. සංස්. හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමංගල හිමි., දොන් අන්ද්‍රීස් ද සිල්වා බටුවන්තුඩාවේ, සීමාසහිත දීපානි ප්‍රකාශන පෞද්ගලික සමාගම, ගංගොඩවිල, නුගේගොඩ.

සිරිවීර ඉන්ද්‍රකීර්ති.,2012, ශ්‍රී ලංකේය ඉතිහාසය ,1 වෙළුම, වාරි මාර්ග පද්ධතියේ වර්ධනය, සීමාසහිත එම්. ඩී ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ.

Deraniyagala, S.U.,1992. *The Pre History Of Sri Lanka: An Ecological Perspective*. Archaeological Survey Department, Colombo.

<https://visitanuradhapura.com/2021/03/03/anuradhapuratopattractions/>

https://si.wikipedia.org/wiki/%E0%B6%9A%E0%B6%BD%E0%B7%8F_%E0%B7%80%E0%B7%90%E0%B7%80

<https://visitanuradhapura.com/2021/03/03/anuradhapuras-top-attractions/>

<https://i2.wp.com/amazinglanka.com/wp/wp-content/uploads/2015/07/5911.jpg>photo by Dhammika Heenpella / Images of Sri Lanka licensed under CC BY-NC 2.0

Paranavithana, S., 1928:33. *Epigraphia Zeylanica* III Oxford University Press, Government Published

සමෝධාන SAMŌDHĀNA

ISSN 2235-9109

Utilization of anaerobic digestion for the organic fraction of municipal solid waste treatment in Sri Lanka in the direction of circular economy
WTR Thathsarane

Evaluation of the Impact of Community-Based Disaster Risk Management Applied in Landslide Prone Area; A Case Study in Badulla District
SBD Samarasinghe and Malani Herath

Covid 19 Pandemic and Holistic Care Provision in Sri Lanka - Recognition of Social Work Intervention
Ishari Gunarathna

දළඳා ටහන්සේ හා සබැඳි පුජා වාටිතු පිළිබඳ විමර්ශනාත්මක අධ්‍යයනයක්
සඳුමාලි උදේගිකා දිසානායක

උඩරට ඉඩම් හුක්ති ක්‍රමය තුළ රජු හා සාමාන්‍ය ජනතාවගේ හමිකාව පිළිබඳ විමසුමක් (සන්නස්, කුඩපත්, සිට්ටු, ගම්පත්කඩ සහ පුජාපත්‍රවලට විශේෂිතව)
එම්.ඒ ප්‍රසාද් කුමාර

අනුරාධපුර වාසි පද්ධතිය සංචාරක ප්‍රවර්ධනයේ ප්‍රගමනයට
යෙදවීම සඳහා යෝජනාවක්
ගුණමලි ගුණරත්න

